



## bioveem Intern Rapport 16

Homeopathie bij rundvee:  
een verkenning van  
behandelingen, succesfactoren  
en patroonherkenning  
in het kader van Bioveem





Intern Rapport 16

# Homeopathie bij rundvee: een verkenning van behandelingen, succesfactoren en patroonherkenning in het kader van Bioveem

Joachim Deru  
Liesbeth Ellinger  
Ton Baars

## Voorwoord

Zonder de achttien veehouders die hun tijd beschikbaar stelden, kon dit onderzoek niet plaatsvinden. Ik wil hen bedanken voor de openheid over hun ervaringen met homeopathie en ik hoop dat ze uit dit verslag nieuwe inzichten kunnen halen. Ik hoop ook dat veehouders die op zoek zijn naar alternatieven voor chemisch-synthetische geneesmiddelen steun kunnen halen uit de ervaringen van collega's die ik in dit rapport heb verwerkt.

Ik wil het project Bioveem bedanken voor de mogelijkheid om deze studie uit voeren. Daarnaast mijn dank aan mijn begeleiders bij dit onderzoek: Ton Baars (Louis Bolk Instituut), Liesbeth Ellinger (homeopathisch dierenarts) en Eric Goewie (WUR), maar ook Lies Vedder waarmee ik een aantal boeren heb bezocht.

Joachim Deru

# Inhoudsopgave

## Voorwoord

<b>1</b>	<b>Inleiding</b> .....	<b>1</b>
1.1	Achtergrond en aanleiding .....	1
1.2	Casuïstiek en patroonherkenning .....	1
1.3	Doelstelling van het onderzoek en leeswijzer .....	2
<b>2</b>	<b>Materiaal en Methoden</b> .....	<b>3</b>
2.1	Keuze van de methode .....	3
2.2	Selectie van de veehouders .....	3
2.3	Interviews .....	3
2.4	Verwerking van de interviews en verslaglegging .....	4
<b>3</b>	<b>Aandoeningen &amp; homeopathie</b> .....	<b>5</b>
3.1	Poot / Klauw .....	5
3.1.1	Dikke hakken .....	5
3.1.2	Ziekte van Mortellaro .....	6
3.1.3	Stinkpoot en tyloom .....	6
3.1.4	Zoolzweren .....	7
3.1.5	Tussenklauwontsteking .....	7
3.2	Kalf .....	9
3.2.1	Traumatische geboorte voor het kalf .....	9
3.2.2	Verstoorde ademhaling direct na de geboorte .....	9
3.2.3	Navelontsmetten/ Navelontsteking .....	10
3.2.4	Kalverdiarree .....	10
3.2.5	Afspenen .....	12
3.3	Rond Partus .....	12
3.3.1	Weeënzwakte/ bespoedigen afkalven .....	12
3.3.2	Traumatische geboorte voor de koe .....	13
3.3.3	Aan de nageboorte blijven staan .....	14
3.4	Vruchtbaarheid .....	15
3.4.1	Baarmoederontsteking/ witvuilen .....	15
3.4.2	Tochtigheid .....	16
3.5	Stofwisseling / Vertering .....	17
3.5.1	Melkziekte .....	17
3.5.2	Diarree oudere dieren .....	18
3.6	Longen .....	19
3.7	Uier .....	20
3.7.1	Uierontsteking .....	20
3.7.2	Bloeduier .....	27
3.7.3	Droogzetten .....	28
3.7.4	Melk uitliggen .....	29
3.7.5	Zucht .....	29
3.8	Huid .....	30
3.8.1	Smetplekken .....	30
3.8.2	Ringschurft .....	30
3.9	Traumatisch / wonden .....	31
3.10	Overige .....	32

<b>4</b>	<b>Boeren &amp; homeopathie</b> .....	<b>35</b>
4.1	Boeren & succes .....	35
4.1.1	Eerste aanleiding en motivatie .....	35
4.1.2	Cursus en begeleiding van een ervaren homeopathisch dierenarts .....	36
4.1.3	Studie en actieve houding van de veehouder .....	37
4.1.4	Vertrouwen krijgen in homeopathie: het eerste succes .....	37
4.1.5	Aard van de veehouder .....	38
4.1.6	Anders leren waarnemen .....	38
4.1.7	Werkwijze .....	40
4.1.8	Relaties tussen de succesfactoren .....	42
4.2	Risico's & voordelen .....	43
4.2.1	Risico's & homeopathie .....	43
4.2.2	Voordelen van homeopathie .....	45
4.2.3	Afsluitende opmerkingen .....	46
4.3	Patroonherkenning & homeopathie .....	46
4.3.1	Middelkeuze en effectbeoordeling .....	46
4.3.2	Relatie tussen de categorieën beeldzekerheid en effectbeoordeling en de deskundigheid van de veehouder .....	50
4.3.3	Afsluitende opmerkingen .....	51
<b>5</b>	<b>Discussie</b> .....	<b>52</b>
5.1	Geldigheid onderzoeksresultaten .....	52
5.2	Mogelijke vormen van 'bias' bij het gebruik van casuïstiek .....	52
5.3	Evaluatie van het oordeel van veehouders over de werking van geneesmiddelen .....	52
5.4	Succesfactoren .....	53
<b>6</b>	<b>Conclusies en aanbevelingen</b> .....	<b>54</b>
6.1	Aandoeningen & homeopathie .....	54
6.2	Boeren & homeopathie .....	55
6.3	Methodiek .....	55
6.4	Aanbevelingen .....	56
	<b>Literatuur</b> .....	<b>57</b>
	<b>Bijlagen</b> .....	<b>58</b>
	Bijlage 1 Casus over de blaasjes op de spenen [SB] .....	58
	Bijlage 2 Enkele kenmerken van de bedrijven van de geïnterviewde veehouders .....	61

# 1 Inleiding

## 1.1 Achtergrond en aanleiding

In de biologische veehouderij is zowel vanuit de principes als vanuit de normering grote interesse om alternatieve geneeswijzen te gebruiken (Baars en Baars, 2002; EC, 1999). Homeopathie is één van de alternatieven die goed past binnen de biologische veehouderij en die ook veelvuldig gebruikt wordt. Een aantal Bioveem-boeren gebruikt met succes homeopathie. Ook onder gangbare veehouders bestaat op kleine schaal interesse voor homeopathie vanwege financiële voordelen en het ontbreken van residuen in melk en vlees. Het gebruik van homeopathie in de praktijk is tot nu toe echter beperkt: veehouders hebben onvoldoende kennis van de te gebruiken middelen en hebben nog onvoldoende vertrouwen in het effect van de toegepaste middelen.

Naar aanleiding van een grote belangstelling onder Nederlandse veehouders om zelf homeopathische geneesmiddelen te leren toepassen op hun bedrijf (Baars en Baars, 2002) zijn in 2001 - 2002 vanuit het Louis Bolk Instituut (LBI) basis- en vervolgcursussen klassieke homeopathie gegeven onder leiding van homeopathisch dierenarts Liesbeth Ellinger (Ellinger, 2002). Zo hebben in het hele land ca. 200 veehouders (zowel biologische als gangbare) een cursus gevolgd en homeopathie op hun bedrijf toegepast. Op 'terugkomdagen' werden daarna ervaringen uitgewisseld. Na de cursussen is dus op grote schaal in de praktijk ervaring opgedaan met homeopathie.

De verschillen in succes en enthousiasme bij de veehouders, zoals ook bleek binnen Bioveem, waren mede de aanleiding van dit onderzoek: waarom is de ene veehouder beter in staat dan de andere om met succes homeopathie te gebruiken?

Ook vanuit Bioveem was behoefte aan monitoren en evalueren van ervaringen van veehouders als onderdeel van een stapsgewijze opbouw van onderzoek over homeopathie. Hierdoor kan een overzicht ontstaan van potentieel werkzame behandelingen dat als basis dient voor het opzetten van dubbelblind casuïstisch effectonderzoek (Baars en Baars, 2002). Vervolgonderzoek zal als hoofddoel hebben de ervaringen van veehouders op wetenschappelijke wijze te testen, beginnend bij relatief eenvoudige en eenduidige aandoeningen zoals kalverdiarree.

Dit rapport zal veehouders in staat stellen om van elkaars ervaringen te leren, en kan een impuls zijn voor boeren die op zoek zijn naar alternatieve geneesmiddelen.

## 1.2 Casuïstiek en patroonherkenning<sup>1</sup>

Een methode die gebruikt kan worden voor het evalueren van individuele ervaringen uit de praktijk is de casuïstiek zoals o.a. door Kiene en Von Schön-Angerer (1997), Baars (2002) en Baars en Baars (2002) is beschreven. Deze methode wordt hieronder kort geïntroduceerd.

De gouden standaard om een causaal verband vast te stellen tussen een interventie (het geven van een (homeopathisch) middel of behandeling) en het optredend effect is een gerandomiseerde (dubbel-) blindonderzoek (Engels: Randomised Clinical Trial, RCT). Deze onderzoeksmethode is niet gebaseerd op dezelfde principes en denkbeelden die in de homeopathie gehanteerd worden, zoals het individualiseren van diagnostiek en behandelingen, maar juist op het evalueren van een effect over een grote groep patiënten, ongeacht hun achtergrond.

De zogenaamde 'casuïstische methode van effectonderzoek' maakt het mogelijk om ook bij één of enkele gevallen het effect van een behandeling vast te stellen. Deze methode is gebaseerd op de ervaringskennis van de ervaren / deskundige vakman (bijvoorbeeld een veehouder die homeopathie gebruikt – in dit rapport 'de deskundige' genoemd). Deze persoon ziet iedere dag tientallen koeien in al hun verschijningsvormen en maakt per jaar grote hoeveelheden aandoeningen mee. Dit stelt hem in staat om de kleinste details en veranderingen waar te nemen bij individuele dieren. Doordat hij heel specifiek de verschillen tussen de dieren kent, is hij in staat de veranderingen na de interventie met grote zekerheid wel of niet toe te kennen aan het gegeven middel. Deze deskundige kan met behulp van zijn 'ervaringen' op een positieve manier een causaal verband identificeren na een ingreep, ook aan één geval. Deze ervaringswetenschap is gebaseerd op de terugblik (reflectie) van de deskundige op basis van zijn handelen en de uitwerking ervan in de realiteit. Dit gebeurt door middel van

<sup>1</sup> Gebaseerd op: Baars en Baars (2002); Kiene en Von Schön-Angerer (1997); Baars (2002); Baars en De Vries (1999); Baars en Baars (2003).

patroonherkenning: het patroon dat zich voordoet (bijvoorbeeld de wijze waarop iedere individuele koe ziek is en hoe zij op een behandeling reageert) wordt vergeleken met het innerlijke herinneringsbeeld van het 'normale ziekteverloop van die koe' dat door ervaringen (met terugblik) is opgebouwd. De rol van de onderzoeker is om het gesprek met de deskundige aan te sturen op specifieke ervaringen en observaties en om te controleren of de goede conclusies getrokken worden.

Ook een onderzoeker die geen 'ervaren deskundige' is kan casuïstisch effectonderzoek verrichten m.b.v. patroonherkenning. Hiervoor kan hij het ziekteproces terugbrengen tot specifieke meet- en ijkmomenten en dit evalueren door te kijken of er afwijkingen zijn ten opzichte van het normale patroon of verloop (zie bijvoorbeeld Doppenberg, 2003).

In principe is één casus of geval genoeg om tot een uitspraak te komen over de werkzaamheid van het gegeven middel, mits het patroon ingewikkeld genoeg is. De zekerheid van een causaal verband is groter bij ingewikkelder patronen en/of complexere situaties, want hiermee stijgt de eenduidigheid tussen handeling en gevolg.

Bijvoorbeeld als men een zalf aanbrengt op de huid in de vorm van een 'S' en men ziet even later een huidreactie in exact dezelfde S-vorm, dan is men zeker dat er een samenhang (causaliteit) is tussen interventie of handeling (zalf aanbrengen) en effect (huidreactie). Door de specifieke, 'ingewikkelde' vorm is de zekerheid groter dan bij een eenvoudige vorm.

### **1.3 Doelstelling van het onderzoek en leeswijzer**

Het doel van dit onderzoek is om, d.m.v. interviews, ervaringen van veehouders over hun gebruik van homeopathie bij rundvee te verzamelen en te evalueren vanuit een 'ervaringswetenschappelijke' invalshoek. Hierdoor kan een verkennend overzicht verkregen worden van veelbelovende homeopathische middelen (hoofdstuk 3) waarmee intensiever toetsend en experimenteel casuïstisch effectonderzoek zou kunnen plaatsvinden. Ook kan een beeld ontstaan van succesfactoren bij het gebruik van homeopathie door de veehouders zelf (4.1) en van de risico's en voordelen bij het gebruik van homeopathie (4.2). Het doel is verder om inzicht te krijgen in de rol van patroonherkenning bij rundveehouders rondom het gebruik van homeopathie en de evaluatie van de werking ervan (4.3).

## 2 Materiaal en Methoden

### 2.1 Keuze van de methode

Er is gekozen om dit onderzoek te baseren op open interviews met achttien rundveehouders. Om het effect van het middel te beoordelen en om tot zekerheid te komen over de werking van de gegeven middelen is tijdens de interviews en bij het uitwerken ervan zoveel mogelijk gefocust op evaluatie van de patroonherkenning met betrekking tot ingreep en effect (zie inleiding, 2.3 en 2.4).

### 2.2 Selectie van de veehouders

Om de meest relevante informatie optimaal te kunnen verzamelen moesten de geïnterviewde veehouders ervaring hebben met homeopathie bij rundvee. Er werd dus expliciet naar 'succesvolle' veehouders gezocht, omdat het onderzoek verkennend van aard is.

Er zijn achttien veehouders geselecteerd uit de lijst van veehouders die een vervolgcursus homeopathie hadden gevolgd bij Liesbeth Ellinger. Er werd verondersteld dat veehouders die de vervolgcursus hadden gedaan serieus met homeopathie bezig waren en al veel ervaring hadden opgedaan. Dat ze dezelfde cursus hadden gevolgd maakte het gemakkelijker om de resultaten tussen veehouders te vergelijken: ze hebben allemaal ongeveer dezelfde informatie gekregen en eenzelfde selectie aan klassiek homeopathische geneesmiddelen, ook qua verdunning en potentie.

Er werd niet geselecteerd op geografische ligging of bedrijfseigenschappen behalve rundvee, dus ook niet op biologische of gangbare bedrijfsvoering.

### 2.3 Interviews

Alle geselecteerde veehouders hebben toegezegd voor een interview. Een lijst met enkele bedrijfskenmerken van de veehouders staat in bijlage 2.

De interviews werden in maart en april 2003 afgenomen. Er werden 2 à 3 veehouders per dag bezocht. De gesprekken duurden meestal één tot twee uur en werden, behalve bij één veehouder, voorafgegaan of gevolgd door een kort bezoek aan de stal en de dieren.

Voorafgaand aan het gesprek werd kort uitgelegd wat de bedoeling van het onderzoek was (het verzamelen van ervaringen op het gebied van homeopathie) en voor welke insteek gekozen was (doorvragen naar de manier waarop de veehouder het juiste middel vindt en vooral naar de zekerheid achter een bewering dat een middel gewerkt heeft).

Tijdens de gesprekken werden twee lijsten gebruikt: een vragenlijst voor vragen over de omgang met homeopathie (bijlage 3) en een ziektenlijst met mogelijk voorkomende ziekten op een melkveebedrijf (bijlage 4). De interviews waren gesprekken met een zeer open karakter. De vragenlijst gold meer als leidraad om bepaalde thema's aan te snijden, en werd afhankelijk van de tijd die beschikbaar was meer of minder intensief gebruikt. De veehouder/-ster werd eerst gevraagd om zijn/haar ervaringen te vertellen op het gebied van iedere ziekte (-groep) uit de ziektenlijst. Als antwoord werden er meestal gevallen beschreven, soms aan de hand van een notitieboekje, maar er werd ook gepraat over de ervaring met homeopathie op dat gebied, los van de individuele gevallen.

Om tot zekerheid te komen over de juistheid van de uitspraken en conclusies over de beschreven werking van de homeopathische middelen werd zoveel mogelijk doorgevraagd om de argumenten, ervaringen en de waarnemingen boven tafel te krijgen die achter beweringen lagen. Als een veehouder bijvoorbeeld zei "dit middel werkte fantastisch" werd expliciet gevraagd waar hij dat op baseerde, en of er geen andere factoren op het moment van de genezing veranderd waren, zoals bijvoorbeeld strooisel, melkmachine of rantsoen.



## 2.4 Verwerking van de interviews en verslaglegging

### Uitypen

De opgenomen gesprekken zijn na afloop integraal uitgetypt. Bij drie veehouders [RdB, MWij en RL] zijn relatief veel stukken of woorden onverstaanbaar door de slechte (galmende) akoestiek in de keuken en/of door te moeilijk dialect. In de moeilijk verstaanbare interviews is genoeg bruikbare informatie overgebleven.

### Analyse van de casussen over aandoeningen (Hoofdstuk 3)

Eerst werd uit alle interviews alle informatie per ziekte gerangschikt. Daarna werden alle bruikbare casussen in een Excelsheet gezet om ze makkelijker te kunnen analyseren en vergelijken.

Casussen werden onbruikbaar verklaard als informatie ontbrak over:

- het ziektebeeld;
- het gebruikte middel of de volgorde waarin middelen werden gebruikt, indien het er veel waren en onduidelijk was welk middel had gewerkt;
- het effect van de behandeling.

Om de uitspraken van de veehouders over effecten van specifieke behandelingen (in totaal ruim 300 casussen) met elkaar te kunnen vergelijken zijn alle bruikbare casussen kwalitatief gescoord op:

- het oordeel van de veehouder over het effect van de behandeling met een bepaald middel;
- de beschreven zekerheid dat het effect het gevolg is van het toedienen van het homeopathisch middel.

Het effect werd gescoord aan de hand van wat de veehouder erover zei en hoe hij dat zei. Hierbij werd ook enthousiasme en verwondering meegenomen.

Het beoordelen van de zekerheid werd gedaan door kritisch naar de casussen te kijken en aan de hand van de theorie over patroonherkenning. Per casus werd bekeken welke elementen de veehouder zekerheid geven over de werking van het gegeven middel. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld een ziekte met een lange voorgeschiedenis en duidelijke symptomen ten opzichte van de gezonde situatie, waarbij de symptomen direct na het geven van het middel verdwijnen. Ook ontstaat er zekerheid wanneer een veehouder in staat is om precieze afwijkingen te beschrijven van het verloop van het genezingsproces bij gebruik van homeopathie ten opzichte van wat hij normaal bij deze ziekte gewend is.<sup>2</sup>

### Analyse van de overige informatie uit de interviews

Voor de verwerking van de informatie anders dan de casussen en aandoeningen werd alle informatie uit de verschillende interviews over eenzelfde thema gebundeld en geanalyseerd. Zo kon een overzicht gekregen worden. Paragraaf 4.3 werd in eerste instantie aan de hand van de interviews geschreven, maar ook op grond van literatuur rond het thema casuïstiek en patroonherkenning. In een groepsgesprek op het LBI zijn de verschillende categorieën beeld- en effectzekerheid besproken. De resultaten daarvan zijn in paragraaf 4.3 verwerkt.

### Gebruik van citaten

Er is gekozen om veel citaten in het rapport te verwerken. De reden is dat deze de primaire informatie bevatten, en meer sprekend zijn dan beschrijvende tekst. Ook voor veehouders die dit rapport lezen zullen vooral de ervaringen van collega's waardevol zijn omdat ze concreter en directer zijn.

Soms is bij complexe onderwerpen en/of waarbij ook te weinig informatie over verzameld was (bijvoorbeeld uierontsteking, overige aandoeningen) vooral de citaten gegeven en weinig 'eigen' tekst.

De citaten zijn duidelijk herkenbaar in de tekst (cursief, inspringen, tussen aanhalingstekens), en de betrokken veehouder wordt met een afkorting gerefereerd.

---

<sup>2</sup> Zie paragraaf 4.3 voor details hierover.

### 3 Aandoeningen & homeopathie

In dit hoofdstuk wordt de behandeling van aandoeningen en de daarbij gebruikte homeopathische middelen besproken, als ervaren door veehouders. Van iedere aandoening voor zover bekend aangegeven hoe veehouders de middelen kiezen en op welke manier er behandeld wordt. Ter verheldering en illustratie worden vele uitspraken van de veehouders geciteerd.

Er wordt van de lezer verondersteld dat hij/ zij kennis heeft van de behandelde aandoeningen. Het boek van A. Osinga 'Gezondheidszorg voor het rund – Kenmerken van gezondheid, ziekteverschijnselen en ziekten' kan hiervoor geraadpleegd worden.

#### 3.1 Poot / Klauw

##### 3.1.1 Dikke hakken

- De helft van de geïnterviewde veehouders gebruikt homeopathie of heeft homeopathie gebruikt bij dikke hakken, de behandeling kan moeilijk zijn.
- Hepar is het vaakst gebruikt, en heeft evenals Bryonia redelijk succes, maar de zekerheid dat het genezingsproces te danken is aan de middelen is matig.
- De restgroep (Apis + Arnica; Ruta; Hypercaltinktuur) is het gemiddelde van drie bedrijven [GP, CP, GS] die ieder hun eigen middel(en) gebruiken en daarmee groot succes en zekerheid hebben.

#### Ziektebeeld, geneesmiddel en behandeling

Hoewel dikke hakken traag genezen is de behandeling met homeopathie gemakkelijker, effectiever en sneller dan met gangbare middelen (antibiotica, hormoon, violetspray, zwarte trekzalf) [GP, CP, GS]. Dikke hakken wordt bij twee veehouders als een voedingsprobleem gezien [SB, SA] en wordt dan ook niet homeopatisch behandeld.

Twee veehouders [GP, JN] hebben meestal succes door eerst Arnica in een vroeg stadium te geven, dan Apis, Bryonia of Hepar.

Hypercaltinktuur: wordt met veel succes gegeven zodra er een wondje is, dan komt er geen dikke hak [CP].

*'Hakbeschadiging: 2 keer Hypercaltinktuur erop met bloemenspuit (10 druppels in 1 liter water). De huid blijft zachter dan bij violetspray, die maakt de huid zo star, droog. Bij 9 van de 10 gaan de wonden weer dicht en krijgen geen dikke hakken. Met violetspray was dat maximaal 40 %.'* [CP]

Ruta: 100% effectief als de dieren al dikke hakken hebben [GS], de ontsteking trekt dan naar binnen en is binnen een week weg.

*'Dikke hakken hadden we in het verleden vrij veel last van door ruwe boxvloer (grind). Anderhalf jaar geleden hebben we koematrassen gelegd, we hebben nu nog wel eens dikke hakken als de mestschuiver eronderdoor gaat dan komt er soms een wondje. Dat is perfect met Ruta te behandelen. Je geeft het als je ziet dat de hak iets verdikt is, 2-3x. Dat is 100% effectief op ons bedrijf. Vroeger deden we er weinig aan: zwarte trekzalf erop maar dan gaat de ontsteking naar buiten. Bij Ruta trekt de ontsteking naar binnen weg, het wordt door het lichaam opgeruimd, dat is het beste. Met Ruta is het binnen een week weg. Vroeger duurde het écht weken, er kwam echt een ontsteking in, dan weer openbreken etc. Her duurde gauw 1 of 2 maanden. Ik geef niet Ruta zodra er een kras is.'* [GS]

Bryonia: het dier ligt op de zere plek en wil niet bewegen [SD, WB].

*'Dikke hakken: Arnica, Silicea, Ruta, Bryonia. Niet veel last van. 2-3 koeien gehad. Meestal Bryonia, ze liggen dan meestal op de zere plek. Ik heb het idee dat Bryonia een goede ontstekingsremmer is. Bij dikke hakken: je ziet het niet altijd van tevoren bijv. een wondje of een krasje. Soms is het heel snel van de ene op de andere dag. Als een middel niet werkt, overstappen naar een ander middel. Dikke hakken is soms wat traag, je moet wat langer wachten.'* [SD]

Uit de gegevens kan geen verband gevonden worden tussen het stadium van de ziekte waarin behandeld wordt en het succes.

## Aanbevelingen

Uit de bovenstaande resultaten blijkt het de moeite waard om in een vroeg stadium van dikke hakken Arnica of Hypercaltinktuur te proberen. In een later stadium eventueel naar Hepar, Bryonia, Apis of Ruta kijken, waarbij de specifieke omstandigheid en ziektebeeld meegenomen moet worden.

### 3.1.2 Ziekte van Mortellaro

- Mortellaro wordt niet veel behandeld en de behandeling is over het algemeen weinig effectief.
- De meeste gevallen worden met Pyrogenium behandeld, met matig of traag effect [CP, JN, SD, SA, GS, MWij, RL].
- Andere middelen (Tarentula cubensis, hypercaltinctuur) zijn net zo min doeltreffend als Pyrogenium [JN, GS].

### Hoe wordt Mortellaro behandeld?

Van de zeven veehouders die (wel eens) Mortellaro homeopathisch behandelen is er maar één [CP] die het puur met homeopathie onder de duim krijgt. Mortellaro blijft wel terugkomen, Pyrogenium werkt dus voor de dieren die Mortellaro hebben maar biedt geen structurele oplossing.

*'Mortellaro: Pyrogenium. Werkt prima. Je ruikt in de melkstal, een "misselijke lucht". Direct Pyrogenium op de neus, 4-5 dagen lang, consequent volhouden! Eén keer daags of de extreme gevallen 2 keer daags. De lucht is na 1 of 2 dagen weg, daarna geneest het. Pyrogenium werkt altijd bij ons. Als je geen Pyrogenium gebruikt gaan ze er ontzettend krom van lopen, van de pijn. Vroeger gebruikte je violetspray (antibiotica), dat werkte wel maar het mag niet meer. Als je de geur ruikt en met Pyrogenium begint lopen ze nog niet mank maar het zit er kort tegenaan, soms lopen ze al moeilijk. Met Pyrogenium worden ze niet kreupel. Het voorkomen van Mortellaro blijft ongeveer hetzelfde nu ik Pyrogenium gebruik. Mijn stal is te vol, dat is funest voor Mortellaro.'* [CP]

CP is de enige veehouder die in een vroeg stadium behandelt, nog vóóordat de koeien kreupel lopen, en gespist is op het op tijd ontdekken van de "misselijke lucht".

CP heeft sinds drie jaar ook een mestschuif op de roosters die om het anderhalf uur gaat, wat volgens hem veel scheelt. Bovendien voert hij veel kriet bij: bijna 100g per koe: de klauwen zijn hard en goed.

Twee veehouders [JN, SA] zien wat verbetering (minder pijn) na de behandeling met Pyrogenium en Hypercaltinktuur, maar het is hardnekkig, het komt steeds terug.

*'Mortellaro: als ze het hebben werkt alleen Pyrogenium bij ons niet. Jaren geprobeerd. Het is hardnekkig. Violetspray is troep, dat deden we vroeger, het irriteerde alleen maar. Pyrogenium op wond: werkt niet altijd. Hypercaltinktuur ook niet altijd. Het is hardnekkig: je denkt "het is weg" maar komt terug.'* [JN]

*'Mortellaro in de koppel, had ik nooit. Ik probeer nu Pyrogenium. Ze lopen minder gevoelig, sommigen wouden de grond niet raken. Het gaat nog niet over. Vroeger had ik het niet, op de Friese stal verspreidde het zich niet (violetspray).'* [SA]

Vier veehouders gebruiken bij Mortellaro standaard antibiotica [SD] of voetbaden [GS, MWij, RL] omdat homeopathie niet de gewenste resultaten geeft.

*'Zoolzweren, mastitis etc alleen met homeopathie. Alles is heel goed te doen met homeopathie, alleen niet bij Mortellaro.'* [SD]

## Aanbevelingen

Probeer met Pyrogenium in een zéér vroeg stadium: let op de geur, nog voordat de dieren kreupel beginnen te lopen. Hier is nog onderzoek en ervaring nodig. Een nosode van Mortellaro lijkt bij verschillende veehouders in Twente [MWij, RL] onvoldoende te werken.

Preventieve maatregelen zijn een goede klauwhygiëne (bijv. mestschuif) en het bijvoeren van kriet.

### 3.1.3 Stinkpoot en tyloom

Twee veehouders behandelen stinkpooten of tylomen homeopathisch [GP, GS].

Eén gebruikt succesvol Pyrogenium op basis van de stank, bij het bekappen en samen met een organisch zuur.

*'Stinkpoot is dezelfde soort geur als smetplekken: ook Pyrogenium. Met formaline ging het vroeger goed over, maar met Pyrogenium hoef je niet meer bij de poot. Bij bekappen gebruik ik ook een ander middel als ik wat tegenkom, een organisch zuur, het werkt ook goed.'* [GP]

De andere veehouder gebruikt Belladonna, maar het slaat niet altijd aan.

Tylomen (weefselwoekeringen aan de voorkant van de tussenklauwspleet in meer chronische stinkpootgevallen) worden zeer effectief behandeld met Thuja:

*'In het verleden was het zo: als de tyloom er tussen zat, was dat levenslang. Dat ging niet weg. De dierenarts kan er eigenlijk ook niets aan doen, wegsnijden kun je niet want het bloedt enorm. Met Thuja krimpt het toch weg, je bent wel gauw een maand verder. Ik heb meerdere koeien die er helemaal van zijn genezen. Ik denk dat je het al met een goede week wel kan zien krimpen, indrogen, terugtrekken, maar het is moeilijk te zien: ze moeten in de behandelbox.'* [GS]

### 3.1.4 Zoolzweren

Zoolzweren zijn ook moeilijk te behandelen. Er worden veel verschillende middelen gebruikt, afhankelijk van het type zoolzweren:

- Arnica na bekappen en daarna Hypericum (bloedend, bij pijn) [JN].
- Pyrogenium (rot vlees) [PdJ].
- Arnica na bekappen en Ruta voor de genezing, afhankelijk van de pijn, soms Hypericum [SD].
- Belladonna (GS: bij ontsteking, JP: bij bekappen en samen met violetspray).

De meeste successen zijn behaald door JP (hij is er altijd snel bij en het gaat snel over), en SD (de genezing duurt soms langer).

*'Grootste pootproblemen: tussenklauwontsteking en zoolzweertjes. Zoolzweren: hoofdzakelijk Belladonna. Als het moeizaam gaat gaan we misschien pendelen [dus verder zoeken]. Bij zoolzweren gaat het altijd snel over, Jan is er altijd op tijd bij. Samen met bekappen en violetspray. Na 3 dagen Belladonna is het wel beter.'* [JP]

*'Zoolzweren en pootbeschadigingen, daarvoor gebruiken we homeopathie. Arnica en Ruta worden regelmatig gebruikt. Arnica direct na bekappen, Ruta om de genezing te bevorderen. Ruta niet altijd, afhankelijk van de ernst (pijn), dan 1 week 1x per dag Ruta. Over het algemeen goede resultaten, soms lopen ze er langer mee.'* [SD]

*'Zoolzweren, bloedend: Hypericum. Het helpt niet in alle gevallen. Arnica na bekappen, dan Hypericum als de pijn blijft. Helpt voor 50%. Het is geen wondermiddel. Sommige koeien hebben het al 2 jaar, het is moeilijk dan.'* [JN]

Een veehouder [GS] heeft bij een agressieve vorm van zoolzweren noch succes gehad met reguliere middelen, noch met homeopathie (Pyrogenium, Peosotum, Hepar).

### Aanbevelingen

Naast aandacht voor mogelijke oorzaken is bij zoolzweren meer onderzoek nodig naar de omstandigheden waarin de verschillende middelen gegeven worden. Differentiatie (nuances in ziektebeeld herkennen) lijkt belangrijk.

### 3.1.5 Tussenklauwontsteking

- De ervaringen van de veehouders geven aan dat tussenklauwontsteking redelijk goed met homeopathie behandeld kan worden.
- Bryonia wordt weinig gebruikt, maar is zeer doeltreffend.
- Belladonna, Apis, Silicea, Thuja, Hypericum, Meristica worden ook doeltreffend gebruikt.

### Hoe wordt tussenklauwontsteking behandeld?

De ervaringen met homeopathie bij tussenklauwontsteking zijn erg verdeeld. Sommige veehouders vinden de werking van homeopathie bij tussenklauwontsteking moeizaam en traag [JP, GS, MS, JB, JN], anderen vinden juist de werking van antibiotica bij tussenklauwontsteking slecht [PdJ, MS, SD] en een groep gebruikt nog antibiotica, standaard [MvL, RL] of als noodmiddel [JN, GS].

Er worden veel middelen gebruikt. Een aantal veehouders heeft 2 of 3 middelen waaruit, afhankelijk van de situatie, gekozen wordt:

- Bryonia en Silicea <-> Belladonna en Silicea [JP]: Belladonna in een zeer vroeg stadium, vóór de ontsteking, als je het niet goed kan zien. Bryonia volgt soms: als het fel is, rood. Dan Silicea als nabehandeling omdat het vaak niet helemaal over is.

*'Of Belladonna of Bryonia, meer succes met Bryonia maar het gaat moeizaam. En Silicea, het duurt wat langer maar het probleem lost ook op. Als ze het al behoorlijk hebben begonnen we meteen met Bryonia, we hebben meer vertrouwen in Bryonia dan Belladonna. "Bryonia als het fel is," Belladonna wel eens helemaal aan het begin, vóór het echt ontstoken is. Ze beginnen mank te lopen. "Kun je het niet goed zien dan geef je Belladonna, als het echt rood wordt: Bryonia." Silicea meestal als opvolger van Bryonia of /en Belladonna, meestal is het nog niet helemaal genezen. Eerst 3 dagen Bryonia dan Silicea 3x per week, eerst 30 K, dan 200 als het niet genoeg is. "Bij de tussenklauwontsteking is het altijd langdurig: uierontsteking, dat moet snel gaan." Het is heel verschillend hoe snel het over gaat. We beginnen altijd 3 dagen te geven, als een soort kuurtjes. Silicea: 3x per week. "Vroeger bij tussenklauwontsteking: antibiotica. Daarmee had je direct resultaat, homeopathie duurt langer, maar tussenklauwontsteking gaat niet vanzelf over, homeopathie werkt wel, anders zet het door, het wordt dik en pijnlijk en er komt pus uit." ' [JP]*

- Apis <-> Belladonna [SD]: meestal Apis, als de koe na 12 uur niet minder pijn heeft wordt Belladonna gegeven. Er wordt vooral op de pijn afgegaan, de manier van lopen. Apis wordt door RdB zonder succes ingezet bij tussenklauwontstekingen links.

*'De ene keer werkt Apis, de andere keer werkt Belladonna. Als een koe 's ochtends tussenklauwontsteking heeft, het middel krijgt en 's avonds niet minder pijn heeft stap ik over op een ander middel. Of een koe pijn heeft zie ik aan de manier van lopen. Soms werkt het zo snel, de zwelling is niet over maar de pijn is minder. Dan begint het te werken, te herstellen. Dan geef ik 5-6 dagen Apis. Meestal eerst Apis, dan evt. Belladonna. Meestal werkt Apis. Ik heb 3 gevallen gehad met tussenklauwontsteking, dus niet veel. Allemaal succesvol behandeld. Vroeger bij tussenklauwontsteking: de pijn ging minder snel weg, de werking van antibiotica is moeilijk. Mijn ervaring met antibiotica was al vrij slecht: lang en veel doseren. En dan heb je het probleem niet helemaal opgelost. Apis en Belladonna is een uitkomst!' [SD]*

- Apis, Thuja, Nux-vomica [JN]: Apis werkt meestal, Thuja wordt gegeven om een tussenteenflegmoon te voorkomen. Nux-vomica als de dieren zich door stress afzonderen, niet eten en stram lopen.

*'Apis helpt meestal wel, maar er is vaak een dikke zwelling over, ik ben dan bang voor tussenteenflegmoon. Dat voorkom je met Thuja: als je op tijd bij bent (dat betekent Thuja geven zodra je ziet dat ze tussenklauwontsteking hebben) krijgen ze het niet. Bij 3 koeien was ik te laat: ze hebben het. Het ging niet meer weg met Thuja. Bij ons krijgen ze tussenklauwontsteking, soms gecombineerd met Mortellaro, dan komt tussenteenflegmoon erachteraan. Of ze zijn in conditie wat achteruit: die geven veel melk. Van het een komt het ander. Als constitutiemiddelen niet werken dan houdt het op, dan gebruiken we wel eens Excenel, dat het enige antibioticum wat we nog gebruiken. We geven ook vaak Nux-vomica eroverheen, per geval, bij stress: als ze zich afzonderen, te weinig eten, ze lopen stram. Je ziet gauw of een koe zich gelukkig voelt of niet. Nux-vomica: het gaat dan beter, ze lopen leniger en voelen zich beter op hun gemak meestal.' [JN]*

- Bryonia <-> Belladonna, Excenel [GS]: Bryonia als de ontsteking/ verdikking wat hoger is. Excenel als noodoplossing.

Een veehouder [PdJ] heeft met succes Hypericum intuïtief gevonden:

*'Aan een koe met tussenklauwontsteking had ik Silicea gegeven, maar het wilde niet echt. 's Ochtends toen ik wakker werd wist ik opeens wat ik moest geven: Hypericum!. Intuïtief. Je gaat ermee naar bed... ik was wat ontevreden over Silicea. Hypericum werkte wel goed. De ontsteking zat net op de grens van hoorn naar vel. De koe gaf teveel melk ten opzichte van wat ze kon.' [PdJ]*

## Aanbevelingen

Bij tussenklauwontsteking worden vrij goede resultaten behaald, het is echter nog niet helemaal helder wat het beste pakket aan middelen is (Bryonia, Apis, Belladonna, Thuja, Hypericum).

## 3.2 Kalf

### 3.2.1 Traumatische geboorte voor het kalf

Arnica wordt vaak standaard gegeven aan koe en kalf, maar de meningen zijn meer verdeeld over het effect op het kalf dan op de koe: sommigen zien helemaal geen effect. De veehouders die Aconitum en Carb-v in combinatie met Arnica gebruiken zijn daarentegen erg tevreden.

*'Het kalf is ook fitter: 9 van de 10 krijgt Carb-v en Arnica 30. : ze komen sneller omhoog, ze kijken direct veel fitter, ze zoeken eerder naar de speen, drinken beter, ademen beter. Ze hebben ook minder diarree. Soms gorgelt een kalf: direct Carb-v je ziet het echt gebeuren, het kalf wordt anders. Vroeger Respirot, carb-v werkt zeker zo goed. Vroeger had je veel meer werk aan de kalveren. Ze kwamen er ook wel door maar ze zijn nu fitter en ik denk dat het doorwerkt tot in de melkperiode.'* [CP]

*'Aconitum aan het kalf geven als hij in shocktoestand is. 2x gehad. Na partus, hij ademt wel goed maar heeft niet een goede doorbloeding, de poten zijn koud, hij ligt maar wat. Binnen een uur stond hij weer. Vroeger gingen zulke kalveren dood, onderkoeld. 2 kalveren met Aconitum gered.'* [SD]

### 3.2.2 Verstoorde ademhaling direct na de geboorte

Bij pasgeboren kalveren die moeite hebben met ademen wordt alleen het middel Carbo-v gebruikt.

Behalve bij drie veehouders [RdB, SD, WB] is de werking van Carb-v een kwestie van minuten of soms seconden. Het wordt vaak als wonderbaarlijk gezien, juist omdat het zo snel kan werken. Doordat het effect van de toediening van het middel zo snel is, is de zekerheid dat Carb-v gewerkt heeft (en dus geen toeval is) zeer groot. Bovendien wordt dat soms versterkt doordat veehouders vanuit hun ervaring weten hoe het verloop normaal is:

*'Soms gorgelt een kalf: direct Carb-v, je ziet het echt gebeuren, het kalf wordt anders. Vroeger Respirot, Carb-v werkt zeker zo goed.'* [CP]

*'Een kalf na de geboorte, hij begon te schreeuwen: Carb-v. bij mij is het altijd zo: als ze zo beginnen te schreeuwen dan is het na een paar minuten afgelopen. Pilletje in de neus, toen haalde hij 1 x schokkerig adem, deed het nog een paar keer dus ik volgde het goed 5 minuten. En hij haalde het!'* [PdJ]

*'Met kalveren met zware geboortes die niet lekker op gang kwamen. Carb-v en dan zie je ze binnen enkele seconden slaan met die longen [ademhalen]. Dat is niet één keer gebeurd maar ettelijke keren.'* [RvB]

*'Met Carb-v en zuurstoffles: 'Ik heb er de afgelopen winter 2 gered die gegarandeerd de put in gingen. (...) Carb-v helpt wel. Hoe dat kan weet ik niet maar het kalf is veel vlugger dan ik zou denken.'* [GS]

Vier veehouders [PdJ, RvB, WB, MWij] hebben de ervaring dat Carb-v het kalf niet kan redden als hij al te lang zonder zuurstof ligt. Soms gaat het kalf zelfs direct dood na toediening van Carb-v. Eén veehouder [GS] kan kalveren toch redden, ook al is het in een zeer laat stadium (het is zó ver dat ze niet meer reageren als er op de oogbol getikt wordt) met zuiver zuurstof plus Carb-v, en omdat hij veel ervaring heeft met kalveren die moeilijk op gang komen kan hij precies inspelen op de behoefte van het kalf.

*'Ook gehad: Carb-v bij de kalveren. Hij schokte even en was dood. Het middel was goed maar het beest kon niet meer gered worden. Dan gaat hij nog sneller dood. Een paar keer gehad dat ze in een keer dood waren.'* [RvB]

### Aanbevelingen

Carb-v doet wonderen, wel tot op zekere hoogte. Als het kalf te lang zonder zuurstof heeft gelegen is veel ervaring nodig om het toch te redden. Volgens een veehouder heeft Carb-v ook positief effect naast het toedienen van zuiver zuurstof, je moet kunnen zien of het beter (rustiger ademhalen...) of slechter (sneller ademhalen) gaat om goed en tijdig te handelen.

### 3.2.3 Navelontsmetten/ Navelontsteking

Er werd niet veel over navelontsteking gezegd: niet iedereen heeft er last van. MS laat het vanzelf overgaan als het kalf er niet ziek van is, RdB gebruikt nog jodium voor het ontsmetten.

De drie veehouders [CP, RvB, MWij] die homeopathie gebruiken hebben de volgende ervaringen:

- Hypercaltinktuur wordt zeer effectief gebruikt voor het ontsmetten, dus preventief. Het is even goed [CP] of beter [RvB] dan violetspray of jodium.
- Apis, als ze al navelontsteking hebben, wordt met succes gebruikt. Bij zeer acute gevallen kan al na een halve dag verbetering zichtbaar zijn (zachter worden). Na 2-3 dagen is het genezen [MWij]. RvB kiest bij navelontsteking tussen Apis en Ledum afhankelijk van etter, stank en pijn. Hij is pas homeopathisch gaan behandelen nadat hij zelf het risico kon inschatten van buikvliesontsteking.

*'Dat had ik altijd, en nu nog, als ik niet gelijk ontsmet, geheid dat ze het krijgen. Vorig jaar altijd met violetspray ontsmetten (die troep), het enige wat werkte. Maar ik kreeg het nog wel eens. Jodium een tijd geprobeerd. Apis vaak als we het kregen. Eerst deed ik altijd spuiten met Neopen 3 dagen lang bij navelontsteking. Dat hielp lang niet altijd. Soms 5 dagen, dan kreeg je alsnog ellende. De angst is dat je buikvliesontsteking krijgt als je niet op tijd bij bent. Ik kon toen redelijk zelf inschatten of het echt gevaarlijk is of niet. Toen ben ik homeopathisch gaan proberen. Vooral Apis, ook Ledum, afhankelijk of het ettert of niet, of het stinkt, of het pijn doet. Maar met Hypercaltinktuur hebben we het eigenlijk nooit meer, daar ontsmet ik nu standaard mee (50 druppels in 2 liter gekookt water, in plantenspuit). Nou, dit jaar heb ik nergens meer last van. Wel eenkje, die was in de stront geboren, we waren er laat mee. Als ik niet ontsmet weet ik zeker dat ik navelontsteking krijg. Het is al het tweede seizoen dat we geen navelontsteking hebben.'* [RvB]

### Aanbevelingen

Tegen navelontsteking: preventief ontsmetten met Hypercaltinktuur (verdund) werkt volgens veehouders beter dan violetspray. Curatief: Apis én ervaring (risico's van buikvliesontsteking kunnen inschatten).

### 3.2.4 Kalverdiarree

- Kalverdiarree wordt meestal met succes behandeld met verschillende middelen.
- Vooral Arsenicum, maar ook Calcium-phos en Veratrum worden het meeste en met succes gebruikt. China werd maar bij één veehouder gebruikt, met weinig succes.
- De restgroep (diarreenosode + China; Dulc; Carb-v en Phos) bevat middelen die sporadisch worden gebruikt maar die een zeer hoog succes hebben: het zijn veehouders die heel gedifferentieerd naar de kalveren hebben gekeken, minder standaard middelen gebruiken en succes hebben.

### Ziektebeeld, geneesmiddel en behandeling

Uit de ervaringen van de veehouders komen de volgende ziektebeelden voor:

- Arsenicum: als de mest meer stinkt dan bij Veratrum [MvL]
- Calc-p: wit, dik, vet [MvL, JN].
- Veratrum: rijstwater (waterig, weinig geur, stukjes, wittig), slecht willen drinken, niet heel ziek [MvL].
- Dulcamara: waterig, door koud weer [MWij].

De middelen werken trefzekender als ze preventief [JN] of in een heel vroeg stadium [MvL, CP, MWij, JP] gegeven worden dus zodra de kalveren minder drinken maar nog geen diarree hebben. In de meeste gevallen wordt dan ook melk doorgegeven en geen elektrolytenmix gebruikt.

*'De kalveren krijgen diarree op de 2<sup>e</sup> dag, krijgen melk door, alleen homeopathie, geen elektrolyten. Ik geef Veratrum meteen als ik zie dat ze slecht drinken. Preventief geef ik het niet, als ze het dan toch krijgen heb ik het gevoel dat de werking voorbij is, dat het moeilijker gaat. Als ze zo slap zijn geef ik nu nog elektrolytenmix. Maar het hoeft niet als je op tijd bij bent en ze reageren goed.'* [MvL]

*'Kalverdiarree komt op ongeveer 10 dagen. Als ze niet vlot drinken gelijk Ars. Niet wachten tot er echt diarree is. 2 dagen volhouden. Dan drinkt 9/10 's avonds weer normaal. Ze kunnen ook sneller weer aan de melk, ook als het een zware diarree was met elektrolyten. Vorige week waren 2 kalveren stik ziek: Ars., het ging heel goed. Vroeger kon je gelijk de dierenarts bellen, kregen ze penicilline en dan gaan ook de goede bacteriën weg.'* [CP]

*'Ik zeg tegen boeren die veel last hebben van diarree dat ze te weinig melk geven. Vaarskalfjes krijgen melk volgens een vast patroon: 3-3,5 l per keer. Kalveren die weggaan krijgen zoveel ze willen. De doorstroomsnelheid binnen het kalf is groter als ze meer krijgen, dan blijven de verkeerde bacteriën minder lang in het kalf.'* [SA]

Als de kalveren al diarree hebben werken de middelen ook goed maar is de trefzekerheid lager. Er wordt dan Arsenicum gebruikt [CP, RdB, JN, SA] en ook de minder gangbare middelen worden met succes ingezet (nosode+China; Phos)[RvB]. Ver gevorderde gevallen zijn moeilijker met homeopathie te behandelen.

*'Ik heb weinig last van diarree bij de kalveren. Paar keer Arsenicum gebruikt, dat werkt afdoende, binnen 24 uur. Vroeger was er wel eens een periode met diarree, dan krijgen ze het gewoon. Omdat ik er niet veel last van heb ben ik er niet alert op, ze krijgen Arsenicum als ze het al hebben. Ik ben met de melk doorgedaan.'* [SA]

Een veehouder zegt minder last te hebben van kalverdiarree sinds hij Arnica en Carb-v standaard na de geboorte gebruikt, de dieren drinken beter en zijn vitaler.

*'... nu krijgen de kalveren onbeperkt melk, uit de speenemmer vanaf 3-4 dagen. Vroeger hadden ze vaak diarree de eerste 3-4 dagen. Nu is dat niet meer zo, ze drinken 10-11 liter, soms wel 15 liter melk per dag, zonder probleem. Er is in het voer niets veranderd.'* [CP]

### Seizoensgebonden differentiatie

Kalverdiarree leent zich goed voor standaardisatie omdat kalveren die samen diarree krijgen meestal dezelfde symptomen vertonen. Met name Arsenicum, Calc-p en Veratrum worden veel met succes gestandaardiseerd gegeven. Er wordt wel op de symptomen of de herkomst van de diarree gelet om het middel te kiezen.

Bij drie veehouders [MvL, JN, RvB] bleek de werking van de ingezette middelen bij kalverdiarree seizoensafhankelijk te zijn. Twee van die drie veehouders [MvL, JN] gebruiken Arsenicum, Calc-p of Veratrum. Als een middel minder effectief wordt, wordt een van de twee andere middelen met succes gegeven. Het is niet altijd duidelijk of het ziektebeeld dan veranderd is, of dat de oorzaak verschilt.

*'Toen ik in de herfst 2001 met homeopathie begon had ik veel diarree, het was een groot probleem. Van alles geprobeerd: elektrolyten, schoonmaken... het kwam steeds terug, wat kalveren dood. Toen met Arsenicum ging de diarree over. Als het dikke witte poep was: Calc-p, het werkte perfect. Er is toen niets veranderd op het bedrijf behalve homeopathie. In november werkten Arsenicum en Calc-p al minder. Vanaf november: Veratrum gegeven. Dat werkte nog sneller, binnen een dag. Ik had per ongeluk 1 dag Calc-p gegeven maar het schoot niet op. Toen weer met Veratrum was het in een keer over, binnen een dag. Het beeld van de diarree bij Veratrum is: rijstwater, waterig, stukjes, wittig, weinig stank, niet heel ziek, wilden slecht drinken. Het stinkt minder nu, meer rijstwater. Als het meer zou gaan stinken zou ik weer Arsenicum geven.'* [MvL]

*'Ik heb succes met Calc-p bij kalverdiarree. Na 1 dag is het over. Geven met de 2<sup>e</sup> of 3<sup>e</sup> melkmaal. Ik ben omgeswitcht van Calc-p naar Veratrum, omdat ik het idee had dat Calc-p niet meer werkte. Veratrum werkte toen even, toen niet meer en nu is het weer Calc-p, dat weer werkt. In de syllabus staat: Veratrum bij voerverandering, maar ze krijgen altijd melk. Veratrum heeft even gewerkt, misschien door te vette melk? Ze krijgen allemaal Calc-p, als ze nog geen diarree hebben. Voor ik homeopathie deed kregen ze altijd diarree op de 2<sup>e</sup> of 3<sup>e</sup> dag, met Calc-p is dat niet meer, praktisch geen diarree meer. Zou de werking van Veratrum te maken hebben met een bepaald seizoen? Met vochtigheid? De omswitching was in de herfst, toen was het erg, toen heb ik ook Arsenicum gebruikt.'* [JN]

RvB heeft helemaal geen 'pakket' en stelt zich erop in dat ieder seizoen een ander middel gezocht moet worden.

*'Normaal' geef ik nooit wat, niet standaard. Het hangt er helemaal vanaf, het soort diarree, soort dier, hoe die reageert, of hij slap wordt of uitdroogt of fit blijft etc. Het is iedere keer weer anders ook. Ik stel me erop in, ieder jaar moet je opnieuw uitvinden wat het beste werkt, per seizoen. Je hebt individuele gevallen, maar ook seizoenswisselingen.'* [RvB]

### Aanbevelingen

Bij kalverdiarree lijken de middelen Arsenicum, Calc-p en Veratrum het meest belovend, maar minder standaard middelen die in een specifieke situatie past kunnen nog beter werken.

Flexibiliteit is belangrijk omdat de werking van middelen per seizoen kan veranderen zodat men naar een ander middel moet stappen. Dit vraagt nader onderzoek.

Behandelen vóórdat het kalf diarree heeft blijkt het beste te werken, maar vraagt oplettendheid en snelle actie.



### 3.2.5 Afspenen

Bij het afspenen van kalveren wordt alleen het middel Ignatia gebruikt.

De ervaringen met Ignatia zijn per veehouder wisselend. Maar één veehouder [JP] ziet totaal geen effect, bij hem ging het dan ook om het niet van de speenemmer willen drinken. De vijf andere veehouders gebruiken succesvol Ignatia voor het verdriet en het brullen. Maar één ervan [MWa] weet met grote zekerheid het effect aan het middel toe te schrijven, hij is ook de enige waarbij de kalveren zo lang bij de moeders blijven (6 mnd; zoogkoeien) en het afspenen zonder Ignatia echt een probleem is.

*'We scheiden de moeders en de kalveren na 6 maanden. Ignatia werkt fenomenaal. De beesten schreeuwen 1 of 2 keer en het is over. Dat werkt gewoon, het is geweldig bij verdriet. Heb je ook ervaring zonder Ignatia bij de zoogkoeien? Ja, ik heb ze gekregen één jaar voor ik met homeopathie begon. Het zijn dus niet dezelfde kalveren, wel dezelfde koeien. Vanuit de ervaring van afspenen vond ik het spectaculair. Vroeger schreeuwden ze wel 2-3 dagen, tot ze geen stem meer hadden, dat was verschrikkelijk. Nu standaard Ignatia bij afspenen, eerst individueel, dan 1 of 2 dagen in drinkbak, ook de kalveren nog 1 of 2 dagen. Ik heb het idee dat het met 1x al voldoende is.'* [MWa]

### Aanbevelingen

Ignatia: een idee voor het project "kalveren bij de koe" als er problemen ontstaan bij het afspenen?

## 3.3 Rond Partus

### 3.3.1 Weeënzwakte/ bespoedigen afkalven

Bij weeënzwakte of bespoedigen afkalven wordt vooral het middel Caulophyllum gegeven. RL gebruikt meer constitutiemiddelen zoals Pulsatilla.

Gemiddeld zijn de ervaringen met Caulophyllum redelijk goed. Eén veehouder (JP) geeft het standaard aan de vaarzen, en kan als enige niet zeggen of het wat doet. Alle andere veehouders geven Caulophyllum als ze 'het gevoel hebben dat het sneller moet' of als het geboorteprocés zonder aanwijsbare reden stopt of vertraagt. Een enkeling gebruikt het om de geboorte te bespoedigen als hij bijv. een geboorte verwacht op het moment dat hij een afspraak heeft.

De zekerheid dat Caulophyllum werkelijk iets doet is vooral zwak bij de veehouders die het maar één keer hebben gebruikt [CP, MWa], of zonder duidelijke symptomatische reden [PdJ: bespoedigen; JP: standaard aan vaarzen]. Het blijft er dan bij een 'gevoel dat het beter/ sneller ging', wat impliciet en vaag blijft.

*'Vaarzen krijgen Caulophyllum als ik zie dat het te langzaam gaat. Het gaat vlotter, meer ontsloten.'* [JN]

*'Als ik weg moet en ik verwacht een geboorte vannacht geef ik Caulophyllum om 15 uur, het kalf is er dan voor 20 uur. Ik heb het idee dat alles wat sneller gaat.'* [PdJ]

*'Een koe die niet wou kalveren, uier vol, banden slap, vulva open: alles was klaar maar het kalf kwam niet. Caulophyllum, binnen 5 uur was het kalf er. Ik weet natuurlijk niet hoe het zonder Caulophyllum was gegaan. Ik heb er wel een goed gevoel over.'* [MWa]

Eén veehouder [RdB] kan met grote zekerheid vanuit herhaalde ervaring zeggen dat Caulophyllum werkt.

*'Caulophyllum als het niet echt door gaat met kalven. Dat werkt gewoon. Bij 3-4 gevallen gedaan, een koe heeft het als terugkerend probleem. Als je ziet dat het niet doorzet geef je het en als je weer langskomt om te kijken ligt het kalf erachter. Caulophyllum geef ik als ik voel dat er wel plek is en ik niet weet waarom het niet gaat. Met Caulophyllum gaat de koe liggen en begint weer te werken.'* [RdB]

### Aanbevelingen

Caulophyllum gerichter (dus minder standaard) gebruiken zorgt voor beter begrip en helderheid over de uitwerking op het proces. Wat onderzoek betreft: meer richten op dieren met een vertraagde geboorteprocés (aan de veehouder te beoordelen?).

### 3.3.2 Traumatische geboorte voor de koe

- Arnica wordt het meest gebruikt, en is zoals Rhus-t, Bell-p en Ledum zeer succesvol. De zekerheid dat het herstel aan het middel ligt is minder groot.

#### Ziektebeeld, geneesmiddel en behandeling

Opmerkelijk is het verschil tussen standaard Arnica geven bij iedere geboorte [5 casussen, 5 veehouders] en gericht behandelen waarbij gekozen wordt tussen Arnica, Bell-p, Ledum, Rhus-t en eventueel Hypericum [ook 5 casussen, 5 veehouders]. In beide gevallen is het effect gelijk, maar de zekerheid is hoger als er gericht behandeld wordt.

De meeste veehouders geven Arnica min of meer standaard na de geboorte en kunnen goede effecten zien.

*'Standaard Arnica 30 na afkalven zodra het kalf ademhaalt, in een emmer met lauw water, met goed strooisel: de nageboorte komt er sneller af, de koeien zijn fitter (sneller overeind, vreten sneller).'* [CP]

*'Ze krijgen allemaal Arnica na partus, nu heb ik weinig last van nageboorteproblemen, het is wel beter geworden hoewel het nooit een bedrijfsprobleem was. Voor het kalf zie ik geen verschil. Het zijn vlotte geboortes.'* [JN]

*'Arnica standaard bij partus, koe en kalf. Mijn indruk toen was dat de koe er eerder bij was bij kalf likken en zo. Het kalf ook, ze stimuleren elkaar ook. Vrij weinig moeilijke partus, 90% redt zichzelf in het afkalfbox, ik doe zo weinig mogelijk.'* [SA]

*'Na partus min of meer standaard Arnica aan koe en kalf. Ik heb het idee dat de nageboorte er makkelijker afkomt, dat ze iets vlotter zijn (de koeien). Over het algemeen goede geboortes.'* [WB]

Een aantal veehouders [GP, RdB, SD, RL] echter geeft met opzet niet standaard middelen.

Bij een bijzonder zware partus worden ook andere middelen gebruikt dan Arnica, zoals Hypericum of Bell-p.

*'Arnica bij partus, alleen als het heel zwaar was. Ook Hypericum als het echt heel zwaar is.'* [SD]

*'Als het voor de koe heel zwaar is geweest: Bell-p. 1 x gedaan, het ging goed, ook de nageboorte. Je weet niet wat er zou zijn gebeurd als het niet was gegeven.'* [WB]

*'Bij zware partus: standaard koe en kalf Arnica 200, ze knappen beter op. Anders duurt het langer voordat het weefsel genezen is bij beschadiging.'* [GS]

*'Mijn vader is iets ruiger dan ik, bij een vaars had ik direct het idee dat het niet helemaal goed was. Arnica gegeven voor ik Carla Koster [Homeopaat] belde. Zij dacht aan Secale of Bell-p. We zijn overgegaan op Secale. Je kon het gewoon ruiken, je zag dat het ingescheurd was. Hoe eerder je bent hoe makkelijker het gaat. Je kunt meteen beginnen als je niet meteen hulp krijgt.'* [RL]

Een veehouder kon intuïtief het goede middel vinden bij een koe met gevolgen van zware partus.

*'Vaars met tweeling, stond al een maand met staart recht naar achteren na zware partus. Arnica, Hypericum zonder succes. De nageboorten kwamen wel goed na Arnica. Het kalf had een nacht in het geboortekanaal gelegen met 1 teruggeslagen poot. Waarschijnlijk stekende pijn van beschadigingen door die poot? Ledum: na 5-6 dagen stond de staart weer normaal. Intuïtie? Ik heb Ledum gevonden door met de koe in gedachten de middelen door te lezen, me inlevend hoe de partus voor de koe was geweest. Je merkt aan het gedrag van de koe dat het goed bevallen is. Het beeld van Ledum paste wel, ik kon me wel indenken dat het zo was (blessures, zwelling, atrofieren, kouwelijk...). Ik las en opeens dacht ik: dát is hem.'* [GP]

#### Aanbevelingen:

Arnica kan goed standaard gegeven worden, maar homeopathie heeft ook meer specifieke middelen die succesvol blijken te zijn.

### 3.3.3 Aan de nageboorte blijven staan

- Aan de nageboorte blijven staan wordt met homeopathie goed tot zeer goed behandeld maar de zekerheid van het effect is matig.

#### Preventief

Sommige veehouders merken dat homeopathisch nageboorteproblemen voorkomen (met Arnica, Caulophyllum) gemakkelijker is dan ze te genezen (met bijv. Secale, Sepia, Sabina). Dit betekent helemaal preventief door standaard bij de geboorte Arnica te geven, of Caulophyllum of Arnica al na een paar uur na de geboorte te geven als de nageboorte er nog niet is. Caulophyllum werkt in op de baarmoeder, en de baarmoeder lijkt het beste te reageren als ze nog actief is. Caulophyllum in een vroeg stadium (preventief) geven geeft ook een betere effect dan in een later stadium.

*'Ze krijgen allemaal Arnica na partus, nu heb ik weinig last van nageboorteproblemen, het is wel beter geworden hoewel het nooit een bedrijfsprobleem was. Het zijn vlotte geboortes.'* [JN]

*'Na partus min of meer standaard Arnica aan koe en kalf. Ik heb het idee dat de nageboorte er makkelijker afkomt, dat ze iets vlotter zijn (de koeien).'* [WB]

*'Standaard Arnica C30 na partus aan moeder en kalf. Het werkt heel goed want sindsdien heb ik nooit meer last van aan de nageboorte blijven staan. Zelfs de 'minkukels' (de koetjes die slecht in de vel zitten, die altijd weggejaagd worden aan het voerhek en slecht voer krijgen, die hebben altijd wat) hebben sindsdien nooit meer nageboorteproblemen. Voordat ik Arnica gaf had ik vaker last van aan de nageboorte blijven staan. Vorig jaar 76 koeien gekalfd, geen problemen, 1 een beetje.'* [RvB]

*'Vorig jaar had ik problemen, ik behandelde met Sabina en Secale maar dat is in feite al te laat. Nu direct Caulophyllum als ik iets vermoed. Ook bij tweelingen komt nu de nageboorte vlot. Sindsdien nooit meer problemen. Soms twijfel ik of Caulophyllum werkt als ik het heb gegeven. Maar de nageboorte komt toch, het werkt toch. Als je te laat bent is het moeilijk met homeopathie, het gaat stinken etc.'* [MvL]

#### Curatief

Als de nageboorte echt niet komt en het begint te stinken zijn andere middelen meer aangewezen en lijkt het moeilijker te genezen. Het lijkt dat homeopathie dan niet veel meer kan doen dan te zorgen dat de dieren er gezond uitkomen [JP, MWij].

*'Tweeling, 1 kalf dood. Caulophyllum de eerste 2 dagen gegeven. De nageboorte komt er niet af en het begint te stinken, Secale. Heb ik hele goede resultaten mee gehad. Andere koe: kalf verworpen, aan de nageboorte blijven staan, eerst Arnica (we moesten de zaak repositioneren) toen Caulophyllum op de 2e dag gegeven. Secale op dag 3, 2x. De nageboorte kwam in de loop van de volgende dag. Ik heb nog twee keer precies zulke gevallen gehad, bij één gaf ik eerst Sabina 2x en Secale toen het begon te stinken. Dus Secale op basis van de stank.'* [GP]

*'Aan de nageboorte blijven staan: Caulophyllum vaak de eerste 2-3 dagen, dan Sabina en dan Sepia. Vroeger deed ik standaard nageboortecapsules (gangbaar middel) na een dag of 2. Nu als ik zie dat er iets is begin ik meteen met de middelen, na een halve of één dag. Soms komen ze er vanaf, soms niet, dan moet ik wachten tot de 6<sup>e</sup> of 9<sup>e</sup> dag. Ze worden niet ziek.'* [MWij]

*'Aan de nageboorte blijven staan (vooral na tweeling): met Sabina beginnen na anderhalve dag. In het begin ook vaak Sepia gehad, maar nu: eerst Sabina, dan soms Lachesis. Je kunt het ook ruiken. Arnica en Caulophyllum geven we toch al standaard. Haast alle gevallen van nageboorteproblemen krijgen baarmoederontsteking. Maar het gaat daarna wel goed met de vruchtbaarheid.'* [JP]

#### Zekerheid

De zekerheid dat Secale werkte in de casus hierboven (GP) is zeer groot doordat de veehouder vanuit zijn ervaring een precieze, duidelijke wetmatigheid kent:

*'Ik weet uit ervaring, dat als de nageboorte er na twee dagen nog op zit, dat deze zeker nog tien dagen blijft zitten. Het is abnormaal dat-ie tussen 2 en 10 dagen komt, hij moet er eigenlijk afrotten, en komt dan met veel stank na 10 dagen.'* [GP]

In dit geval werd Secale op dag 3 gegeven en de nageboorte kwam op dag 4 (zie boven).

Een andere veehouder [MWij] herkent een soortgelijke wetmatigheid, *'Ik zeg altijd: of de nageboorte komt er meteen af of met 6 of 9 dagen'*, maar ook met homeopathie geldt dat. Wat hem de zekerheid geeft is zijn vroegere ervaring met nageboorteproblemen:

Met nageboorte en baarmoederontsteking kan ik het met homeopathie net zo goed onder de knie krijgen als met nageboortecapsules of in de nek spuiten.' [MWij]

### Wanneer beginnen met een middel geven?

*'Aan de nageboorte blijven staan-verdenking: direct Caulophyllum geven. Al na een paar uur, ze moeten nog bezig zijn. Caulophyllum versterkt de weeën.'* [MvL]

*'Als je denkt dat ze aan de nageboorte blijven staan moet je ze 3x Arnica binnen een paar uur geven. Dan lost het wel op.'* [RvB]

*'Caulophyllum voor de nageboorte. Ik zal niet zeggen dat er nooit een nageboorte aan blijft hangen. Caulophyllum: als de nageboorte binnen 4 uur er nog niet is. Nóg een keer geven als de nageboorte er na 3 uur alsnog niet is. Gisteren een koe: 2x Caulophyllum. 's Ochtends om 7 uur partus, om 20 uur was de nageboorte er wel. Ik weet niet of het dankzij Caulophyllum was, maar ik ben blij als de nageboorte eraf is.'* [SD]

### Aanbevelingen

Niet lang wachten met Caulophyllum geven, de baarmoeder moet nog bezig zijn. Als er eenmaal nageboorteproblemen komen is volgens de ervaringen van de veehouders homeopathie minder trefzeker, hoewel het goed kan helpen om veilig door het ziekteproces heen te komen.

## 3.4 Vruchtbaarheid

### 3.4.1 Baarmoederontsteking/ witvuilen

- Het succes van behandeling van baarmoederontsteking is met homeopathie matig. Er worden veel middelen gebruikt maar de verschillen in gemiddelde succes tussen de middelen zijn gering.

### Ziektebeeld, geneesmiddel en behandeling

Per middel of pakket aan middelen komen in de interviews de volgende ziektebeelden voor:

- Arnica bij de geboorte werkt preventief [RvB]
- Secale: stinkende verrottingsprocessen [SD]; bloederige uitvloeit [JB]
- Pyrogenium: als Secale niet genoeg werkt [SD]
- Lachesis of Secale of Sepia: als het begint te ruiken na het geven van Sabina bij nageboorteproblemen [JP]
- Lachesis of Sabina met Sepia als de baarmoederontsteking een 'witvuiler' wordt [SD]
- Hepar: veel witte etter [JN]
- Sepia: witte uitvloeit [PdJ]
- Sabina: vlak na partus, stinkt wat en het is zwart [PdJ]
- Urt-u: dan ben ik meteen raak [PdJ]

Het goede middel kiezen blijft een lastige zaak omdat er zoveel alternatieven zijn. Bovendien is de ziekte niet eenvoudig omdat het raakvlakken heeft aan nageboorteproblemen en aan vruchtbaarheidsproblemen. Ieder van de tien veehouders die iets over baarmoederontsteking en/of witvuilen zeggen noemen tussen 1 en 5 mogelijke middelen en blijven vrij vaag over de vraag hoe ze kiezen. Eén veehouder [SD] noemt het expliciet als het mooiste onderdeel van homeopathie.

*'Baarmoederontsteking: goede resultaten met Secale. Ik heb nog wel eens baarmoederontsteking t.g.v. aan de nageboorte blijven staan, soms komt het uit de lucht vallen. Je kunt dus niet elke baarmoederontsteking voorkomen. Secale helpt bij stinkende verrottingsprocessen, ontstekingen. Pyrogenium gebruiken we wel eens, als ik het idee heb dat het met Secale niet helemaal goed gaat. Als het op een gegeven moment een "witvloeier" wordt dan is het meer Sabina en Lachesis. Wisselende resultaten. Mijn ervaring is dat je dan tussendoor met Sepia behandelt om de koe hormonaal aan de gang te krijgen, dus als er een ontsteking is in de baarmoeder. Als het hormonaal niet werkt is het heel*

*moeilijk om de baarmoeder schoon te krijgen. Mijn ervaring is dus dat het niet lukt met die middelen alleen [Sabina, Lachesis], maar wel samen met Sepia.*

*Wanneer geef je Lachesis? Dat is een van de moeilijkste onderdelen vind ik. Lachesis: als Sabina niet het gewenste resultaat geeft. Per koe moet je kijken. Bij sommige koeien helpt Sabina heel goed (met Sepia), bij andere koeien helpt Lachesis beter (met Sepia). Ik weet niet wat hierbij uitmaakt, of de koeien verschillend zijn of zo. Dit is een chronische ontsteking, dan duurt het langer dan een paar dagen. Hoe zie je dat het begint te werken? Aan de hoeveelheid pus, de witte troep die eraf komt. Bij Secale: ook dat het minder begint te stinken. Als ik met Secale heb behandeld en de afvoering stinkt niet meer dan begin ik meestal met Sabina, soms Lachesis. Een aantal weken na partus krijgen ze Sepia, 3 dagen. De meeste koeien komen dan weer terug in de cyclus. Sommige niet, dan moet het hormonaal via de dierenarts. We hebben 100 melkkoeien, 70% gaat vanzelf goed. Het zijn er 5-6-7 die niet de gewenste resultaten geven en hormonaal moeten, van die 30 met problemen. Sommigen hebben maar een heel klein zetje nodig met homeopathie.' [SD]*

*'Niet goed drachtig worden door witvuilen, dat is het hoofdprobleem bij de melkkoeien. Ik ben ooit met Lachesis begonnen, het is wonderbaarlijk hoe het werkt. Toen ben ik er verder mee gegaan. Secale: als het niet wit is maar bloederig. Ook Sepia (ik kijk in de syllabus om te kiezen). Als je het niet geeft gaat het maar door. Met homeopathie is het plotseling over, na een paar dagen. 2x per dag geven. Bij sommige koeien duurde het langer, toen Secale en Sepia gegeven, ik weet niet waar het beter van is geworden maar het is wel over. Als Lachesis niet werkt pak ik een ander middel.' [JB]*

### Zekerheid

Ondanks de moeilijkheid om het middel te vinden kunnen sommige veehouders met grote zekerheid zeggen dat het gegeven middel gewerkt heeft, dankzij het oordeel van de dierenarts of hun ervaring met hoe het vroeger ging of met andere, minder succesvolle middelen.

*'Witvuilers: reageerden nergens op. Toen Hepar begonnen: toen ging het over, de dierenarts zei dat het al bijna over was.' [MvL]*

*'Als je het niet geeft gaat het maar door. Met homeopathie is het plotseling over, na een paar dagen.' [JB]*

*'Baarmoederontsteking, witvuilen: zelfde middelen als nageboorte (Sabina en Sepia). Het komt wel eens voor, ik behandel het alleen homeopathisch, het gaat goed, helemaal geen gangbare middelen meer.' [MWij]*

*'Bij witvuilen: Lachesis, Sepia, of Secale (meestal Lachesis of Secale). "Moeilijk te genezen". Antibiotica was vroeger directer. Homeopathie is langzamer. Als je niet behandelt dan wordt het dier ziek.' [JP]*

*'Witvuilen: Sepia, Hepar, Silicea, Lachesis. Wisselend. Hele goede ervaringen met Urt-u. Steeds meer Urt-u, dat is beter en sneller, dan ben ik meteen raak.' [PdJ]*

### Aanbevelingen

Bij baarmoederontsteking en witvuilen moet beter onderzocht worden welke middelen wanneer het beste werken, en waarom er zoveel verschil bestaat tussen veehouders.

#### 3.4.2 Tochtigheid

Bij tochtigheidsproblemen hebben sommigen veel succes en anderen geen. Gemiddeld wordt er weinig gescoord. Sepia wordt het meeste en met het 'grootste' succes gebruikt. Van de zeven veehouders die homeopathie hebben geprobeerd hebben er drie goede ervaringen.

*'Voor de vruchtbaarheid (tochtigheid): Sepia. Het werkt voor 50%. Als het niet werkt: Pulsatilla (ook 50%). Dan komt de dierenarts, meestal is het ernstig, hormonen doen we niet meer, alleen heel soms met een natuurlijk hormoon. Dat werkt ook niet altijd (50%).' [JN]*

*'Tochtigheid na baarmoederontsteking en witvuilen: Lachesis, Sabina en Sepia. We hebben 100 melkkoeien, 70% gaat vanzelf goed. Het zijn er 5-6-7 die niet de gewenste resultaten geven en hormonaal moeten, van die 30 met problemen. Sommigen hebben maar een heel klein zetje nodig met homeopathie.' [SD]*

*'Sepia XMK voor de koeien met vruchtbaarheidsproblemen zonder baarmoederontsteking. De meeste worden dan tochtig.'* [JP]

Een veehouder [SA] heeft weinig vruchtbaarheidsproblemen maar laat de dieren zelf aangeven wanneer ze een nieuwe drachtigheid aan kunnen.

*'Weinig tochtigheidsproblemen. Het zijn vaak de koeien die het moeilijk hebben qua energiebalans. Als je lang genoeg wacht en geduld hebt zonder te forceren, dan komt het toch terug, dan geven ze aan wanneer ze weer drachtig kunnen worden, dat ze een kalf aan kunnen. Vaak worden ze vanzelf tochtig. Behalve als er iets aan de hand is.'* [SA]

### 3.5 Stofwisseling / Vertering

#### 3.5.1 Melkziekte

- De algehele succes bij het gebruik van Calc-c bij melkziekte is vrij laag, en vooral de zekerheid dat het effect aan het middel te danken is, is gering.
- Een differentiering naar preventief of curatief behandelen laat zien dat het middel beter en zekerder werkt als het preventief gegeven wordt.
- Door nog preciezer te kijken zien we dat de veehouders die het middel preventief aan risicokoeien geven (einde zomer; hoge melkproductie; oudere kalfskoe; heeft al melkziekte gehad etc.) het meeste succes behalen. Zodra de koe melkziektesympptomen toont lijkt Calc-c beter te werken als het in een vroeg stadium gegeven wordt.

Drie veehouders [SB, SA, PdJ] geven aan dat melkziekte een voedingsprobleem is en het komt dan ook zelden voor.

MWij zegt veel minder last van melkziekte te hebben sinds hij biologisch werkt.

#### Preventief Calc-c geven

Als Calc-c preventief wordt gebruikt is het vaak moeilijk zeker te weten of de koeien überhaupt melkziekte hadden gekregen. Veehouders hebben er meestal wel een min of meer expliciet gevoel over.

*'Andere keren heb ik het alleen met homeopathie gedaan bij risicokoeien. Je weet nooit of ze het krijgen. Maar het helpt wel, ja. Ik geef dan de laatste week ongeveer 3x Calc-c. Het is moeilijk te zeggen of het dan werkt, meestal krijgen ze het niet.'* [JN]

*'Dat is zo met homeopathie: hoe sneller je behandelt hoe sneller het effect.'* [GS]

*'Een koe, preventief Calc-c voor melkziekte. Het werkte. Ik verwachtte melkziekte, anders gaf ik niets preventief, ze had hoog risico (augustus – bijna altijd bingo – hoge melkproductie, 4<sup>e</sup> /5<sup>e</sup> kalf). Het is geen bewijs.'* [MS]

*'Bij 2 gevallen ben ik een week voor partus met Calc-c C30 begonnen (1 in de zomer en een in de winter), ook bij een koe die het vorig jaar had. ... daar heb ik goede ervaringen mee, ook zonder infuus. Het is heel moeilijk te zeggen of ze het anders hadden gekregen, maar ik heb er gewoon hele goede ervaringen mee.'* [MWij]

#### Curatief Calc-c geven

Uit de interviews blijkt dat curatief Calc-c gebruiken zonder infuus riskant is omdat het niet altijd (voldoende) werkt.

*'Een koe had melkziekte, ik weigerde infuus te geven, ik wou alleen met homeopathie behandelen. Collega's hadden er succes mee, het was ook in samenspraak met homeopaten. Calc-c en Calc-p. Het ging niet goed, na 8 dagen is de koe afgemaakt. Dat doe ik dus niet meer.'* [MS]

*'Ik gebruik wel eens Calc-c als ik er tegenaan zit. Als ze niet meer overeind komen ga ik niet meer aan het uitproberen, dan gebruik ik infuus. Dat heb ik in het begin gedaan: je ziet de koe steeds wegzakken terwijl je weet dat als je infuus geeft het zo klaar is. Ik heb geen koeien zo kwijtgeraakt, maar het stond stil, en het wordt zo steeds moeilijker.'* [WB]

Veel veehouders gebruiken bij melkziekte met succes Calc-c samen met infuus. Vaak hebben ze minder flessen nodig dan ze normaal gebruiken.

*'Preventief Calc-c geven: meestal krijgen ze geen melkziekte. 1 koe wel: die kreeg 2 infusen met Calc-c 200. Het was een fout van ons, die was te dik. Een goede koe. Die had anders misschien 6 flessen nodig gehad. Calc-c werkt zeker.'* [JN]

*'Als er iets verdacht is kun je Calc-c geven maar ik sta heel snel klaar met het infuus. Ik gebruik dus infuus en Calc-c, dus curatief. Niet een paar weken van tevoren. Het is soms moeilijk in te schatten, iedere koe is verschillend. Ik had een geval van melkziekte, alleen infuus gebruikt, die kreeg heel veel infusen, die had ze iedere keer echt nodig: ze lag, ik gaf infuus, stond toen weer aan het voerhek, toen weer in box liggen, etc. Ik heb wel het gevoel dat Calc-c helpt, samen met infuus. Als ik rond partus wat verdenk geef ik Calc-c en gebeurt er later ook niks. Curatief, hélemaal aan het begin van de ziekte.'* [GS]

*'Als ze al melkziekte hebben durf ik niet alleen met homeopathie, ik denk wel dat ik dan minder infusen nodig heb met Calc-c.'* [GS]

*'Deze heeft heel lang drooggestaan. Het was een mooie ervaring: hij zat er echt tegenaan maar wilde niet gaan liggen. Ging tegen de schutting staan. Ik denk: hij ploft straks. Ja hoor, hij plofte om half 2 's nachts. Ik wilde eerder infuus geven maar het is een gedoe als ze staan. Om 23 uur kreeg ze een pilletje Calc-c 200, dat was niet voldoende. Ze kreeg om half 2 een halve fles calcium met dunne naald, het kan dan meer geleidelijk. Na een halve fles ging ze weer staan, je merkte het. Ik wilde eerst de andere helft geven, maar deed het niet: ze redt zichzelf wel. Ze reageerde zo snel! Kwam dat nou van Calc-c? Ze schokte wat, was wat ongelukkig op de knieën gekomen. Dat was weer een ervaring. Ze had koude oren. Normaal minimaal 2 flessen.'* [PdJ]

*'Ik heb al langer ervaring met Calc-c. Je voorkomt niet dat ze ziek worden, maar als ze liggen en ze krijgen een infuus en Calc-c staan ze veel krachtiger.'* [MWij]

## Aanbevelingen

Melkziekte preventief (verdachte koeien) of in een zo vroeg mogelijk stadium van de ziekte behandelen. Zodra het dier ligt, niet te lang wachten met infuus geven, zeker wanneer er weinig ervaring is met Calc-c.

### 3.5.2 Diarree oudere dieren

Diarree bij volwassen dieren is veel minder een probleem dan bij kalveren, en werd dan ook weinig besproken. De meest gebruikte middelen zijn Arsenicum en Nux-vomica, in de casussen hieronder komen nog Pyrogenium, Phosphorus en Mercurius voor. Nux-vomica wordt gegeven bij diarree door voerveranderingen, maar volgens RvB is het een middel dat niet in de lange duur werkt.

*'Diarree: Arsenicum aan de koe en kalf. Het lukte maar kwam terug na 1 week. Weer Arsenicum, OK maar niet echt bevredigend. Deze herfst kreeg het kalf (wat ondertussen een pink was) weer dezelfde diarree, de moeder ook. Het ging weer mis toen ze op stal kwamen, al sinds een paar weken. Het was niet zoals het zijn moest. Bij de pink stonk het wat. Ik had Arsenicum gegeven maar het werkte niet echt, ik had de moed al opgegeven. Toen per ongeluk Pyrogenium gegeven aan koe en pink, het ging binnen een paar dagen helemaal over. Ik droomde wat of zo, de potjes zitten naast elkaar, ik weet niet waarom ik Pyrogenium heb gegeven in plaats van Arsenicum.'* [GP]

*'Er zijn veel koeien die heel gevoelig zijn voor voerverandering. Dit jaar voor het eerst: Nux-vomica door het drinkwater bij de gevoelige momenten van voerveranderingen. Ik heb het idee dat ze er goed doorheen komen. Als de koeien erg aan de diarree raken dan volgen meestal ook de kalveren. Vorig jaar wel last van voerveranderingen. Ze zijn wat dun op de mest maar gaan niet achteruit of zo. Ze kunnen het beter aan met Nux-vomica.*

*Ik heb een paar koeien, het lijken 'para' gevallen, hartstikke dun op de mest. Paar keer Arsenicum geven, dan zie je dat ze dikker gaan schijten. Dan zakt het weer weg als ik het een tijdje niet heb gegeven, na 2 weken of zo, dan zijn ze weer dun op de mest. Als je dan 2 dagen Arsenicum geeft zie je het dikker worden. Maar ze knappen niet helemaal op. Blijkbaar reageren ze op Arsenicum maar niet genoeg. Nu moet ik dus eigenlijk op zoek naar een middel wat definitief aanslaat. Ze blijven gevoelig voor voerovergangen. Nux-vomica is volgens mij meer een tijdelijk middel, om te ondersteunen tijdens de voerovergangen, maar niet voor de lange duur.*

*Mercurius gebruik ik wel eens voor diarree. (...) Ook een koe die heel erg aan de diarree was reageerde goed op Phosphorus.' [RvB]*

### 3.6 Longen

Omdat het in veel gevallen onduidelijk was over welke ziekte de veehouder precies vertelde (longontsteking, pinkengriep, IBR, of alleen hoesten) is het niet mogelijk geweest casussen te vergelijken en het succes te beschrijven. Om de waardevolle informatie toch weer te geven worden de meest duidelijke ervaringen hieronder geciteerd.

#### Hoestende kalveren, herhaald, Aconitum

*'Hoestende kalveren: Aconitum heeft het ook goed geholpen. Verloop hoest: het kan heel hardnekkig zijn, soms moet de dierenarts komen, het is wel eens gebeurd dat het een longontsteking werd. Soms gaat het vanzelf over, maar niet zo snel.' [GP]*

#### Hoesten, Dulcamara <-> Drosera

*'Hoesten (het zit in de stal). Dulcamara en Drosera. Als het komt door het weer, kou en het een soort hoest is, kuchen: Dulcamara. Bij longontstekingachtig: Drosera. Ik heb goede resultaten, het is het ene of het andere. Je moet wel volhouden met het middel te geven: 1 week of langer.' [JN]*

#### Pinkengriep, Gelsemium <-> antibiotica

*'Pinkengriep: Gelsemium, als ze beginnen te hoesten geef ik ze een paar dagen wat in water, dan is het veel minder. Vroeger: snotteren. Er was ook een klein kalfje, die heb ik toen op stal gedaan, het werd voor hem wat teveel hoesten. Maar de rest ging er zomaar doorheen. Het gaat niet altijd zo gemakkelijk. Het kalfje had het zwaar te pakken, toen antibiotica gegeven, dat hielp.' [PdJ]*

#### Pinkengriep, Gelsemium

*'Pinkengriep. November - december, soms januari. Griep bij de grote kalveren. Gelsemium in waterbak als ze een beetje beginnen te hoesten, het werkt wel goed: ze kuchen soms wat door maar krijgen geen longontsteking. Vroeger vaak wel. Bij sommige kalveren moet ik wat extra bij geven. Het is dit jaar voor het eerst dat ik geen antibiotica heb hoeven gebruiken.' [SD]*

#### Pinkengriep, ziektebeeld, verschillend succes per dier, Drosera

*'Pinkengriep, wel gehad. Succes met Drosera. Hoge koorts, slijm. Later een ander geval: Drosera deed niets. Misschien was het Gelsemium, maar we zijn verder met de dierenarts gegaan. Ik was zelf aan Drosera gekomen, de 2<sup>e</sup> keer ook, samen met Liesbeth Ellinger. Dus je ziet hoe het per dier verschillend kan zijn.' [WB]*

#### IBR, Gelsemium + enten

*'Eind vorig jaar IBR-uitbraak: 1 koe dood. Gelijk Gelsemium bij de koeien die wat temperatuur begonnen te krijgen en snotterig te worden. Toen door het drinkwater. Heel weinig verschijnselen gezien, volgende ochtend begonnen ze op te knappen. Toen ook geënt, voor de zekerheid. Koeien die 's avonds Gelsemium hadden gekregen waren de volgende ochtend beter. Ik had nooit IBR eerder gehad maar ik denk wel dat Gelsemium heeft gewerkt, er waren zo snel tekenen van herstel. Nu is het 4 maanden geleden, ik had verwerpers verwacht, maar niet gehad. Ik durf het risico niet te nemen als er doden beginnen te vallen, daarom heb ik geënt.' [RdB]*

#### IBR, Gelsemium

*'Longen: IBR, hoesten. Bij snot aan neus bij de koeien: Gelsemium in drinkbak. We zijn niet IBR vrij. 3 dagen Gelsemium. Ik heb het idee dat de uitvloeit wat minder wordt. Ik denk wel dat het aan het middel ligt, het is wel moeilijk hard te maken.' [GS]*



### 3.7 Uier

#### 3.7.1 Uierontsteking

##### Succes of geen succes?

Een tweetal veehouders [SD, SA] heeft zich op uierontsteking gespecialiseerd omdat het relatief vaak voorkomt en er dus veel ervaring opgebouwd wordt. Vijf andere veehouders kunnen uierontsteking relatief goede onder de knie krijgen. Een veehouder [RL] heeft zijn manier van denken over uierontsteking totaal veranderd en ziet mastitis eerder als een gezonde uitscheiding van afvalstoffen die niet behandeld, maar juist geholpen moet worden. Vier veehouders gebruiken homeopathie maar vinden het nog moeilijk om de gewenste resultaten te behalen, of deze zijn nog te wisselend. GP en CP zeggen expliciet nog geen homeopathie te gebruiken omdat het zo moeilijk is met uierontsteking, ze zijn bang dat het niet werkt of dat het hun niet lukt het goede middel te vinden. De twee veehouders met zoogkoeien [RvB, MWa] hebben geen last van uierontsteking. SB en GS hebben andere oplossingen gevonden voor uierproblemen waardoor deze geen problemen meer vormen.

##### Gebruikte categorieën uierontsteking

Om de informatie rond uierontsteking beter te analyseren zijn de casussen in de volgende 6 categorieën onderverdeeld:

- uierontsteking preventief
- uierontsteking klinisch (zichtbaar, acuut: vlokjes, slechte melk etc)
- uierontsteking klinisch - tijdens droogstand
- uierontsteking klinisch - coli (coli of vermoeden van coli)
- uierontsteking subklinisch (alleen hoog celgetal, niet zichtbaar)
- uierontsteking die 'chronisch' werd genoemd, waarbij niet duidelijk was of het klinisch was of subklinisch (lange tijd hoog celgetal, terugkerende uierontsteking)

Mastitis in de bovenstaande categorieën 'klinisch' (niet coli en niet tijdens droogstand) en 'subklinisch' (= hoog celgetal) komen het meest voor en worden het meest succesvol behandeld. De preventie van uierontsteking is moeilijk.

##### 3.7.1.1 Uierontsteking preventief

Uierontsteking homeopathisch voorkomen door standaard een middel te geven blijkt matig succesvol te zijn. Een van de moeilijkheden is om te weten of het middel heeft gewerkt als er geen uierontsteking is en er geen specifiek onderzoek is geweest naar cel- en kiemgetal. Van de drie veehouders die Masnos (Mastitis-nosode) preventief gebruiken ziet er maar één effect, namelijk een tijdelijke verhoging van het celgetal direct na toediening [MvL]. Het gemiddelde celgetal is wel laag, daarom blijft hij Masnos geven.

*'Masnos: 1 keer per maand gedurende 3 dagen door het drinkwater: minder vatbaar voor uierproblemen? De reactie op masnos is tijdelijk een hoger celgetal, niet alleen de eerste keer dat ik het gaf maar steeds weer.'* [MvL]

MS heeft bij een geval met SSC (complexmiddel met Sulphur, Silicea en Carbo vegetabilis) succes gehad, hoewel het nooit zeker is wat er zonder middel zou zijn gebeurd.

*'Tot dit jaar gaf ik Lachesis aan het begin van de droogstand bij koeien die wat hoog celgetal hadden en misschien problemen krijgen. Dit jaar met SSC begonnen. Dus preventief. Het is goed gegaan met de eerste koe terwijl ze kalfde met melkziekte was het uier goed. Zonder middel was het anders misschien ook goed gegaan.'* [MS]

SB heeft met het middel Graphitis het bedrijfsprobleem opgelost waar hij al jaren mee worstelde. Het probleem waren blaasjes op de speen die naar binnen sloegen en zorgden voor onbehandelbare mastitisgevallen en uiteindelijk afvoer van koeien (zie Bijlage 1 voor details).

GS heeft door een structurele aanpak de uierontstekinggevallen drastisch doen verminderen.

*'Met uierontsteking heb ik weinig ervaring. Het bleek op de cursus moeilijk te zijn. Ik heb toch andere middelen om het goed te behandelen, het is geen probleem op het bedrijf. Dat doe ik door de boxen goed schoon en droog houden (zaagsel) ondanks de koematras. Kalk bijstrooien (zeeschelpen kalk) in de box, dan trekt het vocht en de bacteriën weg. Om de 2-3 weken een flinke portie zaagsel en 1x per week kalk (1 kruiwagen vol voor de hele stal). Dat werkt goed. Koematrassen waren te comfortabel, het was*

*een probleem: ze gingen er teveel op liggen, ze bleven liggen als ze naar de melkstal moesten. Nu doe ik een stroomdraadje voor het melken bij de boxen, zodat ze niet kunnen gaan liggen. Want vlak voor het melken gaan de koeien het meeste melk uitliggen. Als ze tijdens het melken niet kunnen gaan liggen gaan ze ook minder melk uitliggen. Ze besmetten dan ook de box niet. Coli is een zeldzaamheid, de andere soorten uierontsteking komen wel eens voor maar vormen geen probleem.' [GS]*

### 3.7.1.2 Uierontsteking klinisch (excl. Coli of droogstand)

- Klinische uierontsteking wordt met veel verschillende middelen behandeld en gemiddeld met vrij groot succes.
- De meest gebruikte middelen zijn SSC (complexmiddel met Sulphur, Silicea en Carbo vegetabilis), Bryonia en Phytolacca.
- De meest succesvolle middelen zijn Bryonia en Conium; Phytolacca, Lachesis, SSC + Phytolacca en Borax geven bij de betreffende veehouders minder goede resultaten.

Uit de casussen blijkt bijna geen verschil in succes als de uierontsteking in een vroeg stadium behandeld wordt of juist later.

#### **Ziektebeeld, geneesmiddel en behandeling**

In de volgende stukken laat ik de veehouders zelf vertellen hoe ze uierontsteking aanpakken. Er zijn daarin grote verschillen waarneembaar: de ene heeft zich gespecialiseerd in de behandeling van uierontsteking terwijl de andere het nog te 'eng' vindt om antibiotica los te laten; sommigen proberen zonder groot succes, maar velen gebruiken nog maar sporadisch antibiotica. Het grootste probleem is de veelheid aan symptomen en middelen die daarbij horen. Soms komt bij een veehouder maar één soort mastitis voor, of kan een veehouder één bepaalde soort heel goed genezen. Bij JP wordt het middel met de pendel gezocht, bij SD en WB komt intuïtie wel eens om de hoek kijken.

Eerst worden hieronder de succesverhalen gegeven, daarna de minder succesvolle. Voor de oriëntatie staan boven iedere casus enige sleutelwoorden.

#### Vlokjes, Phytolacca

*'Phytolacca werkt bij vlokjes tussendoor, snel geven zodra je een vlok ziet, ook al hebben ze nog niks.'*  
[MvL]

#### Blauw uier, Conium, Lachesis

*'Blauw uier, doodziek: antibiotica en allerlei dingen homeopathisch geprobeerd (Conium, Lachesis). Ze knapte wel snel op, kwartier was wel weg (speen eraf). De dierenarts stond er wel van te kijken dat het zo goed genas.'* [RdB]

#### Acuut, mate van succes, Phytolacca, SSC

*'Bij acute mastitis: wat komt eruit? Welke kant? Rechts is Phytolacca. Ik heb redelijk succes met Phytolacca, we gebruiken niet zoveel andere middelen. Soms komt het weer terug, dan geef ik het weer en SSC erachteraan of zo. Dan ben je alweer 2-3 weken verder. Afgelopen jaar heb ik toch 3x antibiotica gebruikt, het lukt dus niet altijd met homeopathie: soms gaat het dan over met antibiotica, soms ook niet, dan wordt het een 3-speen. Ik heb ongeveer 25 gevallen van mastitis per jaar. Daarvan 3 met antibiotica omdat homeopathie niet genoeg werkte of het niet helemaal over gaat. 20 genezen goed? Sommige gevallen zijn hopeloos, ze worden toch 3-speen.'* [JN]

#### Speenbetrappen, acuut, zekerheid effect homeopathie, Phytolacca, Lachesis

*'Ik heb niet zoveel uierontstekingen. De meeste zijn als gevolg van speenbetrappen, dan is er bijna niets aan te doen. Als de kwaal niet geneest kun je wel de uierontsteking genezen met homeopathie maar dan komt het weer terug. Bij speenbetrappen geef ik Calendula en Calendula-zalf op de wond. Dat hielp voor de wond heel goed, de uierontsteking moet je apart behandelen. Als de wond beter is heb je meer kans bij de uierontsteking. Het slotgat is belangrijk voor de weerstand, om bacteriën te weren. Vroeger deed ik veel met Lachesis voor uierontsteking. Het gaat nooit helemaal goed, ook niet helemaal verkeerd gelukkig. Ook Phytolacca met redelijk succes. Bij mij is succes bij uierontsteking: 50% score,*

50% verbetering. Bijv. bij hoog celgetal dat het werkt en het niet uierontsteking wordt. Dus Lachesis en/ of Phytolacca, afhankelijk van het beeld uit de syllabus.

1 koe, echte uierontsteking. Ze had melkziekte, toen vlokken, Lachesis, 2 maanden later echte uierontsteking met koorts. 8 mei: 3x Lachesis C30. Je hoopt op vlokken: dan begint het vaak te genezen. Geen vlokken, de melk werd helemaal verkeerd: waterig-geel. Kwartier kleiner, niet pijnlijk. 10 mei: Belladonna C30. Lichte verbetering, kwartier iets soepeler, koorts minder, loopt beter, minder stijf. 11 mei: Conium C30. 12 mei: veel verbetering, langzaam genezen. De koe is er nog. Het was zo'n geval: oooeh! Vroeger met antibiotica was met zoiets de kans < 50% dat het genas (melk waterig). Je had wel een grote kans als je om het half uur ging masseren en uitmelken. Deze heb ik alleen bij de melkbeurt gemasseerd. Vroeger was ik fanatieker. Toen ging ik 6x per dag de koe uitmelken bij uierontsteking. Inderdaad, dat vergeet ik, maar dat doe ik niet meer sinds ik homeopathisch werk. Het is een groot voordeel. De koe moet het doen door het middel. Het is altijd beter om én uit te melken én te behandelen, maar je hebt er de tijd niet voor.' [MS]

Succes /antibioticagebruik, middelkeuze /verschuiving van soort uierontsteking en succesvol middel, werkingssnelheid, intuïtie, Phytolacca, Lachesis, Bryonia, Borax

'Ik gebruik nooit meer antibiotica bij mastitis, het is soms even zoeken maar ik heb er nu zoveel vertrouwen in gekregen dat het niet meer met antibiotica hoeft. Dan gebruik ik de '12-uur regel': als Phytolacca niet werkt binnen 12 uur kijk ik verder. Phytolacca, Bryonia, Lachesis zijn de hoofdmiddelen. De rest wordt incidenteel ingezet. Phytolacca: behoorlijk gezwollen speen, waterige melk, vlokjes. De koe mag niet heel erg koortsig zijn of heel ziek ervan. Anders schuiven we gauw naar Lachesis (=links, met koorts) of Bryonia (=rechts). In het begin hadden we hele goede ervaringen met Phytolacca, het verschuift nu wat naar Bryonia, Lachesis, Mercurius. Borax helpt heel goed bij een opgezwollen speen, de ontsteking zit in de speen heb ik het idee. De uier of het kwartier kan zelf gewoon zijn, niet gezwollen. Intuïtie: je hebt gedeeltelijk een stukje kennis, maar soms bij mastitis waarbij je een aantal verschillende middelen kan gebruiken denk ik: het is dát middel, zonder in het boek te kijken. Vaak werkt het dan wel. Bijv. zaterdag een koe, dik speen, paar vlokjes in de melk. Ik dacht: Borax. 1x gegeven, de volgende dag was het over. Zo snel kan het zijn. Bij mastitis heb je een aantal ontstekingsremmers, in die groep zoek je dan.

Mastitis komt vaak heel plotseling, dan heb ik de ervaring dat het ook heel snel weg kan gaan. Het duurt vaak wel wat langer. Vorige week een koe met Lachesis behandeld, na 2x was het over. Als je het goede middel hebt werkt het heel snel, veel sneller dan antibiotica.

Ik laat niet meer onderzoeken wat voor mastitis het is. Waarschijnlijk met name Staph. en Strept., Coli niet. Collegae hebben goede resultaten met Conium bij Coli, wij gebruiken geen Conium.' [SD]

Succes, ervaring, observatie & houding, SSC, Masnos

'Mastitis komt in verhouding het meeste voor: daar heb ik dus het meest verhouding/ ervaring mee. Ik heb geleerd om meer naar de uier te kijken. Vroeger vielen dingen ook wel eens op, maar met antibiotica kun je niet meteen iets doen omdat je de melk kwijt bent. Homeopathie geeft minder stress in de melkstal, je kunt ook gelijk wat doen. Dit jaar heb ik maar een keer antibiotica gebruikt.

Ik let op afwijkingen ten opzichte van wat ik van de koe ken en het lactatiestadium (speen ietsjes meer naar buiten, ietsjes hardere uier: echt beginstadium, voordat het gezwollen of pijnlijk is). Als het uier er wat anders uitziet terwijl het wel goed uitgemolken is, dus wat gezwollen is, gewoon SSC inzetten. Dat helpt gewoon. Ook met zichtbare, klinische uierontsteking. Als je er snel bij bent dan scoor je ook vrij snel. Dat is mijn ervaring zo langzamerhand: hoe sneller je erbij bent hoe sneller je er weer vanaf bent. (...) Ook bij koeien waar je niks aan ziet maar toch voor de zekerheid geeft, daarna voelt het uier toch weer anders aan, zou er dan toch iets geweest zijn? Het is moeilijk hard te maken.

Het laatste half jaar heb ik Masnos en SSC gemengd, dat scoort het beste bij de koeien die je vroeg ziet: "ik zie niks maar ik vertrouw het niet". Je moet geduld en vertrouwen hebben, dat heb ik nu: de koe komt helemaal weer bij na 2-3 maanden. Vroeger bij dit soort gevallen: als je 1x met penicilline begint raakt de koe eraan verslaafd. Het komt steeds terug of je moet oneindig behandelen, het gros van de koeien geneest niet. Als ik er met Masnos en SSC niet uitkom kijk ik meer naar de koe en stap ik naar een ander middel maar ik heb niet de ervaring dat ik daarmee uitkom. Het zijn vaak de koeien met speenbeschadigingen die moeilijk zijn. Dat lukt dan ook niet met penicilline.' [SA]

Bryonia-uierontsteking, verschuiving van soort uierontsteking en succesvol middel, zoeken /observatie /houding

'De uierontsteking die je het beste kan behandelen is met Bryonia. Net na partus, binnen een week: koorts, flinke uierontsteking, heel hard kwartier na 12 uur, de koe staat stil, doet niets meer, ze zijn ziek. Het zal dicht bij de coli zijn. Dan werkt Bryonia heel mooi, die kan ik zo pakken. Als je Bryonia geeft, staat de koe binnen een kwartier of een half uur en gaat weer eten en drinken. Dat is het mooist om dat

*te zien. 2x daags geven en is de melk binnen 3-4 dagen zeker weer goed. Dit soort uierontsteking hebben we vroeger veel gehad, nu niet meer. Gelukkig maar ook jammer want dit was mijn paradepaardje.*

*Ik heb nu minder acute uierontsteking. Het is verschoven naar het Phytolacca beeld, aan het begin van de droogstand, niet doodziek. Soms geef ik dan antibiotica, soms denk ik: tja... had ik het maar niet gedaan want het werkt niet zo als ik had verwacht. Het geeft me geen voldoening omdat het niet snel over is. Als het niet Bryonia of Phytolacca is probeer je door, dan wordt het soms een 3-speen. Maar ze blijven dan omdat de resterende 3 kwartieren de productie overnemen in de volgende lactaties (denk ik). Ik kom dan niet op het passende middel. Soms denk ik later goh: dat middel had misschien wel gepast! Soms 's ochtends of 's nachts plotseling, het onbewuste. Of als ik lees. Als je geduld hebt komt het middel soms wel.*

*Bij uierontsteking zag je vroeger alleen vlokken in de melk. Je gaf een injector en "vanavond moet dat beter zijn". Of ik keek niet eens: 3 dagen behandelen en dan moest het over zijn. Anders kwam er nog een dosis. Nu zie je dat de koe ziek is, je ziet de hele koe om de uier heen. Je kijkt naar het gedrag, waar ze ligt. Nu kunnen de verschijnselen dezelfde zijn maar als je ziet dat de koe beter is, meer vreet, dan is dat goed. Die uierontsteking komt later wel, het geneest later wel maar nu voelt de koe zich al beter. Met de homeopathie moet je wel zo kijken. Want er zijn zoveel middelen mogelijk voor de uierontsteking, als je niet kijkt kom je er niet uit.' [WB]*

#### Middelenkeuze, werkingssnelheid, celgetal, pendel, Bryonia

*'Bij uierontsteking beginnen we in eerste instantie met Bryonia. Bryonia: "vlokken en warme uier, vol, hard." Ook Bryonia als er geen vlokken zijn, want dat komt een andere dag wel. Dikke uier: zo vroeg mogelijk Bryonia: "dat moet snel gaan, binnen een dag of een halve dag moet het de helft minder zijn." 1<sup>e</sup> dag: 2x per dag. "Dus je moet resultaat zien na een halve dag. Eerst zie je meer vlokken, dunnere uier (door de ontsteking wordt de uier dik en hard). Binnen een paar dagen is het helemaal over." De melkcontrole geeft een goede indicatie van het celgetal." We kijken altijd hoe het is als de uitslag komt. "Als het celgetal (van de melkcontrole) omhoog gaat weet je zeker dat er uierontsteking komt." SSC, Lac-vaccinum, Psorinum, Carsinosinum [?], met de pendel uitzoeken. Het zijn meestal koeien die langzaam omhoog kruipen, niet acuut. Je ziet dat de meeste omlaag gaan, enkelen niet.' [JP]*

#### Omslag in houding ten opzichte van uierontsteking, Sulphur

*'Je moet anders leren kijken naar de dieren. Bij uierontsteking: kan ik er wel of niet aankomen? Links, rechts? Waar komt het van? Etc. Een uier is echt een uitscheidingsorgaan van de koe. Ik ben niet meer bang voor uierontsteking, dat was ik vroeger wel. Een uierontsteking, wat is eigenlijk een uierontsteking? Ik heb er geen enkel probleem mee. Laat maar komen die uierontsteking. We komen er gewoon uit. Ik heb een gemiddeld celgetal van 200, soms 350 maar nooit dat ik denk dat het misgaat. Iets in de uier spuiten doe ik nooit meer, alleen op de slijmvliezen. Uierontsteking, dat is altijd heel makkelijk, het klinkt misschien arrogant, maar ik ben er niet meer zo bang voor, dat is gewoon iets wat eruit moet, opruimen van rommel. En sommigen redden zichzelf, sommigen hebben ondersteuning (homeopathie) nodig. Soms geef ik Sulphur om het opruimen te ondersteunen. Als ik niet weet of het wat is, een ontsteking of niet. Dan geef ik 2x Sulphur. Of de koe moet het maar zelf opruimen. Soms geef ik niets. Het is afhankelijk van wat je ziet: komt er nog wat los of niet, hoe voelt het uier, het kwartier aan, hoe ziek is de koe. Als de koe echt ziek is is het even wat anders. Maar een echte uierontsteking heb ik niet het gevoel dat ik dat nog ken.' [RL]*

De volgende veehouders zijn nog zoekende of het lukt op het gebied van uierontsteking minder goed.

#### Moeilijk, 'het moet wel werken'

*'Mastitis is moeilijk, ik gebruik ander spul, mastijet. Ik wil er wel mee aan de slag met homeopathie, maar het moet wel werken.' [GP]*

#### SSC onduidelijk effect, heftige uierontstekingen, angst om te proberen

*'Als de koeien uierontsteking hebben is het echt heftig. SSC geprobeerd: onduidelijk. Nu gebruik ik bijna altijd gelijk antibiotica. Ik ben bang voor mastitis, het is zo acuut en heftig. Omdat ik geen ervaring heb, homeopathisch, weet ik niet welk middel ik moet geven, dan durf ik niet te proberen.' [CP]*

#### Effect homeopathie onduidelijk, weinig problemen

*'Mastitis: homeopathische injectoren, Masnos, SSC: ik kan niet zeggen dat het wonderbaarlijk werkt. Ik heb weinig last van mastitis, ik probeer altijd wel die 2 homeopathische middelen en goed uitmelken.' [JB]*

### Zoeken naar het goede middel

*'Het laatste jaar heb ik veel geëxperimenteerd met uierontsteking: Masnos in drinkbak, van allerlei middelen geprobeerd maar nooit echt de goede. Toen op cursus SSC, met de 200 heb ik goede ervaringen mee. Ik kijk wel wat voor een koe het is en wat hij verder heeft. Constitutie type kijken doe ik vaak maar dat moet ik nog een beetje leren. Ik heb Phytolacca aan het begin gebruikt, dat beviel niet zo. Wel bij een paar koeien, maar over het algemeen geen goede resultaten. Laatst Lachesis gebruikt (links) met wel wat goede resultaten, van een collega [SD] geleerd.'* [PdJ]

### **Aanbevelingen**

Uierontsteking is complex en het aantal mogelijke homeopathische middelen is groot. Ook de mate van succes is zeer uiteenlopend. Daarom is beter en specifieker onderzoek bij de individuele veehouders nodig om beter inzicht te krijgen: wat zijn de overeenkomsten/ verschillen tussen gevallen bij dezelfde middelen? Idem tussen verschillende middelen (ik denk bijv. aan de overeenkomsten tussen Conium- en Bryonia-uierontsteking). Dus proberen meer grip te krijgen op de verschillende middelen en de verschillen tussen veehouders, maar ook op de wijze(n) van middelenkeuze.

#### *3.7.1.3 Uierontsteking subklinisch (hoog celgetal)*

Zoals bij klinische uierontsteking worden er bij subklinische uierontsteking veel verschillende middelen gebruikt (SSC, Lachesis, Belladonna, Lac-v, Phytolacca + SSC, Psorinum, Sulphur, Conium). Het succes is hier ook vrij groot en ongeveer gelijk voor de verschillende middelen, alleen SD en RdB hebben wisselend succes met respectievelijk SSC en Phytolacca + SCC.

### **Behandeling en middelenkeuze**

#### Preventief/ curatief, ziektebeeld, mate van succes, Conium, Masnos

*'Conium wel eens gegeven als ik weet dat ze hoog celgetal hebben en verder niets aan de uier te zien is, misschien wat waterige melk, waarvan je denkt: Wat gebeurt hier? Bij een koe gedaan: toen nooit meer hoog celgetal eraan gezien, celgetal weer laag. Ik heb ook wel eens dat ik een middel geef en het doet niks, maar bij Conium blijf ik het geven, het werkt in 70 % van de gevallen. Ik weet niet waardoor de overige 30% niet reageren. Als je niks aan hoog celgetal deed ging het nooit vanzelf over. Het celgetal is nu laag, ik let er niet zo op. Ik melk gewoon alles in de tank. Vroeger: als een koe lange tijd hoog celgetal had onderzochten we haar, er zat iets in, even inspuiten in uier (antibiotica) en was het celgetal weer laag. Dit doen we al meerdere jaren niet meer, we wachten tot de droogstand om te behandelen of weg te doen. We geven Masnos 1 keer per maand gedurende 3 dagen door het drinkwater (koppelbehandeling). De reactie is tijdelijk een hoger celgetal, niet alleen de eerste keer dat ik het gaf maar steeds weer. Dit doen we dus minimaal één week vóór de melkcontrole.'* [MvL]

#### Individueel succes maar niet structureel, SSC, Masnos

*'Hoog celgetal is moeilijker dan uierontsteking. We zitten toch wel vaak dicht bij de 400. 1x per maand geef ik masnos in het drinkwater en 1x per 2 weken SSC (drinkwater). Hoog celgetal koeien (van de melkcontrolelijst) krijgen SSC (1x per dag 5 dagen). Het werkt in de meeste gevallen wel, na 6 weken zie je een verandering. Het vervelende is dat er steeds nieuwe gevallen bij komen. Door het drinkwater vraag ik me wel eens af: helpt het wel? Individueel helpt het zeker. Ze zakken dan onder de 400, ze vallen niet meer op.'* [JN]

#### Middelkeuze, succes

*'Als het celgetal boven de 500 komt probeer ik een specifiek middel bij het dier te zoeken. Dat doe ik op constitutie omdat je niets aan de melk ziet. Ik ben dit jaar met SSC begonnen, dat geef ik alleen in de droogstand. Als een koe goed reageert op een middel blijf ik bij dat middel (bij andere ziektes) tot het niets meer doet. Dat heeft behoorlijk resultaten met hoog celgetal. Zoals gangbaar antibiotica eigenlijk: het helpt 3 maanden, dan is het weer hoog. Met homeopathie: ik zie een daling, ik heb het bijna altijd kunnen oplossen, anders gaat de koe weg.'* [MS]

Curatief: wisselend, aanpak bedrijfsniveau succesvol (celgetal 160) na aanpassing dieren

*'Hoog celgetal: wel eens met SSC behandeld. Het is variabel, werkt niet altijd. Wel eens als nabehandeling gebruikt, als de koe na mastitis wel het goede middel had gekregen maar ik het idee heb dat hij niet helemaal genezen is.*

*We hebben een tijd gehad dat het celgetal opliep naar ongeveer 350. Zó hoog hadden we het nooit gehad na de zomer. Dat was een paar maanden na ons begin met homeopathie. Inmiddels is het tot ongeveer 160 gedaald. Er zijn boeren die alles met antibioticadroogzetters doen en er jaloers op zijn. De koeien moeten zich ook instellen op een andere soort behandeling, een ander soort omgang. Er zit dus een stukje overgang in. De daling is niet met SSC gebeurd, het komt door consequent behandelen van de mastitisgevallen. Je ziet ook dat de homeopathie steeds beter begint te werken, niet alleen door de ervaring die je krijgt maar ook door de gewenning van de koeien. De koeien moeten eerst 'gezuiverd' worden. Het is dan theoretisch logisch dat er eerst wat hoog celgetal is. Ik weet niet hoe het zit, maar het komt er toch op neer dat ik zonder antibiotica een lager celgetal heb. Maar er zit wel een overgang. Het is dus niet zo dat met homeopathie alle problemen opgelost worden, maar als je consequent blijft behandelen red je het wel, ook met alléén homeopathie. Er gaat wel een tijdje overheen. Voor ons duurde het een kwart jaar om op het gewenste celgetal te komen, en ook constant. De veranderingen in celgetal zouden ook kunnen komen van veranderingen met de bedrijfsvoering, we zijn al 2 jaar in omschakeling naar EKO. Alles kan meespelen. We hebben wel sterk het vermoeden dat het door homeopathie komt. Het is wel een heel geheel, je kan niet zomaar zeggen: het komt alleen hiervan.' [SD]*

Uitbannen van penicilline

*'De koeien met hoog celgetal zakken toch wel, ik gebruik nog wel eens penicilline maar ik ben er bijna vanaf, sommige koeien heb ik niet meer met penicilline behandeld, ik probeer andere manieren: homeopathisch.' [MWij]*

Gevallen zonder zichtbare aanleiding: Sulphur

*'Ik heb een gemiddeld celgetal van 200, soms 350 maar nooit dat ik denk dat het misgaat. Ik hoef niet naar een celgetal van 100. Voor mij voelt 200 goed aan: meer weerstand bij de dieren. Sommige koeien hebben een hoog celgetal maar hebben helemaal niks, nooit uierontsteking gehad. Die geef ik enkele keren Sulphur en die reageren er heel goed op.' [RL]*

**Andere methoden**

*'Celgetal was 375 vorig jaar. 2 koeien opgeruimd: toen 285. Toen het rantsoen veranderd: geëxtrudeerd lijnzaad gaan voeren: celgetal 120. Lijnzaad is zeer energierijk en ontstekingsremmer. Of het daaraan ligt weet ik niet.' [CP]*

*'Koppelbehandeling met Tea-Tree. Het is heel sterk, het heeft heel goed gewerkt. Melkcontrole: celgetal laag, is 3-4 maanden laag gebleven. Nooit eerder koppelbehandeling gedaan. Celgetal stijgt minder.' [MS]*

**Aanbevelingen**

Iedere veehouder heeft zijn eigen oplossing voor hoog celgetal, maar niet iedereen heeft evenveel succes. Van de besproken casussen hebben SD en RL zeer lage celgetallen. Opvallend is dat zij allebei de mastitis homeopathisch onder controle hebben en gebruiken nooit meer antibiotica. Hun behandeling van hoog celgetal is preventief /structureel door consequent mastitisgevallen te behandelen.

Naast de succesvolle homeopathische middelen lijkt ook geëtrudeerd lijnzaad en Tea-Tree bij hoog celgetal goed te werken.

**3.7.1.4 Uierontsteking chronisch (klinisch, subklinisch)**

Over chronische uierontsteking zijn maar drie bruikbare casussen verzameld, waarbij Phytolacca [WB] en SSC [PdJ, SA] beschreven staan. SSC scoort het hoogst.

*'De andere uierontsteking, zo tussendoor, is Phytolacca. Dit is nog het moeilijkst. Tussendoor: beetje vlokjes, niet erg ziek, gewoon melkgevend. Phytolacca: soms succes soms niet. De eerste paar stralen met vlokjes, de rest is goed. Je wil niet naar de penicilline grijpen, misschien moet je naar het constitutiemiddel.' [WB]*

*'Ik heb ook chronische koeien gehad, met hoog celgetal. Zo nu en dan vlokjes om de paar dagen: met SSC behandeld. Het gaat toch over, het komt niet meer terug. Die behandel ik niet altijd consequent, die sla ik wel eens over.'* [SA]

*'1 geval, wat vlokken, chronisch (dan weer niet, dan weer wel vlokken). SSC. Ik heb het gevoel dat het opruimt. Eerst wat meer vlokken, dan minder. Maar het gaat niet helemaal over. Als ze straks in de droogstand is pak in de antibiotica nog even denk ik.'* [PdJ]

### 3.7.1.5 Uierontsteking droogstand (klinisch)

Uierontsteking tijdens de droogstand werd in de interviews weinig besproken. Het enige middel met echt succes [Phytolacca, GP] lijkt in dit geval meer een constitutiemiddel te zijn.

*'Vorig jaar: drie koeien tijdens de droogstand kregen een opgezet kwartier met harde stukken erin. Phytolacca op 28 maart, 3x. Het ging perfect over, wonderbaarlijk (2 april). Het beeld was hetzelfde bij die drie koeien (hoesten, slijm, links achter). Deze drie koeien waren net wat nerveus. Later had ik hetzelfde bij een Montbéliarde, Phytolacca werkte helemaal niet. Het is een 3-speen geworden. Montbéliardes zijn minder nerveus, misschien ligt het daaraan. Uit ervaring weet ik dat uierontsteking in de droogstand of vlak na partus funest is. Het klopte ook met het beeld van Phytolacca (nervositeit).'* [GP]

*'Ik heb altijd problemen met uierontsteking in de droogstand sinds ik biologisch ben en dus geen droogzetters meer gebruik. Nu geef ik sinds de winter SSC. Ik heb het vermoeden dat het iets doet. Het kan zijn dat het dit jaar iets doet en volgend jaar niet. SSC geef ik in de droogstand, preventief. Toch heb ik dit jaar en kwartier verloren terwijl ik niets had gezien (in de droogstand). Als ze kalven blijkt er dan in een kwartier niets te zitten. Maar dit gebeurde vroeger ook een enkele keer met antibiotica.'* [MS]

### 3.7.1.6 Uierontsteking E. Coli (klinisch)

Meestal vond bij de veehouders geen analyse plaats om de soort mastitis te determineren. Coli-mastitis heeft een vrij eenduidig beeld en de meeste veehouders herkennen het of hebben sterk het vermoeden het te herkennen. Omdat voor de middelkeuze in de homeopathie de manier waarop een ziekte zich uit belangrijker is dan de ziekteverwekker is ervoor gekozen om alle casussen waar over Coli werd gesproken onder te brengen in het hoofdstuk 'Coli'.

Conium scoort duidelijk het beste bij de behandeling van Coli-mastitis, ook met een grote zekerheid. Bryonia is gemiddeld matig: samen met Conium had MvL er zeer goede resultaten mee, maar volgens JN werkt Bryonia bij probleemgevallen evenals Belladonna niet naar tevredenheid.

Bryonia werd met wonderbaarlijk succes door WB gebruikt bij een heftige vorm van uierontsteking, wat *'wel dicht bij de coli zal zijn'* (maar is bij de categorie klinische uierontsteking ingedeeld).

Conium wordt als hoofdmiddel gezien voor de behandeling van Coli-mastitis. Deze veehouder gebruikt Phytolacca als nabehandeling.

*'Een enkele keer gebruik ik Conium: bij coli. Ik moet er vlug bij zijn, 2-3 dagen Conium geven, daarna Phytolacca. Het helpt goed. De melkgift valt voor de helft weg maar het kwartier wordt weer normaal. Bij coli werkt antibiotica ook niet altijd, ze worden er doodziek van. Homeopathie is sneller dan antibiotica.'* [JN]

In het volgende casus werd in eerste instantie Conium gegeven later Bryonia toen het ziektebeeld duidelijker werd (=liggen op zere kant).

*'Koe, leek Coli te hebben. Niks aan het uier te zien. 's Morgens 16 liter, overdag niet eten, bleef in box. 's Avonds gaf ze geen melk, 1 kwartier waterige melk met vlokjes. Antibiotica en Conium gegeven. 's Avonds lag ze op het kwartier. Ik wist meteen: Bryonia! Het ging heel snel beter. Nu is het een week verder het kwartier geeft wel normale melk, maar nog te weinig. Ik behandel haar met Conium bij het melken omdat de melk waterig is, het is heftig met Coli-symptomen, en met Bryonia tussendoor omdat het het ook was. Bij die koe weet ik dat homeopathie gewerkt heeft omdat het verrassend snel ging. Bij coli is het vaak erg, 3-speen overhouden.'* [MvL]

Hoewel dierenartsen zeggen dat er bij Coli-gevallen geen antibiotica gegeven moet worden (zie ook bovenstaande casus van JN) wordt dat vaak gedaan.

*'Coli-koe, antibiotica, uierinfectie gegeven. Hij reageerde er wel op maar na een week nog niet echt goed in vel, wel eten. Toen Conium gegeven, toen werd het beter.'* [CP]

*'Ik gebruik niet alleen homeopathie maar ook antibiotica als ik Coli vermoed. Ik vertrouw het niet helemaal alleen op homeopathie als de koe flink ziek is. Coli-geval, acuut: Conium, toen weer 4 kwartier melk. Ik geef Conium als ik coli vermoed: uierontstekingen worden niet zo heftig als anders. Er blijft wel een uierontsteking in zitten die je dan een andere keer behandelt. Het enige wat helpt is goed het uier te legen.'* [RdB]

### Aanbevelingen

Onderzoek richten op Conium en Bryonia: wat zijn de overeenkomsten/ verschillen in ziektebeeld? Hoe is de relatie tussen succes en Coli-symptomen ten opzichte van de relatie tussen succes en de daadwerkelijke aanwezigheid van Colibacteriën?

#### 3.7.2 Bloeduier

Arnica en Bell-p blijken het meest gebruikt te zijn, maar met het minste effect. Ipecac werkt bij twee veehouders goed, en ook de zekerheid dat de genezing het gevolg is van de homeopathische behandeling is groot. China is bij één boer gebruikt.

Twee veehouders [SB, JN] hebben het effect van het homeopathische middel zeer sterk aangetoond door te vergelijken wel/ geen middel geven. Het probleem ligt bij SB duidelijk anders, namelijk in het feit dat de behandeling niet in de dagelijkse routine ligt.

*'Bloeduiers: Ipecac soms geprobeerd, soms ook niet. Opvallend: wanneer ik het niet geef: dagen en dagen bloed in uier. Als ik het geef is het in een dag weg, opvallend snel. De moeilijkheid is om eraan te denken bij het melken, even de moeite te doen om het middel te halen. In neusgat. Onderscheid zware bloeduiers? Het helpt echt, niet vaak gebeurd maar wel vergeleken wel/ niet. Stolsels ook. Bloeduier gaat wel vanzelf over, maar na dagen en dagen, het duurt veel langer.'* [SB]

*'Bloeduiers: Arnica, Ipecac, het helpt wel. Als je niets geeft duurt het minstens een week. Met homeopathie is het meestal na 3 dagen over. Het zijn verschillende soorten bloeduiers.'* [JN]

De volgende casussen geven een voorbeeld van succesvol behandelde koeien, ook bij bloeduier vlak voor partus. RdB doet niets omdat het normaal vanzelf overgaat, bij een heftig geval hiep homeopathie ook niet.

*'Een keer bloeduier gehad bij een vaars, na stoot, bij een kwartier kwam alleen bloed eruit (ze was op 3 maand lactatie). Eerst 3 dagen Bell-p. Na 1 dag al alleen stolsels, na 3 dagen was het meeste bloed eruit. Toen toch Ipecac erbij. Nu is ze helemaal OK.'* [CP]

*'Bloeduier: einde droogstand, ik dacht, hè die koe gaat te vroeg kalven, het uier bloeide op. Er zat puur bloed in voorkwartier. Vóór de afkalfdatum. Geen betrachte speen. Beide voorkwartieren, helder bloed. Arnica MK, 1 of 2 dagen later kwam het kalf en zat er biest in het kwartier! Ik denk dat Arnica dat gedaan heeft. Ik had het nog nooit meegemaakt, zo'n stoot. De melk was ook goed, geen uierontsteking. Ik durfde er niet aan te komen nadat ik Arnica had gegeven, ik heb dus niet gevolgd hoe het zich ontwikkelde.'* [MS]

*'Bloeduier door stoot: 3-4 middelen (Bell-p, Arnica, Conium, Lachesis ook?) geprobeerd zonder succes, het deed niks. Het was zeer heftig. het duurde heel lang met harde bobbel in het uier, nu grotendeels weg, het uier is wel uitgezakt. Normaal behandel ik bloeduiers niet omdat het vanzelf over gaat, normaal duurt het een paar dagen.'* [RdB]

### Differentiatie

Deze veehouder maakt verschil in de soort bloeduier: China bij interne bloeding en Arnica bij bloeding als gevolg van stoot.

*'Bloeding in uier (een ader gesprongen in het uier): China 2-3 dagen. We weten niet hoe snel het gaat als je het niet geeft. Het was heftig, het hield niet op. Bij bloed in uier: Arnica als de beschadiging van buiten komt (kun je meestal zien).'* [JP]



## Aanbevelingen

Bloeduier is typisch een aandoening die regulier niet echt behandeld wordt, en waar homeopathie een antwoord op kan hebben. Er zijn o.a. zeer positieve resultaten gevonden [SB, JN, CP, MS] met verschillende middelen. Het lijkt erop dat differentiatie naar soort bloeding en context hulp biedt bij de middelkeuze. Dit zou nader onderzocht moeten worden.

Het is duidelijk dat de homeopathische behandeling van bloeduiers als gevolg van stoot geen structurele oplossing is. Zouden constitutiemiddelen kunnen helpen?

### 3.7.3 Droogzetten

Bij droogzetten worden vooral Sulphur en Lac-caninum gebruikt, maar een deel veehouders zegt juist dáár nog antibiotica te gebruiken. Het succes met homeopathie is niet groot en bovendien onduidelijk. Lac-canninum is het minst succesvol. Phytolacca wordt bij een veehouder met succes gebruikt.

Sommige veehouders doen niets aan droogzetten, anderen gebruiken homeopathie samen met droogzetters bij bepaalde gevallen. Vaak is het moeilijk te zeggen of homeopathie werkt omdat het soms daarna toch fout gaat in de droogstand (uierontsteking) en/ of omdat het zonder homeopathie ook goed kan gaan.

*'Droogzetten: koeien boven de 1 miljoen celgetal met penicilline. 10% krijgt penicilline bij droogzetten, de rest krijgt Phytolacca, soms ook Sulphur in het drinkwater. Het gaat toch wel eens verkeerd in de droogstand (hard kwartier bij een koe die preventief Phytolacca had gekregen). Sulphur en Phytolacca gebruik ik preventief. Phytolacca individueel, Sulphur 1x in de week door het drinkwater voor gemiddeld hoog celgetal.'* [JN]

*'Droogzetten: Lac-caninum, soms vertouw ik het niet alleen, dan gebruik ik droogzetters. Maar het gaat heel goed met Lac-caninum, in afkalfstal, voer, eerste 12 uur geen water. Ochtend en avond Lac-caninum, 1x per dag melken. Ik heb er wel goede ervaringen mee. Maar zodra het celgetal omhoog gaat vraag ik me af wat er mis gaat, of ik toch droogzetters moet gebruiken. Maar ik ga ervoor, zonder droogzetters.'* [MWij]

*'Na droogzetten, Lac-caninum bij melk uitliggen; ik heb niet het idee dat het werkt. Bij een collega werkte het.'* [RdB]

*'Aan antibiotica gebruiken we sinds 2 jaar eigenlijk alleen nog maar droogzetters. Dat is niet standaard, bij wel minder dan 1/3 van de koeien, bij koeien met heel hoog celgetal, grote uiers. Anders gebruiken we Sulphur 30, het vermindert de melkgift. In het begin wel eens Lac-caninum gebruikt, nu alleen 3 dagen Sulphur. Dus preventief tegen uierontsteking in de droogstand.'* [JP]

*'Het enige wat ik nog gebruik zijn droogzetters bij de dieren. Die gebruik ik nog wel standaard, maar de halve dosis. Ik heb het een poos niet gedaan, dat beviel niet, er waren toch dieren die uierontsteking kregen in de droogstand. De droogstand en ook het afkalven is belangrijk voor de hele melkperiode. Het droogzetten deed ik met Sulphur. Toen toch weer terug naar antibiotica droogzetters. Als het lukt wil ik het met homeopathie doen, ik wil het wel maar ik ben niet anti-antibiotica.'* [RL]

## Andere methoden

*'Ik doe niets aan droogzetten. Ik ben niet echt enthousiast over de homeopathische injectoren. Het gaat meestal goed, met het rantsoen en minder vaak melken.'* [JB]

*'Droogzetten: wel eens een aantal dagen met Sulphur behandeld. Tegenwoordig doe ik helemaal niets meer. Behalve met de koeien die ik niet vertrouw (moeilijk opdrogen, hoog celgetal), die krijgen Sulphur. Zo zijn het er maar een paar geweest van de winter. Ik weet niet of het anders goed was gegaan.'* [SA]

*'Droogzetten: 2-3 weken voor droogzetten 1x per dag melken. Niks met homeopathie of antibiotica. Ze liggen ook geen melk uit.'* [WB]

## Aanbevelingen

Phytolacca en Sulphur lijken de beste middelen te zijn, hoewel het succes vrij mager is. Sulphur vermindert de melkgift [JP] en heeft een zuiverende werking. Alert blijven voor uierontsteking in de droogstand, en eventueel een celgetalgrens hanteren waarboven toch antibiotica gebruikt wordt.

### 3.7.4 Melk uitliggen

*'1 koe celgetal had 3 miljoen, ligt melk uit maar je ziet er niks aan. Calc-c helpt wel als je het iedere dag geeft, maar als dat moet is dat niet goed. Het helpt op het moment dat het geeft, zodra je stopt niet meer. Ook bij de andere koeien. het zijn meestal goede koeien, Calc-c type.'* [JN]

*'Melk uitliggen: Calc-c in drinkbak. Ook koeien met lage productie die melk uitlagen terwijl er geen druk op het uier was. Dat hielp heel goed. 1 korrel in drinkbak, 3 dagen. Je merkte echt duidelijk dat het minder was geworden. Als het een koppelprobleem is werkt dat goed, niet voor de gevallen die überhaupt niet te behandelen zijn. Dan helpt het maar een beetje. Calc-c is dus voor uitliggen tijdens de melkperiode, 's nachts.'* [GS]

### 3.7.5 Speenbeschadiging

Speenbeschadiging wordt met Hypercaltinktuur en Calendula zeer effectief behandeld.

*'Koe, open speen, in de lengte helemaal gespleten. Ik durfde niet te melken, dus een droogzetter erin gestopt en iedere keer Hypercaltinktuur erop, verder niets. 3 dagen later kwam de dierenarts, hij was bang voor uierontsteking, dus die ben ik apart gaan melken (met beugel, het ging goed) 2 maanden lang. Stramonium gegeven voor het aanraken. Iedere keer Hypercal erop, verder niets. Nu is ze helemaal goed, 4-speen. Je ziet de wond nog maar het is helemaal genezen. Ik weet zeker dat het een 3-speen geworden was als ik violetspray had gebruikt, het is te agressief.'* [CP]

*'De meeste uierontstekingen zijn als gevolg van speenbetrappen, dan is er bijna niets aan te doen. Als de kwaal niet geneest kun je wel de uierontsteking genezen met homeopathie maar dan komt het weer terug. Bij speenbetrappen geef ik Calendula en Calendula-zalf op de wond. Dat hielp voor de wond heel goed, de uierontsteking moet je apart behandelen. Als de wond beter is heb je meer kans bij de uierontsteking.'* [MS]

*'Hypercaltinktuur voor speenbeschadigingen, dat werkt fantastisch. Beschadigde speen: Arnica en dippen in Hypercaltinktuur. 10 druppels in 100 cc in jampot in de melkstal. We doen nadippen met Hypercaltinktuur, niet meer met Jodium. Je ziet hele snelle genezing en minder zwelling. Zwelling is meestal het grootste probleem bij speenbetrappen, dan kan de melk er niet uit en krijg je mastitis. Vroeger deden we er niet zo veel aan, wel met wondspray (antibiotica), maar dat mag niet meer op de speen. We doen nog wel met jodium, standaard. Hypercaltinktuur zorgt ervoor dat de zwelling heel snel weg is.'* [SD]

## Aanbevelingen

Hypercaltinktuur lijkt veelbelovend omdat het violetspray kan vervangen zonder enige aanpassing in de bedrijfsvoering, en omdat het met veel succes wordt gebruikt (zie ook navelontsteking, smetplekken, overige).

*'Hypercaltinktuur is het beste wat we ooit hebben gebruikt. Het kost niks. Superspul.'* [RvB]

### 3.7.5 Zucht

Sommige veehouders behandelen zucht, anderen laten het vanzelf over gaan ook al weten ze dat er een homeopathisch middel voor is. Het meest gebruikte middel is Apis, daar hebben twee veehouders goede ervaringen mee [CP, GS].

*'Zucht, heel heftig bij een vaars, tot aan de voorpoten. Apis werkt: 2 keer daags gedurende 3 dagen. Je zag het beter worden. Ook als het minder erg is, werkt het goed. Reden: omdat er in het melkkoeienvoer veel meer zout zit (meer krachtvoer). Vroeger als je niets deed kon het wel 1 of 2 weken duren. Met Apis: na 3 of 4 dagen is het een stuk minder erna trekt het vlot allemaal weg.'* [CP]

*'Ik heb wel ervaring met Apis bij een nuchter kalf wat opeens hele dikke oren kreeg. Liesbeth Ellinger: Apis. Het was vochtophoping. Om 10 uur behandeld, 's middags nog een keer, toen was het al wat minder en 's avonds was het helemaal weg. Het werkt perfect. Het schijnt een schimmelinfectie te zijn geweest in het stro, maar er waren geen andere kalveren die het kregen (veearts). Ik denk niet dat het vanzelf ook weg was gegaan, het oorschelp was een paar cm dik.'* [GS]

### 3.8 Huid

#### 3.8.1 Smetplekken

Smetplekken zijn stinkende ontstekingen tussen de uier en de achterpoten; vooral koeien met grote uiers hebben er last van.

De koeien van de ene veehouder hebben last van smetplekken, van anderen niet. Het type stal (los of aanbindstal) heeft er waarschijnlijk veel invloed op: MS heeft zijn stal expres aangepast:

*'Smetplekken, daar heb ik geen last van. Ik heb bewust gekozen in de aanbindstal om genoeg ruimte te laten. De koeien kunnen zichzelf likken tussen uier en achterpoot. Dat is belangrijk tegen smetplekken. In het verleden wel eens gehad: met uierzalf op drooggemaakte wond: het is zo over. Het rook niet, het kwam niet echt voor.'* [MS]

Hoewel de evaluatie een vrij goed effect van Hypercaltinktuur en Pyrogenium aangeeft wordt in de verhalen van de veehouders duidelijk dat de genezing erg lang en moeilijk is. Hypercaltinktuur wordt als het meest succesvolle middel gezien [GS, MWij, JP], maar Pyrogenium werkt goed als het erg is [JP] of stinkt [CP]. CP gebruikt Hypercaltinktuur als het een wondje is.

*'Smetplek tussen uier en achterpoot heb ik in het verleden niet zo vaak gehad maar het kan heel hardnekkig zijn. Ik heb ooit 2 vaarzen gehad met smet: meerdere maanden iedere dag in behandelbox, poot omhoog, schoonmaken, socatielzalf, veel papier! Een gedoe! Vorig jaar weer een, Pyrogenium gegeven i.v.m smet. Toen vergeten. Ik las een keer de notities: toen direct naar de stal: hand ertussen: niks meer, dat merk je anders meteen.'* [GP]

*'Smetplekken: vorig jaar toch wel veel mee bezig geweest. Het ging moeizaam. Pyrogenium, Calendula, Hepar, Hypercaltinktuur. Ik weet niet waarom, maar nu hebben we er geen last van. (...) De gangbare middelen helpen ook al niet. Ik zou toch aan de homeopathie het effect moeten wijden. Op den duur is het dus overgegaan. Het was heel hardnekkig. Februari 2002: Pyrogenium, een week later met Kreos, in april met Hypercaltinktuur. Meerdere koeien. Alle drie die op het laatst met Hypercaltinktuur zijn behandeld heb ik nog en zijn genezen. Ik denk dus dat vooral Hypercaltinktuur effectief was.'* [GS]

*'Smetplekken, Pyrogenium, Hypercaltinktuur. Het blijft moeilijk. Het beste is denk ik Hypercaltinktuur. Het kan een tijd beter zijn, maar het kan opeens een keer terugkomen. Het gaat niet helemaal weg. Hypercaltinktuur droogt niet op, het is goed.'* [MWij]

*'Smetplekken: Hypercaltinktuur. Als het heel erg is: Pyrogenium. Het is moeilijk te genezen: het zijn de brede uiers. Hypercaltinktuur werkt nog het beste. Ook aluminiumpoeder, werkte niet. Het duurt heel lang.'* [JP]

#### 3.8.2 Ringschurft

Aan ringschurft wordt meestal niets gedaan omdat het vanzelf ook wel weggaat. Als er wel wat gedaan wordt is de genezing traag en is het dan ook moeilijk vast te stellen of het middel werkt. Een drietal veehouders (SA: Thuja; JN en PdJ: Bacillinum) hebben wel het idee dat homeopathie helpt.

*'Ringschurft bij de kop. Vorig jaar via de buurman gekomen. Thuja. Ik had het idee dat het sneller wegging. Maar ze krijgen het allemaal en als ze gezond zijn gaat het weer snel weg zonder iets te doen. Ze zijn er niet ziek van. Ik behandel niet meer met Thuja. Vorig jaar wel toen het echt door de koppel ging. Nu schuift het door de koppel kalveren heen als ze van de melk af gaan, op 6-7 weken. Thuja werkte toen goed, met de plantenspuit op de plek zelf. Die plekken die het direct kregen waren het snelst weg.'* [SA]

*'Ringschurft door ongezonde kalvenstal: Bacillinum in drinkwater iedere dag. Het ene kalft reageert beter dan het andere.'* [JN]

*'Ringschurft bij de oudere kalveren: Bacillinum. Ik weet niet of het vanzelf over gaat maar ik had het idee dat er daarna sneller verbetering was (snellere haargroei). Vroeger deed ik er niks aan, het ging vanzelf over. Misschien is het een jodium gebrek? Kobalt? (...) Van tevoren voerde ik ook al kruiden. Ik ben met Bacillinum begonnen na de cursus, ik heb het idee dat het wel werkt. Maar het gaat niet van de een op de andere dag.'* [PdJ]

### 3.9 Traumatisch / wonden

In onderstaande casussen wordt duidelijk hoe effectief homeopathie kan zijn bij de behandeling van fysieke letsels, zoals wonden en botbreuk. Bij twee gevallen [RvB] was de genezing te ernstig om de patiënt te kunnen redden, maar de homeopathische middelen hebben zichtbaar geholpen om pijn en stress draaglijk te houden voor het dier, wat zich zelfs kan uiten in gehandhaafde vleeskwaliteit.

#### Klauwhuls eraf, Arnica, Calendula, Hypericum, Silicea

*'Een hoogdrachtig vaarsje, klauw tussen de roosters, hoorn (huls) eraf, veel bloed. Eerst Arnica voor het bloeden, dan Calendula voor de wond. Na uren stopte het bloeden, veel bloedverlies. Bij iedere aanraking kwam er bloed. De ene klauw was veel hoger. Geen klos onder gedaan, buiten op beton. Ik heb Hypericum gegeven omdat ik bang was voor ontstekingen. Silicea voor hoorngroei. Het is goed afgelopen. De klauw groeit langzaam. Effecten van de middelen: Arnica: je weet niet of het vanzelf ook was gestopt. Calendula en Hypericum zie je niks van. Hypericum was ook preventief. Maar je ziet een heel goed eindresultaat: geen infectie, goed hersteld. Het heeft wel 12 uur gebloed.'* [MS]

#### Klauwhuls eraf, 'hopeloos geval', Arnica, Calendula, Hypericum

*'Een koe, met haar poot tussen de roosters. Ze heeft de stal doorgesleept met het rooster aan de poot. Het is losgeschoten, de koot was beschadigd. Ontstekingen, met potezak (?) behandeld. Dierenarts: 'ruim maar op, het wordt niks, aan de ontstekingen kun je wat doen maar het trekt straks omhoog'. Sake de Haan erbij, met pendel, middel, met Edo Offerhaus over gebeld. De koe loopt nog steeds en heeft sindsdien 3 kalveren gehad. Wel een dikke poot, maar ze heeft er geen last van.'* [RvB]

#### Pijn- en stressbestrijding bij breuk staartbeen / heup, Arnica, Hypericum

*'Een dekstier was van een koe afgevallen, staartbeen en heupbot gebroken. Om het half uur Arnica en Hypericum afgewisseld. Hij ging naar de noodslacht maar was heel rustig, niet gestresst, dus weinig pijn gehad. Het is dus pijnbestrijdend als je het goede middel geeft, maar het staartbeen en de heup worden niet met homeopathie hersteld. Ik geloofde eerst niet dat het pijnbestrijdend werkte, maar het werkt toch echt. Dat zag je heel goed aan die stier, hoe helder die keek, heel fris. Er liepen noch tochtige koeien rond en hij keek ernaar en probeerde overeind te komen. Het vlees was ook gewoon goed. Dat gebeurt niet als een beest onder de stress en de pijn is, dan wordt het vlees blauw en stroperig. Dat was helemaal niet.'* [RvB]

#### Pijn- en stressbestrijding na vechtpartij, Hypericum, Rhus-t / Arnica

*'Een stier was gepakt door 4 andere stieren. Die had een pijn! Het werd steeds erger, hij kon toen niet meer staan. Om het uur Hypericum gegeven en Arnica [of Rhus-t? Zie later]. Hij is niet gaan staan, hij is toch in de container verdwenen, maar behalve dat hij niet kon staan zag je niet aan hem dat hij wat had. Dat schrijf ik toe aan de middelen. Vooral omdat hij er zo goed op had gereageerd: ik had eerst lang niets gedaan en het ging achteruit. Toen ik iets begon te doen zag je hem frisser worden. Helder uit de ogen kijken, vacht weer mooier. Het was lang nadat het was gebeurd, omdat zoiets vaker voorkomt, dan lopen ze even mank maar het gaat dan meestal vanzelf over. Een paar dagen later lag hij nog steeds, niet eten. Het werd steeds slechter. Toen in een apart hok gezet met stro, Arnica en Bell-p gegeven, een paar keer per dag. Het deed niks. Toen na overleg met Edo Offerhaus: om het uur Hypericum en Rhus-t [of Arnica? Zie eerder]. Toen zag je hem echt opruimen. Je kan de kwaal niet wegnemen, maar het werkte.'* [RvB]

Poten uit elkaar gegleden, snelle genezing, Arnica 200

*'Mijn eerste geval, heel spectaculair. Ik had een koe opgehaald met de veewagen, daarin wad ze met de poten uit elkaar gegleden. Ze kon niet meer lopen of staan. Die koeien [Hereford] zijn niet echt wild maar ook niet echt handzaam, ze lopen in het bos van Natuurmonumenten. Liesbeth Ellinger gebeld: Arnica 200 om het uur, druppels op de neus. Ik had haar een keer behandeld, het was inmiddels donker geworden in de wei. De koe lag niet meer op de plek, ze was weg. Zaklamp opgehaald, wei doorgezocht (6 ha), ze stond een paar honderd meter verderop. Op een afstand Arnica 200 toegediend met een spuitje. Toen Liesbeth Ellinger gebeld: het had gewerkt, klaar. Dit was voor mij echt een bewijs dat het werkte.'* [MW]

Ernstige trauma aan poot, snelle genezing, Arnica, Hypericum

*'Een koe in melkstal bezeerd, ze liep de melkstal echt op 3 poten uit. Hypericum, Arnica, de volgende ochtend zag je er niks meer aan. Het hielp heel goed, want het was vrij ernstig.'* [GS]

Genezing gescheurd schouderblad, 'hopeloos geval'

*'Dit is mijn insteek geweest in de homeopathie: een koe was op een andere koe gesprongen en was op haar schouder gevallen. Ze gebruikte haar voorbenen niet meer. Antibiotica, pijnstillers, ze liep nog steeds op 3 benen, het been deed niks meer. Toen zijn we via een vriendin van mijn vrouw met homeopathie begonnen. Arnica gegeven maar het werkte niet. Toen met de gangbare dierenarts naar de koe gekeken: gescheurd schouderblad. Hij kon wel opgeruimd worden zei hij. Toen wist ik dat ik niets te verliezen had. Toen met Ruta geprobeerd (Ruta: pees). Niet voldoende resultaten. Toen een ander middel dat we niet zo vaak gebruiken (weet niet meer welke). Het werkte heel goed. Op die manier werd ik enthousiast. Je zag er niks meer aan, terug in de stal. Toen had ik het enthousiasme te pakken. Toen ging het verder.'* [RL]

Wondgenezing, vieze omstandigheden, Hypercaltinktuur

*'Een koe met lijfbieder, baarmoeder naar buiten een paar weken voor partus: dichtgenaaid met dikke naald en draad. Paar keer Hypercaltinktuur erop, je zag er niks van, geen pijn, niks. Het zijn vieze wonden met mest, urine, de hele dag door onder de staart. Paar keer wassen met Hypercaltinktuur en het is klaar. Ik heb eerder zoiets gehad zonder Hypercaltinktuur, je kunt de wondjes nog zien. Bij de andere niet.'* [RvB]

Wondgenezing / herstel botbreuk duim, Hypericum, Arnica, Calendula zalf

*'Het is onvoorstelbaar wat één korreltje teweeg kan brengen. Ik gebruik het zelf ook als het nodig is. Vorig jaar heb ik mijn duim geplet, gescheurd, het botje was middendoor. Ziekenhuis: direct antibiotica. Toen had ik al Hypericum en Arnica genomen, na een week Calendula zalf begonnen. De huid was inmiddels afgestorven, keihard geworden. Calendula zalf: toen ik het verband eraf haalde was het net vanillevla. Toen afgewassen, je kon echt zien dat er iets gebeurd was. Verder met Calendula gegaan, het is behoorlijk genezen. En tegen alle verwachtingen in geen last gehad van de winter. De pijn was ook heel goed te dragen. Ze wouden het operatief doen, maar de wond genas heel mooi in een paar dagen. Ik ben ervan overtuigd dat de homeopathie heeft geholpen.'* [GS]

### 3.10 Overige

Uit de gesprekken kwamen ook gevallen naar boven die niet in een van de besproken categorieën vallen maar die de moeite waard zijn te vermelden omdat het meestal bijzondere genezingen zijn.

Bange, gestresste koe, mept in melkstal, laat melk niet schieten, Camphora

*'Koe: heel erg meppen en laat melk niet schieten, ik ben al 2 maanden met haar aan het vechten. Ze moest vroeger iedere dag met oxytine gespoten worden. Als kalf was ze al een stressfiguur, dus al 2 jaar, het was een bange koe maar reageerde niet op Aconitum. Camphora een week gegeven: toen werd het geleidelijk beter in een paar weken. Ze krijgt het nu niet meer, ze laat de melk goed schieten ook al is ze vroeg in de rang [in de melkstal], zonder oxytine, wel met beugel (ik denk niet dat ze gaat meppen maar ik neem het risico niet).'* [CP]

Melkgift te laag, Urt-u

*'Bij een koe die te weinig melk gaf, waarbij het niet wou: Urt-u. ze was 3<sup>e</sup> kalfskoe en bleef op 20 l hangen, ik verwachtte wel 35 l. Na Urt-u werd het 30 l, er was blijkbaar nog iets anders.'* [CP]

#### Gedrag, poliepen? Thuja

*'MKZ-crisis: 1 koe begon rondjes te lopen (ik dacht: BSE???). het werd slechter, lag plat, zwabberen. Mijn vader zei: die is dood. Toen ik kwam: ze leefde nog. Ik had Thuja en Stramonium gegeven. Stramonium had helemaal niet gewerkt. Na Thuja werd het even slechter. Toen dacht ik: nu gebeurt er iets. Het is erbovenop of er onderop. Ik dacht dat dat het goede middel was, toen 3x Thuja gegeven. Na verloop van tijd kwam ze er helemaal bovenop. Ze had allemaal bulten op de huid (poliepen?). Ze is toen naar de slacht gegaan' [PdJ]*

#### Algemene toestand slecht, Mercurius, Carbonicum

*'Soms heb je een wonderbaarlijke genezing. Een koetje was heel slecht, ze wisten niet wat ze had (Het was een 2<sup>e</sup> kalfskoe, ze had 3-4 weken eerder gekalfd): koud aanvoelen, iets, ondertemperatuur, de melk ging langzaam weg, kon niet goed lopen (evenwichtstoornis), niet willen eten, linkeroog heel diep, niet fris.*

*Naar de ziekenstal. De dierenarts wist het ook niet. Laxeren deed niks. Toen homeopathisch behandeld:*

- *Silicea 3x op 22 jan., geen reactie.*
- *Gelsemium, 3x op een dag, lichte verbetering*
- *Merc-v op 23 jan., veel beter, 7 dagen volgehouden, maar was niet genoeg (75% beter).*
- *Liesbeth gebeld: Belladonna, ze kwam er heel snel mee, het leek me helemaal niet goed, niet gegeven.*
- *Sake de Haan met biosensor: Carbonicum. De koe werd beter! Gisteren is ze geïnsemineerd. Misschien heeft Silicea wat gedaan, ik zag niets maar je weet het niet.' [MS]*

#### Opgelopen pens, zeer snelle genezing, Carb-v

*'Een koe met opgelopen pens, 'aan de wind'. 1 x Carb-v, na 5 minuten was het over. Ik heb niet gezien hoe het beter werd [of het vóór of achter uitkwam]. Al een half uur van tevoren dacht ik al...nou. Ik wist geen aanleiding, niet rantsoen, geen klaver, het was bovendien 's avonds. Je zag het binnen 10 minuten dikker worden. Ik moest iets doen. Het was een wonderbaarlijke genezing.' [MS]*

#### Tranende ogen met waas, zeer snelle genezing, antibiotica <-> homeopathie

*'Vorig jaar: 2 koeien, tranende ogen, er ontstond al een waas over het oog. Bij eentje had ik al gangbare zalf in gedaan. Gedoe, in voerhek vastzetten. Als ze het 1 x hebben meegemaakt, weet je wel, dan komen ze niet meer. Het heeft weken geduurd voordat ik het stevig aanpakte. Edo Offerhaus gebeld. Middel uitgezocht. Het traande al weken. 1 x het middel gegeven, na een paar uur stopte het tranen. Nog 2x gegeven, je ziet niet aan de koeien dat ze wat hebben gehad. Ik weet niet meer welk middel het was. De zalf deed niks, had ik al een paar keer geprobeerd. Er werd me verteld dat als ik het gangbaar wilde oplossen dat ik dan heel veel penicilline gegeven moest worden omdat antibiotica moeilijk in het oog komt. Ik had een heel duur flesje antibiotica gekocht bij de apotheek, 150 gulden. Daarna Edo Offerhaus gebeld en middel gegeven, toen dat spul teruggebracht want dat had ik niet meer nodig.' [RvB]*

#### Accepteren kalf, Phosphorus

*'Het is een paar keer gebeurd dat een koe haar kalf niet wilde. Met Phosphorus accepteert ze makkelijk het kalf, soms al na enkele uren.' [RvB]*

#### Sacherijnige oude koe, Platina

*'Bij een oude koe van 17 jaar, die is sacherijnig en versleten. Die trekt niet bij. Ze reageert niet op Lycopodium MK, ook niet op andere. De laatste keer heb ik Platina gegeven, het paste heel goed bij haar beeld. Sindsdien kijkt ze ietsjes vriendelijker, echt waar, ze is noch stram en stijf in de beweging maar ze is vriendelijker geworden.' [RvB]*

#### Ontsteking nekzwervel? 'hopeloos geval', Rhus-t

*'Vorig jaar een koe met een heel pijnlijke nek, waarschijnlijk een ontsteking in de nekzwervel, je zag het bijna niet. Maar de koe kon de kop niet naar beneden krijgen. Het was geen abces, het zat waar de schouder overgaat in de nek, het was binnen, niet warm, klein beetje zwelling. De dierenarts zei: het wordt nooit wat. Ze was verder gezond. Het was plotseling gekomen, Rhus-t vrij snel gegeven: na 14 dagen kon ze weer gras eten. We waren op Rhus-t gekomen door in de boeken te lezen.' [SD]*

Kalveren: koud vatten + vertering, Dulcamara

*'We hebben meer last van kalveren die een slechte vertering hebben, dikke buik en vaak een snottebelletje. Het is een combinatie van koud vatten en vertering, slijmvliezen. Geen pus. Soms ook betraande ogen. Dulcamara 2-3x helpt heel goed. Anders was het heel moeilijk.'* [SD]

Plaveisel Carsinoom, 'hopeloos geval', potentie zoeken, Calc-c, Lachesis

*'Plaveisel Carsinoom, nu bij een koe. Een gezwel bij het punt van het oog, net of er een wratje was. Het begon in de droogstand, beetje bloeding. Elke keer ging het "kapot", veel bloed, en het werd groter met korsten. Een soort kankergezwel. Je kan er niets aan doen. Van alles geprobeerd, Thuja, Pyrogenium, Calc-c eerst ook maar dat hielp niet direct, laten vallen. Lachesis werkt heel mooi. De dierenarts zei: daar kom je niet vanaf. Je kan er niks aan doen. Met Lachesis C30 ging de Plaveisel Carsinoom helemaal krimpen de eerste 14 dagen. Toen werd het groter. Hogere potenties hielpen niet meer (200, 1000, XM), toen een LM-potentie. Het ging eerst goed, maar na een week dacht ik dat ik naar een hogere potentie van de LM moest gaan. Dat heb ik gedaan, het werd niet kleiner maar het was heftig. Toen Calc-c, C30: 1 x per week Lachesis en iedere dag Calc-c. ik probeer met lage potenties te werken (van de cursus). Ik ga nu zo door zolang het kleiner wordt. Dit is nu nog zo. Als het stopt met krimpen moet ik kijken, misschien een hogere potentie van Calc-c.'* [WB]

Difterie, 'kan alleen met antibiotica', ziektebeeld, Phytolacca

*'Een kalf had difterie: heel veel slijm, koud, hoesten. Liesbeth Ellinger: Mercurius. Werd beter, minder slijm. Dierenarts: difterie gaat niet over, je moet antibiotica gebruiken, flesje achtergelaten. Liesbeth Ellinger gebeld: slijm was niet over, wel kou en hoesten. Tandenknaarsen: Phytolacca. Nu is het over, geen antibiotica gebruikt. Eerst dacht ik dat het niet hielp, toen 2x daags, toen stopte ik ermee, toen werkte het toch; toen weer gegeven, nu krijgt hij het om de zoveel dagen als het nodig is.'* [WB]

Vet/ eiwit verhouding te hoog, Calc-c

*'Ook de koeien die na partus een te hoge vet /eiwit verhouding hebben krijgen een aantal weken Calc-c 30 in de productiepiek. Voor de energiebalans. We hebben 7 koeien behandeld, 6 ervan werden beter bij de volgende melkcontrole. Als je over de piek heen bent daalt het vanzelf.'* [JP]

Lebmaag rechts zonder operatie, spierverslapper + Colocynthus

*'Een koe had lebmaag "rechts, kunnen ze moeilijk terugdraaien, moet operatief gebeuren, het is heel gevaarlijk. Links kun je het laten zakken en vastzetten" Eerst een middel van de dierenarts gegeven, "een spierverslapper". Daarna hebben we een hele poos Colocynthus gegeven en je merkte gewoon: als we het niet gaven viel ze weer terug. "Die is ook niet geopereerd. We hebben 2 koeien die niet geopereerd zijn met lebmaag rechts. Met spierverslapper is het teruggezet, het is goed gegaan, het is ook een beetje geluk." Colocynthus heeft ze toch ook aardig in het gareel gehouden. In het boek staat bij Colocynthus voor maagkrampen. We hebben het uitgedendeld.'* [JP]

## 4 Boeren & homeopathie

In dit hoofdstuk wordt naar homeopathie gekeken met de blik van de veehouder: Wat is bepalend voor succes met homeopathie? Welke risico's zijn verbonden aan het gebruik van homeopathie en welke voordelen heeft homeopathie?

Tenslotte wordt naar patroonherkenning gekeken met de vraag: 'Hoe ontleent de veehouder (terugblikkend) zekerheid over de werking van het gegeven middel?'

### 4.1 Boeren & succes

In deze paragraaf staat de vraag centraal 'Welke factoren zijn bepalend bij het succes met homeopathie?' Deze succesfactoren worden hier benoemd en besproken. Een aanzet tot de analyse van de samenhang tussen de factoren wordt gegeven. Factoren zijn afgeleid uit de verhalen en ervaringen van de veehouders zonder expliciet naar dit thema te hebben gevraagd.

De volgende citaten geven in één adem weer wat het succesvolle bij homeopathie is en waar de knelpunten zijn. De meeste zaken die hier genoemd worden, zijn veelvuldig terug te vinden in de andere interviews.

*'Je moet er eerst mee aan de slag, resultaten zien en ermee doorgaan. Eerst tijd investeren. Boeren hebben er te weinig tijd voor. Het moet er ook in zitten. Ik had interesse voor diergeneeskunde, mijn vader ook. Ik ben meer in koeien geïnteresseerd, dat moet je ook zijn. Ik zou me overal voor kunnen interesseren, maar het begin, de bereidheid moet er zijn.'* [GP]

*'Je moet bewust met homeopathie werken, serieus nemen. De buurman heeft het homeopathisch koffertje maar gebruikt nooit wat. Ik zeg dat hij bij Coli of diarree moet proberen, maar "het helpt toch niet". Ze hebben ooit geprobeerd maar niet serieus, dan hadden ze het verkeerde middel en dus geen resultaten. Je moet een hekel hebben aan antibioticagebruik en op zoek zijn naar iets anders. En goede ervaringen hebben met homeopathie.'* [MvL]

Uit deze citaten en citaten van de andere veehouders zijn de volgende succesfactoren afgeleid:

1. eerste aanleiding en motivatie,
2. cursus, ervaringen uitwisselen met andere veehouders en begeleiding,
3. studie en actieve houding van de veehouder,
4. vertrouwen krijgen in homeopathie: het eerste succes,
5. aard van de veehouder,
6. anders leren waarnemen en
7. werkwijze.

In onderstaande paragrafen (4.1.1 t/m 4.1.7) worden deze succesfactoren één voor één behandeld. In paragraaf 4.1.8 worden onderlinge relaties tussen de factoren aangegeven.

#### 4.1.1 Eerste aanleiding en motivatie

Om bereid te zijn om van werkwijze te veranderen is meestal een sterke motivatie nodig. Soms is de veehouder/ster al geïnteresseerd in alternatieve geneeswijzen en hoeft er alleen een kleine zet gegeven te worden, zoals de advertentie van de cursus of een enthousiaste collega. In een aantal gevallen is echter een grotere zet geweest, bijvoorbeeld (negatieve) ervaringen met koeien waarbij de reguliere geneeswijze als te begrensd werd gezien. Daardoor ontstaat openheid voor andere oplossingen. Wanneer een veehouder dan ziet dat homeopathie geneest waar de reguliere dierenarts afhaakt, is de motivatie groot genoeg om ook voor de rest van de veestapel naar een alternatief te zoeken.

Soms is de interesse via een familielid gekomen. Andere redenen om met homeopathie te beginnen zijn: eenvoud van homeopathie, nieuwsgierigheid, aanzet van collega's, omschakeling naar ekologisch of biologisch-dynamisch, of een eerste, spectaculair succes bij een koe.

De volgende twee casussen (gangbare veehouders) geven een illustratie van hoe veehouders over de drempel zijn gekomen.



*'De interesse voor homeopathie is via de dochter gekomen. De arts bleef penicilline toeschrijven, hij kon niets anders, wij dachten dat er meer aan de hand was. Toen naar de homeopaat. Als je 3 kuren penicilline bespaart ga je erin geloven. (...) Je moet toch verder kijken. Ik heb de ervaring dat met penicilline niet alles goed te maken is: ook daarmee krijg je soms toch een 3-speen na een uierontsteking.'* [CP]

*'Dit is mijn insteek geweest: een koe had zich geblesseerd, ze was op een koe gesprongen en was op haar schouder gevallen. Ze gebruikte haar voorbenen niet meer. Antibiotica, pijnstillers, ze liep nog steeds op 3 benen. Het been deed niks meer. Toen zijn we via een vriendin van mijn vrouw met homeopathie begonnen. Arnica gegeven maar het werkte niet. Toen met de dierenarts naar de koe gekeken: gescheurd schouderblad. Ze kon wel opgeruimd worden zei de dierenarts. Toen wist ik beter waar ik aan toe was, en ik had een diagnose. Toen met Ruta (voor de pezen). Niet voldoende resultaten. Toen een ander middel dat we niet zo vaak gebruiken (weet niet meer welke). Het werkte heel goed. Op die manier werd ik enthousiast. Je zag er niks meer aan, terug in de stal. Toen had ik het enthousiasme te pakken. Toen ging het verder.'* [RL]

#### 4.1.2 Cursus en begeleiding van een ervaren homeopathisch dierenarts

De meest in het oog springende opmerkingen over cursus en begeleiding geven aan dat de cursus heel belangrijk was om de veehouders basisgereedschap te geven, maar dat na de cursus nog begeleiding van een ervaren homeopathisch dierenarts nodig was. Er zijn verschillende vormen van begeleiding ontstaan. Sommige veehouders bellen af en toe of regelmatig naar een deskundige, als Liesbeth Ellinger, Edo Offerhaus, Carla Koster, Gabriella van Zevenhoven, anderen hebben een begeleidingscontract of zitten in een werkgroepje rond Carla Koster.

Bij de casus van RL (hieronder) is een ontwikkeling te zien richting meer zelfstandigheid, de begeleiding verschuift steeds meer naar de achtergrond en gaat RL zelf steeds meer doen.

*'Carla Koster komt om de 2-3 maanden de dieren bekijken. Dan kan ze zich een beeld vormen als ik haar dingen beschrijf aan de telefoon. Ik beschrijf haar wat er met de koeien aan de hand is. Zij heeft de middelenkennis.*

*Ik zeg altijd: homeopathie valt of staat met begeleiding. Ik weet zeker dat het was gestrand als zij er niet was geweest. Ik ben nu 2 jaar bezig. Ik bel haar nog af en toe, maar dat hoeft steeds minder, het is nu meer als controle of het goed is wat is geef.*

*Ik heb een goede communicatie met Carla Koster, ik betaal haar ervoor, we hebben aan het begin een afspraak gemaakt, voor de begeleiding. Zij zoekt het allemaal uit. Ik heb daar geen tijd voor. Gissen is missen. Homeopathie was voor mij eerst abracadabra. Nu zeggen de middelen me wat.'* [RL]

De 'terugkomdagen' van de basiscursus homeopathie door Liesbeth Ellinger worden als zeer leerzaam gezien en vormen belangrijke aanvullingen doordat ervaringen uitgewisseld kunnen worden.

MWa en WB geven aan dat ze graag een vervolgcursus zouden willen volgen, gericht op het herkennen van constitutietypes.

Ook voor de veehouders die vóór de cursus al eens homeopathie gebruikten (zie bijlage 2) was de cursus een beslissende stap in hun gebruik van homeopathie.

*'Ik ben ruim 10 jaar geleden begonnen met homeopathie, in een cursus met echter het nadeel dat de cursusgever de koeien niet kende. Dat is een voordeel bij Liesbeth Ellinger, als dierenarts kent ze de koeien. Sinds de cursus probeer ik veel meer middelen dan vroeger.'* [MS]

*'Ik overleg meestal even met Edo Offerhaus. Je hebt zoveel middelen. De kunst is om het goede middel, bij het juiste beeld, bij het juiste dier te vinden. Dan zie je gelijk resultaten. Het is belangrijk om een dierenarts te hebben die er wat van weet. Die blijf je nodig hebben. De cursus was niet genoeg. Het oefenen van waarnemen is heel belangrijk. De cursus is een leuke aanzet om te delen met elkaar. Ook wat je op papier krijgt is handig (types). Het is moeilijk. Vóór de cursus werd het niks met homeopathie, je komt er niet uit. Je hebt dan geen resultaten. Het overleg met Edo scheelt heel veel. Je durft dan ook meer. Anders val je snel terug op je eigen reguliere dierenarts.'* [RvB]

*'Sinds de cursus gebruiken we meer homeopathie. We proberen zoveel mogelijk homeopathisch te doen.'* [MWij]

#### 4.1.3 Studie en actieve houding van de veehouder

Studeren en tijd investeren in homeopathie is een belangrijke voorwaarde voor succes. Hierbij hebben we meteen het grootste nadeel van homeopathie genoemd: het vraagt tijd omdat de vele middelen en de verschillende manieren waarop middelen ingezet kunnen worden het ingewikkeld maken (zie ook paragraaf 4.1.6). Een zeer succesvolle veehouder (JN, met 100-120 koeien) vindt dat homeopathie best tijd en moeite mag kosten. Andere veehouders waarschuwen dat de syllabus vooral simpel en duidelijk moet blijven.

*'Probleem met homeopathie: vraagt teveel van de boer, tijd, studie. Na de cursus ben ik met een zee aan ideeën teruggekomen en een paar weken van alles gedaan, maar daarna ben ik er niet meer aan toe gekomen. Je moet je voorstellen: ik zie wat, ik moet het eerst bestuderen, vervolgens wat geven, na een paar weken herinneren, en kijken of het heeft geholpen. Als het niet geholpen heeft moet je dan iets anders proberen. Het is teveel, ook al schrijf je het op.'* [SB]

*'Ik heb 2 winters in een schrift bijgehouden, vorige winter niet. Het is een basis voor jezelf, dan kun je terugkijken, zien of het wel of niet werkt. Homeopathie moet niet teveel tijd kosten. Ik wil wel, maar ik heb ook wat anders te doen. (...) De ziektebeelden moeten niet te ingewikkeld zijn.'* [GP]

*'Het probleem met homeopathie is dat je er meer tijd in moet stoppen dan je vroeger deed met antibiotica.'* [CP]

*'Homeopathie werkt, daarom gebruik ik het. Sommige mensen lukt het niet. Je moet het wel op een goede manier doen. Niet lukraak. Ik kijk vaak in de syllabus. Het mag ook tijd en moeite kosten, het geeft niet. Hoe langer hoe meer ik het in mijn hoofd heb.'* [JN]

*'Ik denk dat er voor iedere ziekte een middel is. Maar je moet de tijd en ruimte hebben en jezelf de mogelijkheid gunnen om er naar op zoek te gaan. Dan is er overal wel wat voor.'* [RvB]

*'Homeopathie vraagt niet veel tijd om toe te dienen, maar wel een hoop energie, je bent ermee bezig, als het niet wil lukken, dat doet je zelf wat. Als een koe lijdt lijd ik ook altijd.'* [WB]

#### 4.1.4 Vertrouwen krijgen in homeopathie: het eerste succes

De belangrijkste reden voor een veehouder om met homeopathie door te gaan is uiteraard dat het werkt. De veehouder moet vertrouwen krijgen in de werking van homeopathie. Uit de interviews wordt duidelijk hoe belangrijk het is om in het begin resultaat te zien en succesvol te zijn. Veel veehouders hebben een eerste bijzondere genezing meegemaakt, en krijgen daardoor vertrouwen dat homeopathie werkt. Het is opvallend dat veel veehouders zoveel vertrouwen hebben gekregen dat als een koe niet op een homeopathisch middel reageert, ze niet de schuld geven aan de homeopathie maar aan hun verkeerde middelkeuze. Hier ligt het gevaar voor ongelukken (paragraaf 4.2).

Figuur 4.1 laat zien hoe het traject 'Cursus → Eerste succes → Vertrouwen' een sleutelrol is in het succes met homeopathie.

*'Toen ik begon had ik een koe met Sepia behandeld die ziek was i.v.m. nageboorte. Iedere keer dat ik het haar gaf, ging de melkgif met een paar liters omhoog. Ik zag het met sprongen vooruit gaan. Ook met kalverdiarree.'*

*'Dit moet je aan het begin meemaken anders blijf je niet aan de gang. Nu denk ik: als het niet werkt ligt het niet aan de homeopathie maar aan mij, dat ik niet het goede middel heb gevonden.'* [MvL]

*'De dierenarts gelooft niet in homeopathie, in kruiden wel. Maar het blijkt dat het in sommige gevallen werkt, dat kan ik zeggen vanuit mijn ervaring. Vooral bij Caulophyllum en afkalven. Toen had ik het gegeven terwijl ik niet geloofde dat het zou kunnen werken. Het werkte toch. De clou is het matchen van het middel en de symptomen. Dan denk ik dat het werkt.'* [RdB]

*'Acht jaar lang heb ik alles met Neopen en koselinepoeder gedaan. Wel wat homeopathie, niet klassiek en we kenden niemand die het deed. Als het niet werkt stap je er vanaf. Je moet resultaat zien. (...) Als het niet werkt is het omdat je het verkeerde middel gaf.'* [RvB]

*'Door de problemen hier met de koeien het eerste jaar, de dierenarts wist niet meer, dan ga je verder zoeken en ben je gemotiveerd om hiermee te beginnen. Nu ik er naar geproefd heb en gezien dat het werkt ga ik door.'* [SA]

#### 4.1.5 Aard van de veehouder

Homeopathie eist volgens de veehouders een verfijnde waarneming van de koeien (zie ook volgende paragraaf). Het is belangrijk om kleine veranderingen in uiterlijk of in gedrag op te merken die ziekte aankondigen, zodat snel ingegrepen kan worden en om tot een doeltreffende middelkeuze te komen. Succesvolle veehouders zijn in eerste instantie 'koeienboeren' en/ of geïnteresseerd in gezondheid. Binnen de groep van de geïnterviewde veehouders waren de volgende kwaliteiten aanwezig of worden als voorwaardelijk gezien voor succes:

- vertrouwen
- nieuwsgierigheid
- precisie
- zorgvuldigheid en liefdevolle omgang met de dieren
- gevoeligheid voor / inlevingsvermogen in de koeien
- 'echte waarneming'
- gevoeligheid voor aardstralen

*'Wij zijn heel nieuwsgierig aangelegd, dat speelt mee. We belden vroeger ook niet altijd de dierenarts. Maar nu heb je het zelf meer in handen, door heel bewust ermee bezig te zijn. Dat voelt natuurlijk een koe ook. We durven nu ook steeds meer is mij opgevallen, we krijgen steeds meer vertrouwen, niet alleen in de middelen maar ook in jezelf en in de koeien, het geheel. Het vertrouwen: ik geef het middel en reken maar dat het werkt. Als je naar de koe loopt en je denkt, "dit wordt niks" dan is alle energie al vertrokken voordat de koe het middel krijgt. Ik heb er zelf altijd vertrouwen in gehad, dus heb ik niet die ervaring. Ik kan me wel indenken dat het bij een sceptische boer niet veel wordt. (...) Ik heb de ervaring dat het werkt. Dierenartsen zijn nog rationeler dan boeren en hebben moeite om dat te begrijpen.'* [SD]

*'Als je zelf niet goed in je vel zit durf je ook niet goed. Als je goed in je vel zit maak je bewuster beslissingen, anders kijk je het van de negatieve kant en ga je gauw van middel wisselen als "het niet werkt".'* [WB]

*'Ik ben ervan overtuigd dat sommige boeren geen succes hebben met homeopathie. De buurman wou proberen, maar ik denk niet dat het wat kan worden. Het is geen precieze man. Je moet wel precies zijn. Het belangrijkste is: er tijd en aandacht aan geven.'* [GP]

*'Bij mij is het heel sterk: als een koe ziek is word ik zelf ook ziek. Ik trek het me enorm aan. Ook als een dier sterft heb ik er een week last van.'* [MS]

*'Ik ben wel een echte waarnemer. Vanaf het begin zie ik al gauw als er iets niet klopt. Vroeger met de kalveren was het ook zo.'*

*Ik heb heel veel voorbeelden dat ik met mijn aandacht niet bij was, dat een beest ziek is en ik denk: 'wat moet ik daar weer mee'. En dan neem je de stap om er wat aan te doen en dan gebeurt er gelijk wat. Dat is zó vaak gebeurd. Met kalfjes met diarree, met navelontsteking, met kalveren met zware geboortes die niet lekker op gang kwamen.'* [RvB]

*'Ik vond dat Jan altijd al héél zorgvuldig met zijn vee omging. Als je tussen de koeien bent krijgen ze allemaal een aaitje over de kop, ze lopen allemaal achter je aan. Een liefdevolle omgang met de dieren.'* [vrouw van JP]

#### 4.1.6 Anders leren waarnemen<sup>3</sup>

Uit de gesprekken met de veehouders is heel duidelijk naar voren gekomen dat homeopathie andere eisen stelt aan de waarnemingscapaciteiten van de veehouder ten opzichte van zijn koeien dan wat nodig is bij reguliere behandeling.

<sup>3</sup> Over de andere soort waarneming die voor homeopathie nodig is staat ook veel in de casussen van Hoofdstuk 3, per aandoening. Door tijdsbeperking worden in deze paragraaf hoofdzakelijk de aparte uitspraken besproken die de veehouders erover hebben verteld.

In de eerste vier verhalen en later ook bij RvB, WB, MWij en JP is de nadruk op het verschil tussen de instelling die met een reguliere behandeling en die met homeopathie nodig is. Het is het verschil tussen een standaard behandeling gericht op het onderdrukken van symptomen, meestal via de dierenarts, en een eigen zoektocht door tientallen middelen aan de hand van observaties aan het gehele dier.

*'Met homeopathie moet je bewuster gaan zoeken. Vroeger had je 3-4 soorten penicilline in de kast, dat was min of meer standaard of de dierenarts zei welke je moest gebruiken.'* [CP]

*'Je moet meer details gaan zien, meer naar de koeien kijken. Vroeger wat het dit of dat, klaar. Nu moet je verder kijken: is er nog meer aan de koe te zien? Dat is het hele eieren eten bij homeopathie: de koe zo goed bekijken dat je precies weet wat er aan de hand is en dat je heel goed een middel kunt zoeken.'* [RdB]

*'Een collega wil niks van homeopathie horen. Hij heeft niet de instelling ervoor. De instelling van de boer ten opzichte van homeopathie is heel belangrijk, daar begint het mee. Ik heb er altijd interesse in gehad en altijd aversie tegen antibiotica.*

*Het is niet dier- of middelafhankelijk of het werkt, maar persoonsgebonden, hoe je ermee omgaat, hoe kijk je naar het dier, wat valt je op, doe je het tussendoor of ben je consequent.'* [RvB]

*'Het is ook per boer/ per mens verschillend. Je moet een positieve instelling hebben ten opzichte van homeopathie. Anders werkt het gewoon niet. Je moet er toch achteraan. Je moet effecten inschatten, vooraf en achteraf. Anders ga je niet zoeken naar het middel.*

*Met homeopathie ga je wel iets anders kijken. Het standaard behandelen met bepaalde middelen zoals regulier ga je homeopathisch ook opbouwen. Dingen die je hebt geprobeerd en effectief zijn ga je mee verder.'* [GS]

In de volgende verhalen wordt niet alleen het verschil met vroeger aangegeven en de noodzaak uitgelegd van een andere instelling, maar er wordt gepraat over een veranderingsproces. De veehouders hebben hun manier van waarnemen moeten veranderen en aanscherpen [o.a. RvB, SA, WB], en soms ook hun hele manier van denken over ziektes en de behandeling van ziektes [o.a. RL]. GP leeft met de vraag 'Hoe zou een koe dat voelen?'. SB is homeopathie op zichzelf gaan proberen om zelf te ervaren hoe het werkt en de koeien beter te kunnen behandelen.

Het is opvallend dat JP, een oudere gangbare veehouder (61), het 'precies waarnemen' al door zijn grote ervaring in zich heeft. Hij merkt iedere afwijking bij het vee zeer vroegtijdig op, en dit vermogen helpt bij het gebruik van homeopathie.

In de volgende citaten gaan de veehouders specifiek in op de nieuwe manieren van waarnemen: welk soort vragen stelt men zich en waar let men op?

*'Ik begon te twijfelen aan de homeopathie, toen heb ik het op mezelf uitgeprobeerd om beter te begrijpen: dan herken je bepaalde dingen, je gaat zien hoe het werkt. Ik dacht: als je het op jezelf herkent kun je het beter bij het vee zien. Het vee kan je niks vertellen. Kater: werkt perfect. Blessure: ik werd bewust dat het toch echt werkt, dat het lichaam echt reageert (...). Als je het met die redenatie bekijkt en bij de koeien gebruikt moet je echt nadenken met homeopathie. Het is ook niet zo dat je even wat doet en het is opgelost, het vraagt veel tijd, energie, je moet specifiek kijken.'* [SB]

*'De andere manier van kijken naar de koeien is positief. Door de cursus, door met homeopathie bezig te zijn krijg je een sterkere band met de koeien. Je voelt je meer betrokken. "Hoe zou zo'n koe dat voelen?" Het is een heel proces, het komt niet direct na de cursus dat je zo kan inleven. Maar nog steeds gaat het soms mis of lukt het niet om het middel te vinden.'* [GP]

*[Bij navelontsteking:] 'De angst is dat je buikvliesontsteking krijgt als je niet op tijd bij bent. Ik kon toen redelijk zelf inschatten of het echt gevaarlijk is of niet. Toen ben ik met homeopathie gaan proberen.'* [RvB]

*'Je moet resultaat hebben. Als je gewend bent om altijd antibiotica te gebruiken, je calculeert in hoeveel percentage aanslaat en je bent gewend om snel resultaat te zien. Je bent gericht, je weet waar je op moet letten. Met de klassieke homeopathie moet je opnieuw leren waar je op moet letten: het vraagt een verfijndere waarneming van de dieren.*

*Ik ben scherper geworden. Door te praten, te zoeken ga je steeds intuïtief kijken: hoe is de vacht, ligt hij op de pijnlijke plek, of niet, links of rechts, staan de haren overeind of juist plat? Hoe staan de ogen, zondert hij zich wel/ niet af? Waar staat hij? Hoe beweegt hij? Het maakt allemaal uit bij het bepalen van het middel.*

*Je hebt steeds meer vragen in je achterhoofd waar je op let als je naar een dier kijkt. Dat vraagt training, oefening. Al die vragen die Edo altijd stelt moet je de hele dag mee bezig zijn. Het is een manier om te kijken naar het dier.*

*Ik denk dat daar de homeopathie mee staat of valt, de tijd die het vraagt, de andere manier van werken. Normaal: Coli → antibiotica → klaar. Homeopathie vraagt een heel andere instelling.' [RvB]*

*'Je gaat anders opletten omdat je anders kunt behandelen. Je kent je koeien, je merkt snel de dingen op. Mastitis komt in verhouding het meeste voor: daar heb ik dus het meest verhouding/ ervaring mee. Ik heb geleerd om meer naar de uier te kijken. Vroeger vielen dingen ook wel eens op, maar met antibiotica kun je niet meteen iets doen omdat je de melk kwijt bent.*

*Ik let op afwijkingen ten opzichte van wat ik van de koe ken en het lactatiestadium (speen ietsjes meer naar buiten, ietsjes hardere uier: echt beginstadium, voordat het gezwollen of pijnlijk is).*

*Je gaat anders kijken omdat je andere oplossingen hebt. Antibiotica is heel breed, hier moet je heel gericht bezig zijn.' [SA]*

*'Bij uierontsteking zag je anders alleen vlokken in de melk. Nu zie je dat de koe ziek is, dus je ziet de hele koe om de uier heen. Eerst was het alleen de melk. Je kijkt naar het gedrag, waar ze ligt.*

*Zoals die Bryonia uierontsteking. Die koe die daar staat en als je later kijkt nog steeds daar staat, je geeft hem Bryonia en hij gaat naar het voerhek en drinken. Dat is zo mooi, het is een bevestiging.*

*Vroeger gaf je een injector en "vanavond mot dat beter zeun". Of ik keek niet eens: 3 dagen behandelen en dan moest het over zijn. Anders kwam er nog een dosis.*

*Nu kunnen de verschijnselen dezelfde zijn maar als je ziet dat de koe beter is, meer vreet, dan is dat goed. Die uierontsteking komt later wel, het geneest later wel maar nu voelt de koe zich al beter.*

*Met homeopathie moet je wel zo kijken. Want er zijn zoveel middelen mogelijk voor de uierontsteking, als je niet kijkt kom je er niet uit.*

*Vroeger moesten de koeien allemaal volgens standaard, anders gingen ze weg. Nu mag een koe best afwijken.' [WB]*

*'Na de cursus ben ik absoluut op een andere manier gaan kijken. Dat moet ook. De mensen die op cursus zeggen: "schrijf maar op wat ik wel of niet kan gebruiken", dat is fout denk ik, stop maar gauw want het heeft geen zin. Je moet goed naar de koeien kijken, dat is een feit. (...)*

*Je gaat echt anders naar de koeien kijken en dat is nodig. Het kwam ook van de omschakeling dat we anders zijn gaan kijken, maar ook met de cursus.' [MWij]*

*[Vrouw van Jan:] Ik vond dat Jan altijd al héél zorgvuldig met zijn vee omging. [Jan:] "Het komt heel langzaam. Het groeit, je ziet iets nieuws en voegt het aan je ervaringen toe." Van je oude veestapel kende je iedere koe bij naam. "En van welke moeder een dier was en zo, dat gaat er allemaal in. Met de nieuwe veestapel begint het weer te komen, maar het duurt een poos." (...)*

*[Is gevoeliger kijken nodig?] "Dat is beslissende zaak bij homeopathie, om het probleem goed te zien." Jij ziet meteen als er wat is bij een koe: je zegt: die kijkt een beetje flauw uit de ogen, die laat zijn oren hangen. "Met antibiotica moet je ook goed opletten of de dieren ziek zijn." Met homeopathie kun je de dieren meteen helpen. Je ziet het ook als ze niet vreten. "Of een koe die anders nooit in de box ligt, wie er eerst in de melkstal komt, of het normaal is." [JP]*

*'Je moet anders leren kijken naar de dieren. Bij uierontsteking: kan ik er wel of niet aankomen? Links, rechts? Waar komt het van? Etc. Een uier is echt een uitscheidingsorgaan van de koe. Ik ben niet meer bang voor uierontsteking, was ik vroeger wel. Een uierontsteking, wat is eigenlijk een uierontsteking? Nou ja, ik heb er geen enkel probleem mee. Laat maar komen die uierontsteking. We komen er gewoon uit. (...)*

*Vroeger moest ik heel krampachtig heel snel resultaat zien, nu ben ik daarin veel rustiger geworden. Je moet de middelen de kans geven om te werken. De koe ook, voor de koe is het ook een hele omschakeling natuurlijk.' [RL]*

#### 4.1.7 Werkwijze <sup>4</sup>

Deze paragraaf heeft overlap met 'anders leren waarnemen' omdat het ook gaat om een nieuwe manier van geneesmiddelengebruik. Hier wordt vooral gekeken naar de manier waarop veehouders met homeopathie

<sup>4</sup> Over werkwijze en risicobeperking: zie paragraaf 4.2.

werken: Hoe zoeken ze naar de middelen? Werken ze met standaardmiddelen of juist niet? Worden er nog bijzonderheden genoemd en tips gegeven die de beginnende veehouder kunnen helpen?

### Middelenkeuze <sup>5</sup>

Omdat bij homeopathie het zo moeilijk is om het geschikte middel te vinden, wordt hier kort aandacht gegeven aan de manier waarop veehouders middelen zoeken.

De meesten gebruiken de syllabus van Liesbeth Ellinger als er iets is, door te bladeren in de geneesmiddelenlijst. Veel veehouders geven aan dat het studeren vooral in het begin veel tijd vraagt. Het zoeken gaat uiteraard steeds sneller en effectiever naarmate er meer ervaring is, de syllabus wordt na een tijdje meer als controle gebruikt [WB].

Intuïtie<sup>6</sup> wordt een enkele keer genoemd [GP, CP, SD], en JP gebruikt de pendel als controle of wanneer het moeilijk wordt, bijv. bij constitutiebehandeling.

Een aantal veehouders werkt op een vruchtbare wijze samen met de echtgenote voor het zoeken naar middelen [bijv. GP, RvB, SD, WB, JP].

### Standaardiseren

Op het gebied van standaardiseren van de middelen bestaan grote verschillen in werkwijze en filosofie tussen de veehouders. Vijf veehouders [GP, RdB, MS, RvB en RL] zeggen expliciet niet standaard te willen werken.

*'Het is echt allemaal per dier, per geval verschillend. Ik kan niet vertellen dat dit middel zo en zo goed werkt bij dit en dit. Je moet de dieren goed beschrijven en in de goede categorieën plaatsen. Ik geef heel weinig standaard, ik hou niet van standaard. Ik gebruik homeopathie gericht. Arnica zou je wel standaard kunnen gebruiken. Standaardiseren is het gevaar. Zo'n boek ook: werkt dit niet dan geef je dat etc. Bij de cursus hoor ik mensen zeggen: "ik heb dit en dat gegeven" terwijl ik denk dat het helemaal niet paste bij wat ze vertelden. Het wordt complexhomeopathie: het kan wel maar het resultaat is jammerlijk. Verder kom je niet echt.'* [RL]

Andere veehouders gaan juist met succes behandelingen standaardiseren, bijvoorbeeld Arnica bij de geboorte [veel veehouders], of zelfs bij complexe ziektes zoals uierontsteking, met Masnos en SSC [SA].

*'Het standaard behandelen met bepaalde middelen zoals regulier ga je homeopathisch ook opbouwen. Dingen die je hebt geprobeerd en effectief zijn ga je mee verder.'* [GS]

Een tussenvorm van standaardiseren, meer gebaseerd op constitutiebehandeling, wordt door MS gebruikt:

*'Als een koe goed reageert op een middel blijf ik bij dat middel (bij andere ziektes) tot het niets meer doet. Dat heeft behoorlijk resultaten bij hoog celgetal.'* [MS]

Er lijkt geen verschil te zijn in succes tussen veehouders die wel en niet standaardiseren. Het zou daarom interessant zijn om te onderzoeken of ziektes bij veehouders die een paar middelen standaard gebruiken ook een minder variërend scala aan symptomen bij vertonen dan bij veehouders die heel gericht per geval middelen zoeken.

### Dagboek bijhouden

In veel gesprekken is duidelijk geworden dat het bijhouden van de behandelingen en behandelde koeien heel belangrijk is om snel zelfstandig met homeopathie te leren werken. Opschrijven maakt mogelijk om later op te zoeken welke middelen bij een bepaalde koe of aandoening goed of juist niet goed aansloegen.

Dit is een dilemma: aan de ene kant is het duidelijk dat succes samenhangt met consequent in schrift bijhouden, maar aan de andere kant klagen veehouders over de steeds zwaardere administratieve lasten: het opschrijven schiet er vaak bij in. In sommige gevallen is de vrouw degene die alles netjes bijhoudt.

### Overige opmerkingen

Aanjager voor homeopathie

*'Ik heb een fles microbionicum. Heb ik gegeven als het niet wou. Ik heb het idee dat homeopathie dan beter werkt, dat het een soort 'aanjager' is voor homeopathie.'* [GP]

Moet het bedrijf in orde zijn zodat homeopathie werkt?

<sup>5</sup> Over begeleiding: zie paragraaf 4.1.2; zie ook paragraaf 4.3

<sup>6</sup> De term intuïtie wordt hier gebruikt maar is niet helemaal juist: in principe betekent het dat de veehouders zonder enige kennis, ervaring of literatuur het goede middel zouden vinden. In de meeste gevallen is echter wel kennis aanwezig maar wordt de keuze gemaakt ogenschijnlijk zonder die kennis te gebruiken.

*'Ik denk wel dat, hoe langer je ermee werkt, hoe zuiverder je werkt (al het voer is biologisch), hoe zuiverder het dier wordt, dat homeopathie beter werkt. Dat is maar een gevoel. Je zou het moeten vergelijken met een gangbare boer die met homeopathie werkt. Maar dat is moeilijk: bij de burens moet je misschien bij dezelfde klachten totaal anders te werk gaan dan hier. Dat is ook juist de sport ervan.'*  
[RvB]

*'Ik denk dat de genezing beter is als de weerstand en het voer in orde zijn, want dan vind ik het ook simpeler om een middel te vinden want het is alleen die uierontsteking en niks anders, het is duidelijker. Dat gaat dan makkelijk over.'* [WB]

Tips van veehouders om het werken in de stal te vergemakkelijken:

- Zorg dat je de belangrijkste middelen altijd binnen handbereik hebt (doosje in de overall of in de melkstal) om te kunnen behandelen zodra iets opgemerkt wordt: er zijn er weinig die na het melken koeien nog gaan opzoeken om ze te behandelen.
- Gebruik vernevelflesjes (van de apotheek). Dit werkt het makkelijkst om op neus of schedeslijmvlies te spuiten.

#### 4.1.8 Relaties tussen de succesfactoren

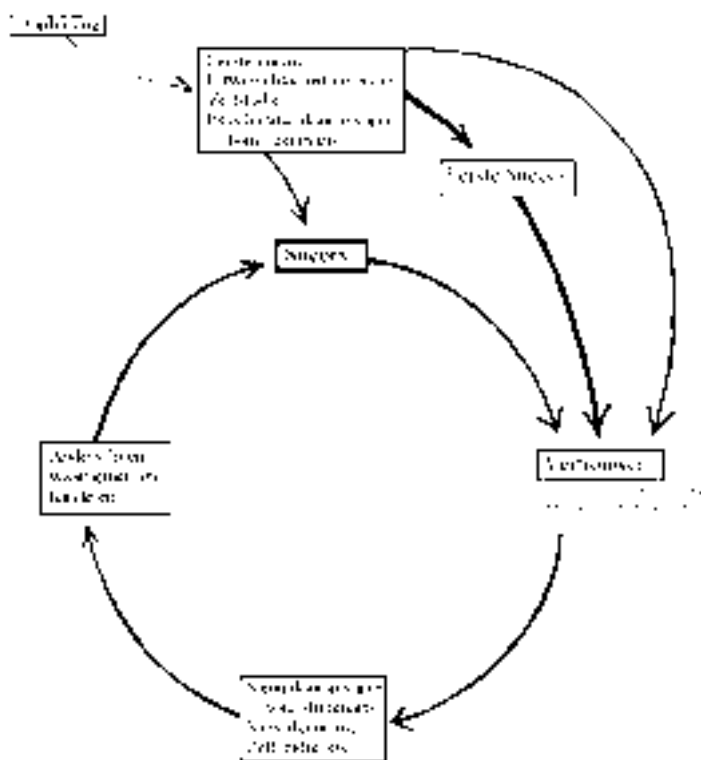
In Figuur 4.1 wordt een schematische voorstelling gegeven van de samenhang tussen de meeste van de bovengenoemde succesfactoren (omkaderde woorden). Deze zijn gebeurtenissen, (leer-) processen en veranderingen bij de veehouder die direct of indirect succes mogelijk maken. Pijlen geven de positieve invloed aan van de ene factor op de andere.

In het schema valt op dat, na het volgen van de cursus, het eerste succes en vertrouwen krijgen in homeopathie sleutelfactoren zijn om in de successpiraal terecht te komen.

De factor 'type veehouder' ontbreekt in de figuur omdat het geen proces of verandering is. Het is een verzameling van persoonlijke eigenschappen die iedere stap van het schema beïnvloedt. De belangrijkste stappen waarin het type veehouder bepalend is zijn:

- in de vertaling van de aanleiding naar een noodzaak tot verandering en de stap te nemen om een cursus te volgen
- in het gebruik van de kennis en vaardigheden die in de cursus aangeboden werden zodat (het eerste) succes behaald wordt en vertrouwen ontstaat
- in de motivatie tot studie en tijdinvestering in de bereidheid tot verandering van instelling ten opzichte van de manier van waarnemen en behandelen van de dieren.

**Figuur 4.1** Successpiraal voor homeopathie, inclusief factoren die bepalend zijn om in de spiraal terecht te komen. De succesfactoren (omkaderde woorden) zijn gebeurtenissen, (leer-) processen en veranderingen bij de veehouder die direct of indirect succes mogelijk maken. Pijlen geven de positieve invloed aan van de ene factor op de andere



## 4.2 Risico's & voordelen

### 4.2.1 Risico's & homeopathie<sup>7</sup>

#### Weten tot hoever je kunt gaan en wanneer een middel wel/ niet aanslaat

Homeopathie heeft grenzen, evenals de reguliere geneeskunde. Ongelukken kunnen gebeuren wanneer men kost wat kost homeopathisch wil behandelen en niet meer openstaat voor eventuele beperkingen van de behandeling (zie MS). Het kan ook zijn dat het niet aan de homeopathie ligt, maar dat er een structurele oplossing moet komen (bijvoorbeeld een beter rantsoen) of er kan iets mis zijn met de middelenkeuze. Misschien is er niet genoeg ervaring met de ziekte om de risico's te kunnen inschatten en de ontwikkelingen na het toedienen te kunnen beoordelen (zie RvB).

Ervaring opdoen in een nieuwe waarnemings-, beoordelings- en behandelingswijze (zoals homeopathie) gaat niet zonder vallen en opstaan.

*'Een koe had melkziekte, ik weigerde infuus te geven, ik wou alleen met homeopathie behandelen. Collega's hadden er succes mee, het was ook in samenspraak met homeopaten. Calc-c en Calc-p. Het ging niet goed, na 8 dagen is ze afgemaakt. Dat doe ik dus niet meer.'* [MS]

*'De angst is dat je buikvliesontsteking krijgt als je niet op tijd bij bent bij navelontsteking. Ik kon toen redelijk zelf inschatten of het echt gevaarlijk is of niet. Toen ben ik met homeopathie gaan proberen.'* [RvB]

<sup>7</sup> zie ook Hoofdstuk 3, bij de specifieke aandoeningen (bijv. bij melkziekte: WB; mastitis: SD; poot: SD).



*'Als je niet genoeg zelfvertrouwen hebt en zicht op wat je wel en niet kunt maken, tot waar je kan gaan, dan doe ik het liever met antibiotica dan het beest dood te laten gaan. Nu doe ik de zoogkoeien al 10 jaar, nu kan ik goed inschatten waar een groot risico is en waar niet. Als het hoog risico is probeer ik van drie kanten: de reguliere dierenarts, Edo Offerhaus (homeopaat), en reading en healing (zelf).' [RvB]*

SD is een veehouder die een vaste leidraad heeft voor de omgang met het risico dat een middel niet werkt. Hij heeft de ervaring dat homeopathie snel werkt, hoe snel is afhankelijk van de soort aandoening. Bij pootproblemen luidt de regel: 'als een koe 's ochtends tussenklauwontsteking heeft, het middel krijgt en 's avonds niet minder pijn heeft stap ik over op een ander middel.' Bij mastitis geldt een kortere termijn (een halve dag).

Om te zien of een middel werkt gaat SD bij tussenklauwontsteking op de pijn af: 'of een koe pijn heeft zie ik aan de manier van lopen. Soms werkt het zo snel, de zwelling is niet over maar de pijn is minder. Dan begint het te werken, te herstellen.' Er wordt dus niet gewacht totdat het dier helemaal genezen is: de richting van de ontwikkeling (pijn) is bepalend.

Hetzelfde doet WB bij uierontsteking:

*'Zoals die Bryonia uierontsteking. Die koe die daar staat en als je later kijkt nog steeds daar staat, je geeft hem Bryonia en hij gaat naar het voerhek en drinken.(...)*

*Nu kunnen de verschijnselen dezelfde zijn maar als je ziet dat de koe beter is, meer vreet, dan is dat goed. Die uierontsteking komt later wel, het geneest later wel maar nu voelt de koe zich al beter.' [WB]*

WB ervaart ook de noodzaak om zijn enthousiasme te beperken in het uitproberen van middelen. Hij heeft ervaring met zogenaamde 'geneesmiddelenproeven' (zie onder bij 3.) en wil het proberen van verschillende middelen in de tijd beperken, zodat het voor het dier duidelijk blijft en er geen 'rare dingen' gebeuren. Ook wil hij met een deadline ongelukken voorkomen.

*'Je kunt soms te snel overschakelen naar een ander middel. Bij niet-acute gevallen wacht ik nu altijd 1 dag voor ik iets anders geef. Anders weet je niet meer wat je doet. Geduld hebben, ook al heb ik opeens een beter middel gevonden wat ik wil geven. Als het dan morgen beter is heeft het misschien wel gewerkt, dan kun je het nog een keer geven. Als het hetzelfde is gebleven heeft het niet gewerkt. Ik moet eigenlijk een datum hebben, een grens stellen: tot zo lang experimenteer ik. Anders wordt het te duur.' [WB]*

### **De grenzen van de reguliere diergeneeskunde kennen**

De risico's van homeopathie worden in een ander licht gezet wanneer we even stilstaan bij de beperkingen van de reguliere diergeneeskunde en de risico's die daar gelopen worden.

*'De gangbare dierenartsen hebben ook geen score hoger dan 50%. Dat haal ik nu makkelijk met homeopathie. Misschien niet voor moeilijke gevallen = tussenklauwontsteking. Ook samen met Liesbeth is het matig succes. Gangbaar is het ook matig maar dan is de ontsteking snel onderdrukt. Volledige genezing is ook dan moeilijk.' [MS]*

*'Soms gaat het mis met homeopathie, net zoals met antibiotica. Ik heb pas nog een dier opgeruimd door homeopathie. Met homeopathie: werkt het goed is het mooi, werkt het niet dan houdt antibiotica ook op. Ik heb niet de neiging om antibiotica te geven omdat het veel beter zou werken.' [RL]*

### **Geneesmiddelproef**

Hoe vaak hoort men niet zeggen over homeopathische middelen: 'baat het niet dan schaadt het niet'. Het risico van 'geneesmiddelproef' wordt te vaak expliciet onderschat. Ook in de cursus wordt er volgens SD te weinig aandacht aan besteed.

Een geneesmiddelproef kan optreden wanneer een verkeerd middel gegeven wordt (dus een verkeerde diagnose gemaakt is). Homeopathie is gebaseerd op de simillimumregel: een homeopatisch geneesmiddel dat bij gezonde lichamen bepaalde symptomen kan opwekken, zal diezelfde symptomen bij een patiënt genezen. Dus als een gezond(e) persoon of dier een homeopatisch middel gebruikt zal hij/zij de symptomen gaan vertonen die bij het geneesmiddelbeeld horen, want op die manier is het geneesmiddelbeeld beschreven<sup>8</sup>. Deze regel kan specifiek geformuleerd worden: als een persoon of dier een homeopatisch middel gebruikt terwijl hij/zij de symptomen horend bij het geneesmiddelbeeld van dat middel niet toont zal hij/zij de symptomen gaan vertonen die bij het geneesmiddelbeeld horen.

<sup>8</sup> Het 'uitproberen' van een middel op een gezond lichaam teneinde de symptomen horend bij dat middel te ontdekken wordt 'geneesmiddelproef' genoemd. Zie ook Bijlage 5.

Dit betekent dat een verkeerde diagnose en het geven van het verkeerde middel toch een werking kan hebben. Dit is echter alleen door WB en SD ervaren. Er moet opgemerkt worden dat de risico's vooral bestaan wanneer vaak en lang het verkeerde middel geven wordt, in een te hoge dosis/ potentie.

*'Je kunt een middel overdoseren. Teveel willen, te vaak, te hoog, te lang. We hebben ervaring met Sabina bij een koe met baarmoederontsteking. Zoals wanneer je met iets weinig ervaring hebt: we hebben te vaak en te lang Sabina gegeven. Het werd op een bepaald moment erger, het begon weer te stinken.*

*Vroeger gaven we zomaar Arnica aan de kinderen. Nu we dit weten letten we meer op. In de cursus van Liesbeth lees je er overheen. Nu met mijn opleiding [de vrouw van SD doet een opleiding homeopathie] horen we er meer over, we moeten er wel voorzichtig mee zijn. Het wordt te weinig gezegd in de cursus. Met homeopathie is het niet zoals iedereen denkt, baat het niet dan kan het wel schaden.' [SD]*

*'Voor we homeopathie met Liesbeth deden was het met iemand die heel fanatiek was. Bij een koe die al koorts had [uierontsteking], advies: ieder half uur Apis. Toen werd de koorts veel hoger, de thermometer kon het niet eens meten! Toen gestopt en de volgende ochtend succes met Bryonia. Dat was een geneesmiddelproof: bij Apis staat hoge koorts maar het was niet het passende beeld bij de koe. Dit heb ik ook een keer gehad met melkziekte. Je kunt dus soms teveel of het verkeerde middel geven.' [WB]*

#### 4.2.2 Voordelen van homeopathie

De meest voor de hand liggende voordelen van homeopathie zijn de extreem lage kosten van de geneesmiddelen/ dierenartsbezoeken, het ontbreken van residuen in de melk waardoor doorgeleverd kan worden en het ontbreken van bijwerkingen<sup>9</sup>.

*'Ondanks dat je gezond probeert te voeren wordt er wel eens een koe ziek. Het is echt fantastisch als je op zo'n manier koeien kan behandelen. Niet alleen diervriendelijk maar ook financieel, homeopathie kost bijna niks. Wel wat tijd.' [SD]*

In de gesprekken met de veehouders werden ook andere voordelen genoemd. De belangrijkste voordelen, die ook voor een niet-ingewijde persoon begrijpelijk zijn, zijn gerelateerd aan het ontbreken van residuen in melk en vlees: 1) het ontbreken van 'stress in de melkstal' doordat verkeerde melk per ongeluk geleverd kan worden en, 2) door het ontbreken van residuen bestaat geen economische drempel om een dier vroegtijdig te behandelen, wat gunstig is. In hoofdstuk 3 werd bij veel aandoeningen duidelijk dat een vroegtijdige behandeling met homeopathie vaak effectiever was dan in een laat stadium.

Hieronder staan persoonlijke uitspraken waarom veehouders homeopathie positief ervaren.

#### Eenvoud van homeopathie

*'Klassieke homeopathie is fantastisch want eenvoudig: weinig handel, geen grote concerns. Geen vertegenwoordigers met verkoopcursussen. Daar draait het niet om. Homeopathie: er gaat een wereld voor je open. Het gaat uit van eenvoud, daar moet je vanuit gaan.' [SB]*

#### Er ontstaat een sterkere band met de dieren

*'De andere manier van kijken naar de koeien is positief. Door de cursus, door met homeopathie bezig te zijn krijg je een sterkere band met de koeien. Je voelt je meer betrokken.' [GP]*

#### Minder stress in de melkstal

*'...en melk niet meer thuishouden, en niet meer het gevoel dat het mis kan gaan met antibioticamelk. Dat is ons wel eens gebeurd, dat zit je goed dwars: boetes, sancties, druk. Bij ons kan het makkelijker misgaan want we melken met meerdere personen. Die zijn niet in homeopathie geïnteresseerd, ze geven het met tegenzin als ik ze vraag. Ze vinden het wel mooi dat de dierenartsrekening zakt, en zien het verband ook wel met homeopathie, en dat we de melk niet meer weggooien.' [JN]*

*'Nu ik heb gezien dat het werkt ga ik door. En de melk die je doorlevert. Je weet zeker dat je niks fout doet met antibiotica. Het gebeurt je toch, dat heeft iedereen, hoe dan ook, je levert een keer verkeerde melk.' [SA]*

<sup>9</sup> Een geneesmiddelproof (zie punt 3. bij paragraaf 4.2.1) is geen bijwerking maar het gevolg van een verkeerde diagnose en het geven van een verkeerd middel.

*'Melk moeten weggoaien is erg demotiverend, en het risico van antibioticamelk te leveren is er. Je moet door kunnen melken. Alles wat je doet, als melkveehouder, is uiteindelijk om melk te produceren. Héb je melk, moet je het weggoaien!' [RdB]*

*'Homeopathie geeft minder stress in de melkstal, je kunt ook gelijk wat doen.' [SA]*

### **Je kunt sneller ingrijpen**

*'Ik heb geleerd om meer naar de uier te kijken. Vroeger vielen dingen ook wel eens op, maar met antibiotica kun je niet meteen iets doen omdat je de melk kwijt bent.' [SA]*

*'Met homeopathie kun je de dieren meteen helpen. "Met antibiotica mag het ook wel maar je moet de melk wegdoen en zo, dat doe je niet zo gauw." Je kunt veel directer de dieren helpen.' [JP]*

### **Homeopathie werkt beter dan antibiotica, er is meer mogelijk.**

*'Bij diarree hebben we acht jaar lang allopathisch gewerkt, antibiotica etc. bij diarree. Nu geven we geen antibiotica meer, alleen nog elektrolyten. Homeopathie werkt veel beter. De kalfjes blijven vitaler lijkt het. Het is met alles zo.*

*Ook met Hypercaltinktuur: het is gewoon een vervanging van Jodium of violetspray, je hoeft er niet moeilijk over te doen. En het werkt nog beter.' [RvB]*

*'Een aantal koeien heeft Graphitis gekregen als de melkgift ineens terugvalt in het begin om ze weer op gang te helpen. Dat kan gangbaar niet, of je moet maagpoeder geven. Graphitis gebruiken we nog wel eens, voor de maagwerking.' [JP]*

*'Ik ben nu heel enthousiast, het loopt sinds 4-6 weken lekker. Eerder waren er wat dingen die niet lukten of misgingen. Nu gaat het goed, ik kan het iedereen aanraden. Maar je moet ze de tijd geven. Het kan ook soms gebeuren dat er dieren dood gaan. Af en toe kun je met homeopathie reacties krijgen die met antibiotica niet haalbaar zijn. De wil om de dieren weer goed te krijgen is er bij mij gewoon. Ik ben hartstikke gek met de dieren. Je stuurt ze steeds bij. Het gaat steeds sneller als je het dier kent.' [RL]*

#### **4.2.3 Afsluitende opmerkingen**

In deze paragraaf werden risico's en voordelen van het gebruik van homeopathie benoemd, zoals door de veehouders ervaren. De beslissing om homeopathie te gaan gebruiken is echter niet alleen een kwestie van de risico's en de voordelen af te wegen. De risico's en ook de voordelen zijn niet alleen afhankelijk van de gekozen geneesmethode (homeopathie), maar vooral van de manier waarop de gebruiker ermee omgaat en bij het vee inzet. Het succes met homeopathie bepaalt of de voordelen de risico's zullen overtreffen of andersom. Zoals in paragraaf 4.1 is besproken, is succes met homeopathie deels persoonsgebonden, maar wel leerbaar en schoolbaar.

### **4.3 Patroonherkenning & homeopathie**

In deze paragraaf staat de volgende vraag centraal: 'Hoe ontleent de veehouder zekerheid over de middelkeuze en vervolgens over de werking van het gegeven middel?' Verschillende categorieën van 'zekerheid' worden in paragraaf 4.3.1 gegeven die in de interviews voorkomen, en er wordt gekeken naar de rol van patroonherkenning hierin. In paragraaf 4.3.2 wordt verder gekeken naar de relatie tussen de verschillende soorten zekerheden<sup>10</sup>.

#### **4.3.1 Middelkeuze en effectbeoordeling**

Hieronder worden verschillende categorieën van 'zekerheden' over de middelkeuze en de werking van het middel uitgewerkt, die uit de interviews naar voren kwamen. Deze worden ook besproken in het perspectief van de

---

<sup>10</sup> In bijlage 1 is een praktisch voorbeeld in de vorm van een casus bij SB. Het betreft een genezing van blaasjes op de spenen die al ruim 10 jaar een bedrijfsprobleem vormden. Daarin komt zeer duidelijk naar voren hoe de ervaring van een deskundige opgebouwd wordt en op welke manier grote zekerheid kan ontstaan over de werking van het homeopathische geneesmiddel.

ervaringswetenschap en de deskundigheid van veehouders op het gebied van de homeopathische middelkeuze en de effectbeoordeling bij een ziek dier.

#### 4.3.1.1 Middelkeuze en beeldzekerheid

Categorieën 1 t/m 3 geven aan hoe veehouders aan de hand van het ziektepatroon van een dier tot een trefzekere keuze van het goede middel kunnen komen. Een deskundig oordeel van het ziektebeeld ('beeldzekerheid') maakt het vinden van het passende geneesmiddel(beeld) mogelijk. Een onervaren veehouder zal hiervoor hulp van een deskundige van buiten af nodig hebben, en misschien ook zijn intuïtie gebruiken. Wanneer de veehouder meer ervaring opdoet zal de middelkeuze steeds meer stoelen op eigen, concrete en expliciete analyse van het ziektebeeld en wordt de veehouder uiteindelijk zelf de deskundige. De veehouder heeft dan geen oordeel van iemand anders of eigen intuïtie meer nodig.

Bij de keuze van het middel gaat het dus om een zekerheid vóóraf, van het herkennen van het ziektebeeld. Er is nog geen sprake van patroonherkenning waarmee achteraf door reflectie een causaal verband tussen ingreep en gevolg vastgesteld wordt.

##### 1. Beeldzekerheid door deskundig oordeel van buiten af

De middelkeuze op basis van de klinische beelden wordt niet met de ervaring van de veehouder zelf gemaakt maar er wordt advies gevraagd bij een deskundige van buiten af (homeopathische (dieren)artsen) of uit een boek. Dit gebeurt wanneer een veehouder nog te weinig klinische ervaring en kennis heeft met homeopathie bij de specifieke aandoening die zich voordoet. Dit is dus de eerste stap om homeopathie te leren gebruiken.

##### 2. Intuïtieve beeldzekerheid

In enkele gevallen wordt gezegd dat de middelkeuze vanuit intuïtie genomen wordt. De term intuïtie blijkt echter niet eenduidig gebruikt te worden: in principe betekent het het vinden van het goede middel zonder enige voorkennis, hulp, ervaring of literatuur. In de meeste gevallen is echter wel een bepaalde mate van voorkennis aanwezig maar wordt de keuze gemaakt ogenschijnlijk zonder die te gebruiken.

In onderstaande casus wordt min of meer per toeval, in een soort dagdromen, een 'verkeerd' middel gegeven wat toch aanslaat.

*'Diarree: Arsenicum aan de koe en kalf. Het lukte maar kwam terug na 1 week. Weer Arsenicum, OK maar niet echt bevredigend. Deze herfst kreeg het kalf (wat ondertussen een pink was) weer dezelfde diarree, de koe ook. Het ging weer mis toen ze op stal kwamen, al sinds een paar weken. Het was niet zoals het zijn moest. Bij de pink stonk het wat. Ik had Arsenicum gegeven maar het werkte niet echt, ik had de moed al opgegeven. Toen per ongeluk Pyrogenium gegeven aan koe en pink, het ging binnen een paar dagen helemaal over. Ik droomde wat of zo, de potjes zitten naast elkaar, ik weet niet waarom ik Pyrogenium heb gegeven in plaats van Arsenicum.'* [GP]

In de volgende casus wordt ook over 'intuïtie' gesproken. De keuze van het middel wordt genomen bij een ziekte waarbij verschillende middelen gebruikt kunnen worden. De ziekte en de homeopathische behandeling ervan is bekend: mastitis wordt bij SD al steeds met veel succes homeopathisch behandeld, alleen is de precieze middelkeuze nog een probleem. Het betreft dus geen intuïtie zoals de vorige casus, maar meer een impliciete, nog onbewuste 'beeldzekerheid' (zie 3), waarbij ervaring zeker een rol speelt. Men zou het kunnen noemen: 'intuïtie met voorkennis'.

*'Over intuïtie gesproken: je hebt gedeeltelijk een stukje kennis, maar soms bij mastitis waarbij je een aantal verschillende middelen kan gebruiken denk ik: het is dát middel, zonder in het boek te kijken. Vaak werkt het dan wel.'* [SD]

##### 3. Beeldzekerheid en effectbeoordeling door deskundigheid van de veehouder

In de volgende casus wordt de overgang zichtbaar van 'intuïtie met voorkennis' naar expliciete 'beeldzekerheid door eigen deskundigheid'. Er wordt over intuïtie gesproken omdat de veehouder zich bij het zoeken naar een middel heeft ingeleefd in hoe de geboorte voor de koe was geweest, en hij kwam zo tot de conclusie dat Ledum goed paste. Bovendien werkt Ledum heel goed ('lang voor kort na': zie 5.1) terwijl een homeopaat daar nooit op zou zijn gekomen, het is geen logische keuze (mondelijke mededeling Ellinger, 2003). Toch berust de keuze voor Ledum op een bewuste zoektocht met het beeld van de partus in gedachten. De syllabus is nog nodig voor de keuze van het middel, maar de deskundigheid op het gebied van de waarneming en reflectie op het ziekteproces is aanwezig.

*'Een vaars met tweeling, stond al een maand met staart recht naar achteren na zware partus. Arnica, Hypericum zonder succes. Het kalf had een nacht in het geboortekanaal gelegen met 1 teruggeslagen*

*poot. Waarschijnlijk stekende pijn van beschadigingen door die poot? Ledum: na 5-6 dagen stond de staart weer normaal. Intuïtie? Ik heb Ledum gevonden door met de koe in gedachten de middelen door te lezen, me inlevend hoe de partus voor de koe was geweest. Je merkt aan het gedrag van de koe dat het goed bevallen is. Het beeld van Ledum paste wel, ik kon me wel indenken dat het zo was (blessures, zwelling, atrofieren, kouwelijk...). Ik las en opeens dacht ik: dát is hem.' [GP]*

De veehouder heeft bij 'beeldzekerheid door eigen deskundigheid' het stadium van deskundige bereikt voor een bepaalde aandoening. Er is geen hulp van buiten af (meer) nodig, en in principe ook geen intuïtie. Het ziektebeeld voldoet aan het geneesmiddelbeeld zoals de veehouder het vanuit zijn/ haar ervaringen heeft uitgevonden. Dit laatste getuigt van herhaalde ervaring en precieze waarneming (met reflectie) want hij/zij maakt een onderscheid tussen meerdere middelen waarbij het ziektebeeld expliciet bepalend is. De veehouder herkent een ziektebeeld en heeft de ervaring dat het middel daarbij werkt. Men kan 'deskundige beeldzekerheid' zien als het hoogste stadium van beeldzekerheid (vóóraf), maar ook van de hierna behandelde soorten zekerheden (áchteraf): deskundigheid komt niet alleen na herhaald succes met verschillende middelen bij een type aandoening, maar ook nadat de veehouder bewust onderscheid heeft gemaakt tussen de verschillende beelden en dit ook kan verwoorden en zelfstandig kan hanteren (herhaling succes → bewuste reflectie → 'regel'/ beelddifferentiatie).

*'De uierontsteking die je het beste kan behandelen is met Bryonia. Net na partus, binnen een week: koorts, flinke uierontsteking, heel hard kwartier na 12 uur, de koe staat stil, doet niets meer. Dan werkt Bryonia heel mooi, die kan ik zo pakken. Als je Bryonia geeft, staat de koe binnen een kwartier of een half uur en gaat weer eten en drinken. Dat is het mooist om te zien. 2x daags geven en is de melk binnen 3-4 dagen zeker weer goed. Dit soort uierontsteking hebben we vroeger veel gehad (...).' [WB]*

*'Hoesten: Dulcamara en Drosera. Als het door het weer komt, kou en het een soort hoest is, kuchen: Dulcamara. Bij longontstekingachtig: Drosera. Ik heb goede resultaten, het is het ene of het andere.' [JN]*

#### 4.3.1.2 Effectbeoordeling en patroonherkenning

Categorieën 4 t/m 5.5 geven reflectieve zekerheid áchteraf. Het gaat om de zekerheid van de werking van het middel: patroonherkenning op basis van de terugblik, de reflectie áchteraf op een ingreep en de uitwerking ervan, waarmee al dan niet geconcludeerd wordt of het middel een uitwerking heeft gehad. Uit de interviews zijn verschillende categorieën waarnemingen gevonden die deze zekerheid kunnen geven. In de ervaringszekerheid worden verschillende niveaus onderscheiden.

#### 4. Experimentele zekerheid

De zekerheid is gebaseerd op een verschil tussen gevallen die wél en niet behandeld worden. Er vindt dus vergelijkende plaats van verschillende gevallen, de zekerheid is vooral gebaseerd op het aantal gevallen. De vergelijking is naast elkaar in de ruimte, niet in de tijd zoals ervaringszekerheid (zie onder).

*'Bloeduïers: Ipecac soms geprobeerd, soms ook niet. Opvallend: wanneer ik het niet geef: dagen en dagen bloed in uier. Als ik het geef is het in een dag weg, opvallend snel. Stolsels ook. Een bloeduier gaat ook wel vanzelf over, maar pas na dagen en dagen, het duurt veel langer.' [SB]*

#### 5. Ervaringszekerheid

Het verloop van de ziekte na de toediening van het homeopathische middel wordt vergeleken met de ervaring van hoe de ziekte vroeger verliep toen er niets gedaan werd of toen er regulier behandeld werd, dus vóór met homeopathie begonnen was. De zekerheid wordt bereikt d.m.v. reflectie op basis van innerlijke beelden van patronen en processen (de 'norm'). Ten opzichte van 'experimentele zekerheid' ligt hier het accent meer op de kwaliteit van de afwijkende waarneming dan op de hoeveelheid van die waarnemingen. Eén geval (afwijkend patroon of proces) wordt vergeleken met het innerlijk beeld van het normaal proces uit de ervaring. Herhaling heeft hier ook een versterkend effect (casus van CP).

*'Nageboorte: kalf verworpen, aan de nageboorte blijven staan, Secale op dag 3 gegeven, 2x. De nageboorte kwam in de loop van de volgende dag. Ik weet uit ervaring dat als de nageboorte er na twee dagen nog op zit deze zeker nog tien dagen blijft zitten. Het is abnormaal dat hij tussen 2 en 10 dagen komt, hij moet er eigenlijk afrotten, en komt dan met veel stank na 10 dagen.' [GP]*

*'Hakbeschadiging: 2 keer Hypercaltinktuur erop. De huid blijft zachter dan bij violetspray, die maakt de huid zo star, droog. Bij 9 van de 10 gaan de wonden weer dicht en krijgen geen dikke hakken met*

*Hypercallintkuur. Met violetspray was dat maximaal 40 % (van de koeien die een wondje op de hak hadden). ' [CP]*

De ervaringszekerheid begint altijd bij een observatie: het ziektepatroon van een bepaald geval wordt waargenomen. Er is pas sprake van ervaring wanneer deze waarneming 'verwerkt' wordt, wanneer de waarneming d.m.v. reflectie in een kader geplaatst wordt. Hierbij speelt de eerder opgedane ervaring vaak een grote rol. In onderstaande varianten van 'ervaringszekerheid' (5.1 t/m 5.5) is de rol van de eerder opgedane ervaring voor het vaststellen van een effect groter bij 5.4 en 5.5. Bij de eerste drie varianten wordt de zekerheid vooral ontleend uit het ziektepatroon van het geval zelf, en speelt de ervaring een minder grote rol. Het ziektepatroon is in deze gevallen namelijk uniek/ ingewikkeld genoeg. Bij gevallen waarbij de uniciteit van het ziektepatroon echter niet groot genoeg is, is ervaring van eerdere gevallen nodig om tot zekerheid te komen (5.4 en 5.5).

### 5.1 'Lang voor, kort na' (eenmalig patroon)

Hier gaat het niet over vergelijkingen van verschillende patronen, maar om zekerheid op basis van waarnemingen aan één enkel geval of casus.

Bij 'lang voor, kort na' is sprake van een lange voorgeschiedenis met vaste patronen die in geval van ziekte afwijkend zijn. Na de ingreep ziet men direct een verandering, wat zekerheid geeft over het causale verband.

*Bij SB hebben de melkkoeien al ruim 10 jaar problemen met blaasjes op de spenen, er was sprake van een vast patroon hoe en wanneer het misging: uierontsteking → 3-speen met hoog celgetal → slacht; vooral in de herfst. Er is van alles tevergeefs geprobeerd, niet alleen met middeltjes maar ook op bedrijfsniveau, met de voeding. Het probleem heeft een verhuizing (met nieuwe stal en melkmachine) en een omschakeling naar biologische bedrijfsvoering overleefd. Toen is op aanraden van Liesbeth Ellinger het middel Graphitis individueel gegeven aan de koeien die blaasjes hadden. De blaasjes droogden op bij die koeien, maar er kwamen nog steeds nieuwe gevallen bij. Toen kreeg SB het idee om Graphitis via het drinkwater aan alle koeien te geven omdat hij besepte dat hij steeds te laat was wanneer de blaasjes er al waren. Sindsdien is het probleem helemaal verdwenen, geen uierontsteking meer, het tankcelgetal is sindsdien van ca. 400 naar 210 langzaam maar gestaag gezakt. [dit is verkort, voor gehele casus zie bijlage 1]*

*'Koe: heel erg meppen en laat melk niet schieten, ik ben al 2 maanden met haar aan het vechten. Ze moest vroeger iedere dag met oxyticine gespoten worden. Als kalf was ze al een stressfiguur, dus al 2 jaar, het was een bange koe maar reageerde niet op Aconitum. Camphora een week gegeven: toen werd het geleidelijk beter in een paar weken. Ze krijgt het nu niet meer, ze laat de melk goed schieten ook al is ze vroeg in de melkstal, zonder oxyticine, wel met beugel (ik denk niet dat ze gaat meppen maar ik neem het risico niet). ' [CP]*

*'Kalf met diarree, groenig. Vreemd soort diarree wat ik nooit heb. Stond in elkaar, dof kopje, opgetrokken buikje, oogjes terug. Hij droogde niet echt uit. Eerst Veratrum. Het hielp niet, want je ziet anders gelijk verandering. Later Phosphorus gegeven, 2x, nu is het over. Hij liep er heel lang mee vóór Phosphorus.*

*Ik doe heel vaak dat ik te lang wacht met behandelen, ik zie ertegenop om iets te geven. Zoals met het kalf met diarree: heel lang gewacht met Phosphorus te geven. Dan is het in no time weer goed, genezen, zodra ik iets onderneem. ' [RvB]*

### 5.2 'Herhaling' (terugkerend patroon)

Er wordt binnen één geval of casus een herhalend patroon gezien, namelijk steeds weer een verbetering na de gift van het middel. Er is sprake van zekerheid in de tijd (na elkaar) en herhaling van het beeld.

*'Ik heb een paar koeien, het lijken 'para' gevallen, hartstikke dun op de mest. Paar keer Arsenicum geven, dan zie je dat ze dikker gaan schijten. Dan zakt het weer weg als ik het een tijdje niet heb gegeven, na 2 weken of zo, dan zijn ze weer dun op de mest. Als je dan 2 dagen Arsenicum geeft zie je het dikker worden. Maar ze knappen niet helemaal op. Blijkbaar reageren ze op Arsenicum maar niet genoeg. Nu moet ik dus eigenlijk op zoek naar een middel wat definitief aanslaat. ' [RvB]*

*'Een koe had heel veel problemen met celgetal. Lachesis hielp niet meer. Het kwartier melk niet goed uit. Liesbeth zei: Belladonna geven. Het is het hele jaar zo: als het na 2 - 3 maanden weer hoog is: Belladonna. Dan gaat het weer naar beneden. Bij die koe moet ik het dus steeds weer geven. Die koe melkt te vlot. De achterliggende oorzaken kennen we niet. ' [MS]*

*'Toen ik begon had ik een koe met Sepia behandeld die ziek was i.v.m. nageboorte. Iedere keer dat ik het hem gaf kwamen er een paar liters bij. Ik zag het met sprongen vooruit gaan.'* [MvL]

*[Een kalf kreeg zuurstof én Carbo Vegetabilis i.v.m. zeer zware geboorte en slechte ademhaling] '...bij Carb-v kon je echt binnen korte tijd merken dat de ademhaling weer langzamer (rustiger) werd. Ik had de stalcamera aan: 's nachts ging hij weer geluid maken. Weer Carb-v. Na 24 uur was het kalf OK, terwijl hij normaal kapot was geweest. Na Carb-v werd de ademhaling dus iedere keer rustiger, binnen minuten. Het is 3-4 keer weer zo gegaan.'* [GS]

### 5.3 Geneesmiddelbeeld

In de homeopathie zijn middelen meestal niet aandoeninggebonden: eenzelfde middel kan bij verschillende aandoeningen gebruikt worden. In enkele gevallen kan dit de zekerheid vergroten over de werking van een middel. In de volgende casus wordt een koe behandeld, die al jaren moeilijk loopt, met Bryonia voor een uierontsteking. De uierontsteking gaat over, maar de koe loopt plotseling ook veel beter. Bij het raadplegen van de homeopathieboeken blijkt dat bij Bryonia juist hoort: 'niet willen bewegen'. De combinatie van aandoeningen vergroot de complexiteit van het patroon. Door de grote complexiteit is de kans dat er maar één verklaring mogelijk is groot (zie Inleiding: 1.2). Het geven van Bryonia blijkt een verklaring te zijn omdat Bryonia én voor de uierontsteking, én voor het moeilijk lopen het passend middel is, zoals in de theorie beschreven staat.

*'Ik heb een koe, ze was altijd als laatste, die liep als een oude oma, langzaam, veel in de box, heb ik ze in de afkalfstal gezet, in stro en bijgevoerd. Ze was stijf, dikke knie. Toen kreeg ze uierontsteking, dat was een Bryonia-type uierontsteking. Bryonia: de uierontsteking was snel over maar ze begon toen ook te lopen! Bij Bryonia hoort dan ook: niet willen bewegen, blijven staan waar ze staat. Nu loopt ze weer vlot. Alles was aan de rechterkant.'* [WB]

### 5.4 Negatieve ingreep

De bedoelde of onbedoelde verkeerde ingreep bevestigt dat alléén het goede middel werkt. De afwijkende ingreep wordt vergeleken met 'normale' ingrepen. Dit wordt gezien als een variatie op ervaringszekerheid omdat hier ook een bepaalde afwijkende ingreep vergeleken wordt met wat bij 'normale' ingrepen gebeurde. Door het verschil te zien kan vastgesteld worden dat de 'normale' ingreep (hier Veratrum) wel degelijk werkt.

*[kalverdiarree:] 'In november werkten Arsenicum en Calc p. al minder. Vanaf november: Veratrum. Dat werkte nog sneller, binnen een dag. Ik had per ongeluk 1 dag Calc p. gegeven maar het schoot niet op. Toen Veratrum: in een keer over, binnen een dag.'* [MvL]

### 5.5 'Kort voor kort na'

Bij acute of juist langdurige gevallen (bijv. klauwproblemen) waarbij sprake is van een korte voorgeschiedenis en een korte (of lange) genezingstraject na de ingreep, kan het causaal verband alleen vastgesteld worden doordat de veehouder uit ervaring weet hoe het verloop normaal is.

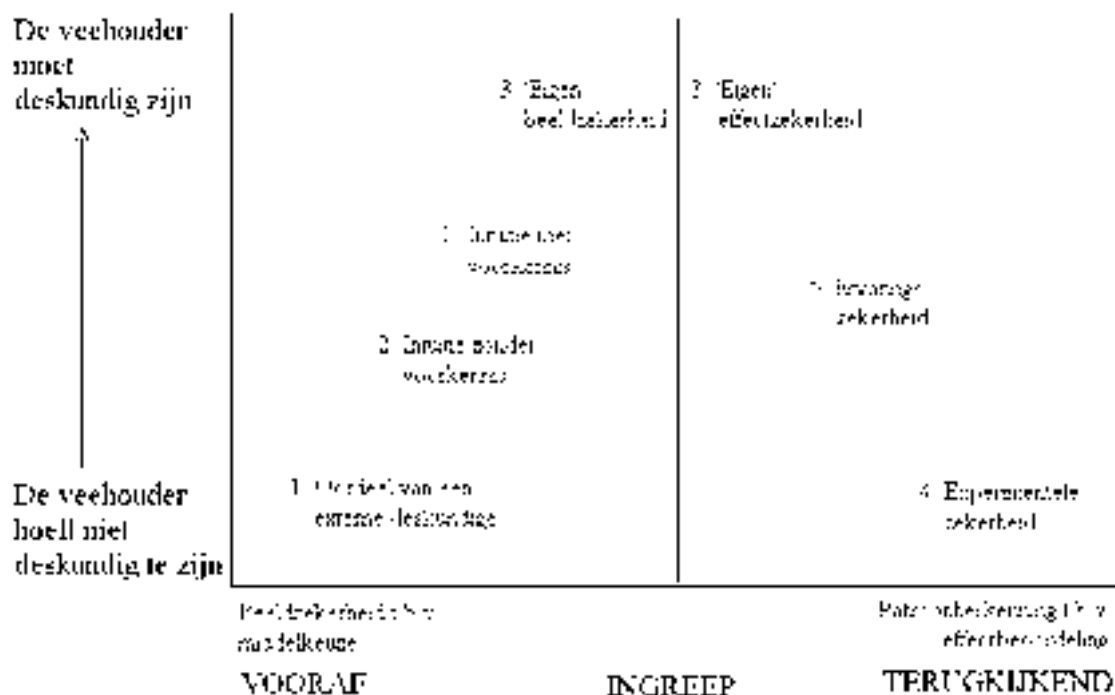
Het verschil met 'lang voor, kort na' is gradueel. Hoe korter de periode vóór, hoe minder sterk de zekerheid is dat het effect het gevolg is van de toediening.

*'Mastitis komt vaak heel plotseling, dan heb ik de ervaring dat het ook heel snel weg kan gaan. Het duurt vaak wel wat langer. Vorige week een koe met Lachesis behandeld, na 2x was het over. Als je het goede middel hebt werkt het heel snel, veel sneller dan antibiotica.'* [SD]

#### 4.3.2 Relatie tussen de categorieën beeldzekerheid en effectbeoordeling en de deskundigheid van de veehouder

In figuur 4.2 worden de bovengenoemde categorieën beeldzekerheid en effectbeoordeling ten opzichte van elkaar zichtbaar (X-as) in de context van de deskundigheid van de veehouder (Y-as).

**Figuur 4.2** Schematisch overzicht van de relatie tussen de categorieën bij de middelkeuze, de effectbeoordeling en de deskundigheid van de veehouder die daarbij nodig is. Met deskundigheid wordt hier bedoeld: ervaring en kennis van zaken op het gebied van de homeopathische behandeling van een bepaalde aandoening, door de veehouder. De nummers verwijzen naar de categorienummers in de tekst



Hoger in de figuur is bij de veehouder meer deskundigheid op het gebied van homeopathie en aandoeningen nodig dan lager in de figuur. Eigen deskundigheid en zekerheid (3) worden opgebouwd door bewust geworden ervaring (5) en 'experimenten' (4); ervaring wordt opgebouwd door reflectie op observaties en experimenten. Naar boven toe zijn de categorieën steeds dichter bij het centrum van de figuur geplaatst omdat het verschil tussen het effectzekerheid (achteraf) en de middelkeuze (vooraf) steeds geringer wordt. Zo kunnen de beeldzekerheden van buiten af (1) of intuïtief (2) bereikt worden zonder eerdere ervaringen en reflectie, terwijl 'eigen' beeldzekerheid (3) en intuïtie met voorkennis (2) afhankelijk zijn van eerdere ervaring met homeopathie en aandoeningen die door (4) of (5) beoordeeld zijn. Een deskundige of ervaren vakman herkent een bepaald ziektepatroon bij een koe door zijn eerdere ervaring (met reflectie) en weet dan ook met zekerheid welk middel gaat werken. De werking is vanzelfsprekend en hoeft voor de deskundige zelf niet eens meer getoetst te worden.

#### 4.3.3 Afsluitende opmerkingen

In deze paragraaf is theoretisch gekeken naar de manier waarop veehouders zekerheid ontleen in de werking van homeopathische middelen. Het kan een hulp zijn voor onderzoeken over de (homeopathische) behandeling van aandoeningen gebaseerd op ervaringskennis van praktijkmensen. Figuur 4.2 laat zien dat hoe minder ervaren iemand is met homeopathie en met de aandoeningen, hoe meer de beeldzekerheid 'van buiten af' moet komen en de effectbeoordeling meer op een 'wetenschappelijk' oordeel gestoeld moet worden (experimenteel, observationeel). Een ervaringsdeskundige kan, door zijn bewust gereflecteerde ervaring en door de opbouw van een zgn. klinische blik, ook per geval een beoordeling met grote zekerheid maken zonder daarbij een boek of een statisticus nodig te hebben.



## 5 Discussie

In dit hoofdstuk worden de gekozen methoden besproken, evenals de consequenties van de keuze van een breed verkennend onderzoek voor de diepgang en de kwaliteit van de resultaten.

### 5.1 Geldigheid onderzoeksresultaten

Dit onderzoek naar praktijkervaringen met homeopathie bij rundvee had een verkennend karakter, omdat er hierover in Nederland nog weinig bekend was. Daartoe zijn ervaringen verzameld van veehouders die op het gebied van homeopathie al veel ervaring en deskundigheid hadden, en is geprobeerd om een zo breed mogelijk beeld te krijgen.

De gekozen onderzoeksopzet leidde ertoe dat de geïnterviewde veehouders niet aselekt gekozen zijn uit alle veehouders in Nederland die homeopathie gebruiken. Hierdoor kunnen de resultaten niet vertaald worden naar algemene uitspraken over de werking van homeopathie of het gebruik ervan door Nederlandse veehouders.

### 5.2 Mogelijke vormen van 'bias' bij het gebruik van casuïstiek<sup>11</sup>

Bij de beoordeling van de werking van een middel aan de hand van één of enkele casus(sen) d.m.v. patroonherkenning kunnen foute conclusies getrokken worden. Er zijn verschillende 'bias' aan te wijzen waardoor dit kan gebeuren:

Bias bij het vaststellen van overeenkomst in uniek patroon:

- Beperkingsbias: de veehouder (of onderzoeker) beperkt zichzelf tot een aantal waarnemingen/ voorstellingen die passen bij een bepaald idee. Hij/ zij krijgt een idee bij de waarnemingen die geen recht doet aan het geheel van de waarnemings- of ideeënwereld.
- Etiketteringsbias: de veehouder (of onderzoeker) 'plakt' zijn/ haar ideeën op de waarnemings- of voorstellingswereld.

Bias bij de uniciteit van het patroon:

- Uniciteitsbias: het patroon is te weinig uniek om een zekere overeenkomst in uniek patroon vast te stellen. Hierdoor kan er ook een andere oorzaak voor het optredend effect zijn.
- Associatiebias: de onderlinge samenhang tussen de ideeën is gebaseerd op een associatie in plaats van een logische, op basis van de inhoud van de ideeën gegeven, samenhang.

### 5.3 Evaluatie van het oordeel van veehouders over de werking van geneesmiddelen

In het hoofdstuk over materiaal en methoden is uitgelegd hoe de aparte casussen over aandoeningen uiteindelijk geëvalueerd zijn. De kwaliteit van de evaluaties is in eerste plaats direct afhankelijk van de kwaliteit van de casussen die tijdens de interviews besproken werden. Door het verkennende karakter van het onderzoek was tijdens de interviews te weinig tijd om aan de ene kant bij iedere veehouder de hele lijst met aandoeningen (zie bijlage 4) langs te gaan om uiteindelijk een volledige palet aan ervaringen rond ieder thema te hebben (brede verkenning), en aan de anderen kant ook goed in te gaan op argumentatie en uitleg bij iedere uitspraak/ casus voor een goede beoordeling van de werking van de middelen (diepgang en kwaliteit). Bovendien was het doel om nog meer te weten over de ervaringen met homeopathie (zie bijlage 3 / paragraaf 4.1 en 4.2, bijlagen 6 en 7). Uiteindelijk was het niet bij iedere casus mogelijk om sterke casuïstische argumenten voor de werking van het gegeven middel te verzamelen, en moest de beoordeling van de werking alleen berusten op de impliciete mening van de veehouder. Hoofdstuk 3 geeft dan ook een goed overzicht van de ervaringen van de geïnterviewde veehouders weer, maar om meer betrouwbare uitspraken te doen over de werking van de homeopathische middelen bij de individuele aandoeningen is meer gefocust onderzoek nodig.

---

<sup>11</sup> Gebaseerd op Baars en Baars, 2003 (mondellinge mededeling).

De kwaliteit van de evaluatie is ook afhankelijk van de gehanteerde methode. In deze studie is gekozen om de werking van homeopathische middelen te evalueren aan de hand van interviews. Het voordeel hiervan is dat de deskundigheid en nuancering van de veehouder als instrument gebruikt wordt om tot zekerheid van de werking te komen (zie 1.2), maar aan de andere kant wordt op die manier een tussenstap ingebouwd tussen de feitelijke gebeurtenis en de beoordeling ervan. Het is een indirecte beoordeling: de onderzoeker beoordeelt zelf niet het effect van de behandeling, maar hetgeen de veehouder erover zegt. De ene veehouder is duidelijker en preciezer dan de andere, wat ten onrechte invloed heeft op de beoordeling door de onderzoeker.

Door de bovengenoemde beperkte verzamelings- en beoordelingsmethode van de casussen is de absolute waarde van de beoordelingen van de gebruikte geneesmiddelen gering. Ze helpen wel om kwalitatieve vergelijkingen te maken (bijv. "Arnica werkt beter dan Caulophyllum"), wat ook het doel is van een verkenning.

## 5.4 Succesfactoren

Bij de bespreking van de succesfactoren is alleen indirect aandacht gegeven aan redenen van veehouders om (deels) te stoppen met homeopathie. In een later gesprek met één van de melkveehouders na de interviews werd duidelijk dat:

- Volhouden met homeopathie sterk afhangt van het type aandoening: bij sommige aandoeningen werkt homeopathie beter of trefzekerder dan bij andere, sommige veehouders zullen daardoor het gebruik van homeopathie beperken.
- Het succes kan bij de meer complexe ziektes zoals uierontsteking sterk van begeleiding afhankelijk zijn, omdat differentiatie van de waarneming moeilijker is.
- Structurele begeleiding na de cursus is bij sommige veehouders heel belangrijk, er bestaat een drempel om Liesbeth na de cursus voor advies te blijven bellen.

## 6 Conclusies en aanbevelingen

### 6.1 Aandoeningen & homeopathie

Van de **pootaandoeningen** worden dikke hakken en tussenklauwontsteking het beste met homeopathie behandeld. Mortellaro is er moeilijk te behandelen, één veehouder heeft duidelijk succes met Pyrogenium in een vroeg stadium samen met preventieve maatregelen. Bij stinkpoot en bij zoolzweren is de werking van homeopathie wisselend.

Bij de hulp aan het **kalf** rondom de geboorte wordt voor een algemene versterking en ondersteuning van het kalf en voor specifieke ademhalingsproblemen over het algemeen met succes Arnica en Carb-v gegeven. Navelontsteking wordt preventief met groot succes met Hypercaltinktuur behandeld. Kalverdiarree is complex, er zijn veel middelen die in bepaalde situaties goed werken, of waarvan de werking seizoensgebonden lijkt te zijn. Toch worden bij kalverdiarree over het algemeen goede resultaten behaald met homeopathie. Bij een aantal veehouders werkt Ignatia bij het afspenen erg goed tegen verdriet (brullen), bij anderen niet.

Bij de hulp aan de **koe** rondom de geboorte wordt voor weeënzwakte Caulophyllum met succes ingezet. Als het middel gericht gebruikt wordt is de zekerheid groter dat het effect aan het middel te wijten is. Dit geldt ook voor de behandeling van een traumatische geboorte (andere middelen). Bij nageboorteproblemen werken Arnica en Caulophyllum goed, vooral als ze gegeven worden wanneer de baarmoeder nog actief is.

**Vruchtbaarheidsproblemen** (baarmoederontsteking/ witvuilen en tochtigheid) worden gemiddeld met matig resultaat en met veel verschillende middelen behandeld. Toch is bij goede observatie van de symptomen succes mogelijk.

Bij **melkziekte** werkt homeopathie het beste als Calc-c preventief, maar aan verdachte koeien gegeven wordt. Met verdacht wordt bedoeld: nog geen symptomen maar alle voorwaarden zijn aanwezig (einde zomer, hoge melkproductie, oudere koe, heeft al melkziekte gehad etc.). Er zijn vaak ongelukken gebeurd met melkziekte omdat blindelings homeopathie werd gegeven. Zeker als er nog weinig ervaring is met homeopathie bij melkziekte moet men niet te lang wachten met het infuus.

**Longproblemen** (hoesten, IBR, pinkengriep...) kunnen goed met verschillende homeopathische middelen behandeld worden, waarbij het beeld bepalend is.

Bij **uierontsteking** hebben sommige veehouders veel succes, andere niet. Het is niet gelukt om redenen hiervoor te vinden. Klinische, sub-klinische en chronische uierontstekingen worden met het meeste succes behandeld. Preventief is het moeilijkst. Coli-uierontsteking is met Conium goed te behandelen. Er is veel kennis bij de veehouders aanwezig omdat uierontsteking vaak voorkomt. In deze studie is het echter niet gelukt om een brug te slaan tussen individuele successen: er is preciezere onderzoek nodig om de overeenkomsten tussen de succesverhalen te ontdekken, waarbij de diagnose, maar ook het bepalen van ras- en constitutiekenmerken nauwkeuriger onderzocht en vergeleken moeten worden.

Overige **uierproblemen**: bij bloeduier werken verschillende middelen goed, waaronder Ipecac en Arnica. Droogzetten is voor veel veehouders nog de enige post waar antibiotica standaard gebruikt wordt. De resultaten met homeopathie zijn matig tot slecht, of onduidelijk. Bij speenbeschadigingen is Hypercaltinktuur, eventueel in combinatie met calendula veelbelovend. Verscheidene veehouders vinden dat Hypercaltinktuur beter werkt dan violetspray.

**Huidproblemen** zoals smetplekken en ringschurft kunnen homeopathisch behandeld worden, maar niet bij iedereen met evenveel succes.

Homeopathie kan zeer effectief zijn bij de behandeling van **fysieke letsels**, zoals wonden en botbreuk. Zulke 'wonderbaarlijke' genezingen hebben verschillende veehouders overtuigd van de werking van homeopathie. Ook als de genezing te ernstig is om de koe te kunnen redden helpen homeopathische middelen zichtbaar om pijn en stress draaglijk te houden voor het dier.

## 6.2 Boeren & homeopathie

Uit de interviews zijn zeven factoren gevonden die invloed hebben op het wel of niet succes hebben met homeopathie (Fig. 4.1):

- eerste aanleiding en motivatie,
- cursus, ervaringen uitwisselen met andere veehouders en begeleiding van een ervaren dierenarts,
- studie en actieve houding van de veehouder,
- vertrouwen krijgen in homeopathie: het eerste succes,
- aard van de veehouder,
- anders leren waarnemen
- werkwijze.

Deze factoren gelden voor individuele aandoeningen ook: een veehouder blijft alleen homeopathie gebruiken bij aandoeningen waarbij het trefzeker werkt en zal eventueel terugvallen op gangbare geneesmiddelen waar homeopathie onvoldoende werkt.

Risico's die verbonden zijn aan het gebruik van homeopathie zijn gerelateerd aan:

- weten tot hoever je met homeopathie kan gaan en weten wanneer een middel wel/ niet aanslaat,
- de grenzen van de reguliere diergeneeskunde kennen en
- geneesmiddelproef bij verkeerde middelengebruik.

De meeste geïnterviewde veehouders waren zeer tevreden over homeopathie. Door hen genoemde voordelen van homeopathie zijn:

- extreem lage geneesmiddelenkosten
- eenvoud,
- er ontstaat een sterkere band met de dieren,
- minder stress in de melkstal (geen gevaar voor antibiotica-melk),
- je kunt sneller ingrijpen (door het ontbreken van residuen) en
- homeopathie werkt beter dan antibiotica, er is meer mogelijk.

Bij de analyse van de casussen en van de manier waarop veehouders de middelen kiezen en zekerheid ontlenen over de werking van het gegeven middel zijn de volgende categorieën duidelijk geworden (Fig. 4.2):

- beeldzekerheid door deskundig oordeel van buiten af (middelkeuze, vooraf),
- intuïtieve beeldzekerheid (middelkeuze, vooraf),
- beeldzekerheid door deskundigheid van de veehouder (middelkeuze én effectbeoordeling),
- experimentele zekerheid (effectbeoordeling, achteraf),
- ervaringszekerheid (effectbeoordeling, achteraf), onderverdeeld in de volgende categorieën:
  - 'lang voor, kort na'
  - 'herhaling'
  - geneesmiddelbeeld
  - negatieve ingreep
  - 'kort voor, kort na'

Er zijn verschillen tussen de bovengenoemde categorieën op het niveau deskundigheid van de veehouder: hoe minder ervaren een veehouder is met homeopathie en met de aandoeningen hoe meer de beeldzekerheid 'van buiten af' moet komen en de effectbeoordeling meer op een 'wetenschappelijk' oordeel gestoeld moet worden (experimenteel, observationeel). Ook is het verschil tussen de middelkeuze en de effectzekerheid geringer naarmate iemand meer ervaren en deskundig is.

## 6.3 Methodiek

Een belangrijk discussiepunt is de gehanteerde methode om de werking van homeopathische geneesmiddelen te beoordelen. Door het verkennend karakter van het onderzoek is de diepgang van de interviews m.b.t. casuïstische argumenten en patroonherkenning niet altijd op gewenst niveau geweest, maar was teveel afhankelijk van de geïnterviewde veehouder. Hierdoor was de beoordeling van de werking van de homeopathische middelen soms te weinig gegrond. Toch geeft dit onderzoek een goed overzicht van het gebruik en het succes van homeopathie door de geïnterviewde veehouders.

## 6.4 Aanbevelingen

Met de ervaringen van dit onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen gegeven worden voor verdere studies:  
Betere afbakening tot één thema (één of een enkele groep van aandoeningen/ behandeling op constitutie etc) zodat er genoeg tijd is per geval om goed op de patroonherkenning te focussen, en kwaliteit van de argumentatie gewaarborgd is;

Betere beoordelingsmethode voor het effect van de middelen. Bijv. door de veehouders zelf iedere casus te laten beoordelen, na een grondige casuïstische bespreking/ training met de onderzoeker;  
goede methodische voorbereiding t.a.v. patroonherkenning vóór het afnemen van interviews. De theoretische indelingen van de paragraaf 'Patroonherkenning & homeopathie' moeten hiervoor concreter worden, en een betere basis geven voor een objectieve beoordeling van de werking van (homeopathische) geneesmiddelen.

Een aanbeveling voor de cursus zelf is om goed na te denken over een (individuele) begeleidingsvorm voor cursisten na de afronding van de cursus. Dit is belangrijk omdat sommige aandoeningen (m.n. uierontsteking) over het algemeen lastig blijven waardoor veehouders terugvallen op antibiotica.

## Literatuur

- Baars, E. en T. Baars, 2003. Mondelinge mededeling.
- Baars, E. en T. Baars (eds.), 2002. Deskstudie homeopathie en fytotherapie in de biologische veehouderij. Principes, knelpunten en aanbevelingen voor praktijk en onderzoek. Louis Bolk Instituut, Driebergen.
- Baars, T. en A. de Vries (eds.), 1999. De boer als ervaringswetenschapper. Handboek voor ervaren leren in de landbouwpraktijk. Elsevier bedrijfsinformatie, Doetinchem.
- Baars, T., 2002. Reconciling scientific approaches for organic farming research. Louis Bolk Instituut. Proefschrift Wageningen Universiteit
- Doppenberg, M., 2003. Caulophyllum en aflammeren – een casuïstisch effectonderzoek. Studentverslag Hogeschool INHOLLAND / Louis Bolk Instituut.
- Ellinger, L., 2003. Mondelinge mededeling.
- EC / Official Journal of the European Communities. 1999. Council regulation (EC) No 1804/1999 of July 1999.
- Kiene, H. en T. von Schön-Angerer, 1997. Methoden der Wirkamkeitsbeurteilung am Einzelfal [Het vaststellen van causaliteit in een afzonderlijk geval als grondslag voor klinische beoordeling; vertaling bij E. Baars verkrijgbaar (LBI)]. Rundbrief Für die Mitarbeiter der medizinische Sektion am Goetheanum in aller Welt 1997; 22:96-103.
- Labre, P., 2001. Homéopathie vétérinaire chez les bovins, ovins & caprins. Formation et Edition en médecines Naturelles Vétérinaires, Thônes (France). Tel/fax: 04 50 02 81 32.
- Osinga, A., 1987. Gezondheidszorg voor het rund deel 2: kenmerken van gezondheid, ziekteverschijnselen en ziekten. Educaboek, Culemborg.

## Bijlagen

### Bijlage 1 Casus over de blaasjes op de spenen [SB]

*Dit zijn de stukken uit het interview waarin SB de genezing van de blaasjes op de spenen vertelt. Dit is een bijzondere casus waarin de werking van het homeopathisch middel Graphitis met grote zekerheid gezien wordt aan de hand van patroonherkenning middel 'lang voor, kort na'.*

"Het probleem van de blaasjes speelt al jaren, niet alleen hier maar ook op het oude bedrijf (vóór de verhuizing). Het heeft veel soorten voederrantsoen overleefd, het heeft er dus niets mee te maken. Wat we ook met het voederrantsoen oplosten, we hebben nooit het bedrijfsprobleem [de blaasjes] mee opgelost. Vroeger was het [de blaasjes] puur een mastitisprobleem, wij noemden dat toen anders. In wezen hadden we het toen al. De enige oplossing ervoor was: soda. Er is geen diagnose voor de blaasjes. Het enige wat gezegd werd was om soda te gebruiken. Dit blaasjesprobleem is onbekend bij iedereen.

Elk jaar was het een probleem. Er vielen wel 6-7 koeien per jaar daardoor (of door de gevolgen) uit. Als je de koeien voor de blaasjes met penicilline behandelde voordat ze mastitis kregen kon je ze misschien nog redden maar dat waren de koeien die altijd heel zwaar molken en om die redenen weggingen. Die kwamen later weer terug, hadden later dan altijd hoog celgetal. Ze zijn dan niet meer geschikt als melkkoe. Het was dus wel gestopt, maar het hielp nooit echt. Het was altijd een lapmiddel.

Op de speen ontstond een heel klein plekje, het leek op een blaasje. Het begint heel klein en wordt groter. Dan is het een blaasje, het velletje gaat eraf, het blaasje begint te 'lopen' (het wordt groter of er ontstaan nieuwe plekjes), naar beneden toe aan de buitenkant van de speen. Voor je het ziet (want je ziet het pas wanneer het velletje eraf gaat) zit het al op het slotgat, gaat in het tepelkanaal en verwoest alles. Het kwartier is niet te melken. Wel met de hand, niet met de machine (velletjes verstoppen de boel). Het slotgat sluit nooit meer goed af. Dus mastitis, altijd goed raak. Het is niet te behandelen met antibiotica, geen enkel penicillinesoort. Gevolg: speen eraf is de enige manier om koe te redden. Weer een weg. Per koe kunnen er meer kwartieren zijn. Patroon in de tijd: vooral in de herfst: wij gaven eerst de schuld aan het rantsoen. Omdat het gras eiwitrijk is in de herfst, is niet te compenseren, de ureumgehalte stijgt. Het melkt goed. Maar zodra je beter voer geeft (overgang winterrantsoen) krijgt de koe meer weerstand en gooit al de rotzooi er weer uit. Dan komen de problemen. Je denkt dat je het fout doet maar juist niet: de koe compenseert eerdere problemen (met betere voer), de weerstand schommelt en krijg je meer mastitis. Op de oude boerderij hadden we de hele winter problemen. Niet alleen blaasjes maar ook mastitis.

De vloer is nu schoon, de mestschuiver gaat 12x per dag. Vroeger was het een dichte vloer, nu is het roostervloer met schuiver: geen mestspetters meer. Het voerrantsoen klopt nu hele jaar door. Ook in herfst. Melkeiwit klopt met eiwitgehalte voer, ureumgehalte blijft laag. We hebben gezonde koeien maar die verdomde blaasjes komen toch steeds terug.

We hebben van alles geprobeerd. Voorbehandelen met doekjes in soda hielp wat, kwam toch terug. Dippen met jodium, 15 jaar gedaan. Je houdt jezelf voor de gek met jodium. Spray installatie met jodium hielp een beetje, maar komt terug in versterkte mate. Soda dippen hielp niet, ermee gestopt. Papier: hielp ook niet. Dan maar droge doeken, wasmachine, hielp niet.

Toen hebben we het homeopathisch middel Graphitis gegeven aan de koeien die blaasjes hadden, op advies van Liesbeth (januari 2002). Ik had het idee dat het stopte, het werd niet groter. Maar je ziet het pas als het er al ver heen is, als je het probleem al hebt. Het werkte wel, het stopte. Ik had ook zalf van de (reguliere) veearts gekregen. Ik had hem gevraagd: geef mij iets dat helpt, wat het ook is. Het was een potje zonder etiket: het doodde alles maar loste het probleem niet op. Ik heb de zalf en Graphitis uit elkaar gehouden en vergeleken: het waren verschillende koeien. De zalf van de veearts was een lapmiddel: alles dodend als er al iets was, maar er kwam niets meer bij nadat ik homeopathie had gegeven.

Toen heb ik Graphitis door het drinkwater gegooit met het idee van 'we zien wel'. Paar maanden vergeten, 'het zal wel'. Het probleem kwam niet terug. Toen zag ik een paar koeien die wat hadden waarvan ik dacht: 'dit het zou het wel kunnen zijn, misschien komt hier een beginnend blaasje'. Toen heb ik nóg een keer Graphitis door het drinkwater gedaan. Sindsdien de hele winter geen last van gehad.

Ik zag dat er toch steeds nieuwe blaasjes bij kwamen. Ik besepte dat ik altijd te laat was. Tijdens het melken ben ik een keer heel specifiek gaan kijken, ook bij de koeien die in principe niets hadden. En verrek: dáár begint al iets

wat erop lijkt en dáár ook, misschien zou het het kunnen zijn. Misschien begint het wel een jaar voor je het ziet! Het is dan nog niks. Ik moest er dus eerder bij zijn, als de blaasjes er zijn is het al te laat. Dus: in drinkwater gooien, dan krijgen ze allemaal Graphitis preventief. Toen vergeten, ik deed het echt zo van : 'we zien wel'. Toen later besepte ik opeens dat het probleem er niet meer was. Het was doorslaggevend. Ik kan geen andere dingen bedenken die in die periode zijn veranderd. Het rantsoen was hetzelfde, ook in de kritieke periode in de winter. Het had alles overleefd, maar dát niet, uniek! De hele winter hebben we geen last meer van blaasjes.

We zaten dus altijd tegen de 400.000-grens [celgetal], ook in de nieuwe stal, waar alles nieuw was en goed. Het lag niet aan de melkmachine. Na de laatste ingreep met Graphitis zakte al een jaar het celgetal, iedere maand. Nu zitten we tegen de 220-210, dat is voor ons heel goed. Het gaat langzaam, maar het blijft zakken. De koeien met hoog celgetal zijn er nog wel, maar gemiddeld zakt het. Alle melk ging in de tank deze hele lente [2002]. Dat is ongekend, we hadden altijd antibiotica-melk. Nu hebben we geen melk meer voor kalveren. Weinig mastitis.

Ik heb sindsdien niet meer Graphitis gegeven. Het is niet nodig, ook al denk ik soms 'Oeh', maar nee, het komt niet terug. Hoog celgetal is nu veel minder een prioriteit, vroeger keken we er veel meer naar. Het was altijd reden om met droogzetters droog te zetten. Anders ging het fout in de droogstand. Nu durf ik meer aan, zonder droogzetters. Dat kon vroeger eigenlijk anders niet.

Wij dachten altijd dat onbalans met voeding te doen had. Daarom zijn we 12-13 jaar geleden biologisch geworden. Maar hier had het niet met voeding te maken. Wat dan wel?? Het is niet de ventilatie, die is nu in orde ten opzichte van vroeger.

Blaasjes is disbalans, het is duidelijk van moeder naar dochter gegaan al die jaren. Niet een voedingsprobleem. Spoorelementen: we hebben bloedonderzoeken gedaan, Algavit bleek precies hetgeen te zijn wat we nodig hadden. Hypes. Daar ligt het niet aan.

Waarom komt de onbalans van de blaasjes niet terug? Snap ik niet. Ze moeten terugkomen! Waarom komt die infectie niet terug als dat het was? Konden ze er nét niet overheen komen? Het kwam na de eerste behandeling met Graphitis maar heel voorzichtig weer terug, het had met hele kleine weerstandsproblemen te maken dat het terugkwam. Het was misschien op de grens."

### **Causaliteitsanalyse van bovenstaande casus:**

Welke elementen geven zekerheid over de werking van Graphitis?

- SB kent het probleem al 15 jaar. Door zijn ervaring weet hij precies hoe het verloop van de ziekte is, hij is op dat gebied echt een 'ervaringsdeskundige' geworden.
- Het probleem kwam iedere winter terug. Het gevolg was dat het celgetal altijd aan de hoge kant was (rond de 400.000). Dit is een objectief meetbare indicatie van het probleem.
- SB heeft al die jaren zonder succes van alles geprobeerd om het probleem op te lossen, niet alleen met middeltjes (penicilline, soda, jodium, papieren doeken, droge doeken, wasmachine, mineralen...) maar ook vanuit het hele bedrijfssysteem (voeding is nu in orde, omschakeling naar biologisch, nieuwe huisvesting op nieuwe locatie, nieuwe melkmachine...).
- De ingreep (het toedienen van Graphitis) was de enige verandering.
- De ingreep was in twee stappen, die als een herhaalde ingreep gezien kunnen worden:
  1. Eerst individueel Graphitis gegeven aan de koeien die blaasjes hadden, op advies van Liesbeth.
  2. Dan in het drinkwater, nadat er een keer tijdens het melken heel precies naar de spenen gekeken is en een nieuw inzicht is ontstaan: SB was altijd te laat en reageerde met symptoombestrijding.
- De veranderingen na de ingreep zijn duidelijk en relatief direct in de tijd, en de gevolgen van het oplossen van het probleem passen bij het 'ziektepatroon'.
- Het 'ziektepatroon' begreep SB in een 'flash' (inzicht wat hij plotseling doorzag) en aan de hand van wat hij door de jaren heen heeft waargenomen: het probleem ontstaat op de speen eerder dan dat de blaasjes zichtbaar worden ("ik was altijd te laat"). Het gaat dan het tepelkanaal in en zorgt ervoor dat melken onmogelijk is: het gevolg is hoog celgetal en uierontsteking. Alle soorten uierontsteking komen voor omdat ze secundair zijn. Het eindigt meestal met een drie-speen en de koe moet uiteindelijk dus weg. Het zijn 6-7 koeien per jaar die weggaan door de gevolgen van de blaasjes. Dit heeft invloed op het hele bedrijf: niet alleen de slechtste koeien worden weggeselecteerd maar misschien ook de beste (qua melkgift en voerbenutting), en er wordt veel energie in het probleem geïnvesteerd.



- Het probleem is opgelost direct na het toedienen van Graphitis: de hele winter zijn er geen blaasjes meer geweest. Dit uit zich conform het 'ziektepatroon': geen blaasjes meer, dalend celgetal, weinig mastitis, geen melk meer voor de kalveren, een lopend bedrijf waarbij nu de slechtste koeien eruit gaan.
- De zekerheid van de werking komt in eerste instantie van de 'lang voor kort na' situatie, die in dit geval extreem is. Het wordt bevestigd doordat:
  1. er op het moment van de ingreep niets anders is veranderd (behalve dat de boer opeens een nieuw inzicht kreeg in de situatie) en
  2. alle denkbare ingrepen en veranderingen al zijn uitgeprobeerd, zonder succes.

**Bijlage 2 Enkele kenmerken van de bedrijven van de geïnterviewde veehouders**

Afkorting	Bedrijfsvoering	Jaren Eko/BD	Melk- of vleesvee	Aantal koeien	Hom. was nieuw	Staltype	Ras (kruising)
SB	Eko	> 10	Melkvee	120	Ja	LBS	HF
GP	Eko	5	Melkvee	50	Nee	Fr. Grup	Mtb (HF, BB)
MvL	Eko	10	Melkvee	60	Ja	LBS	MRIJ
CP	Gangb.	-	Melkvee	?	Ja	LBS	HF (van MRIJ)
RdB	Eko	4	Melkvee	80	Ja	LBS	HF
JN	Eko	5	Melkvee	100-120	Ja	LBS	HF
JB	BD	> 4	Melkvee	25	Nee	LBS	FH / MRIJ
PdJ	Eko	4	Melkvee	70	Ja	LBS	HF
MS	Eko	> 10	Melkvee	30	Nee	Hol. Grup	HF / Jersey
RvB	Eko	> 10	Zoogkoeien	60-70	Nee	Potstal	Limousin
SD	Omsch.	0	Melkvee	100	Ja <sup>1</sup>	LBS	HF
SA	Eko	> 3	Melkvee	75	Nee <sup>2</sup>	LBS	HF (FH, MRIJ)
MWa	BD	Eko: 6	Zoogkoeien	60 inkl jvee	Ja	Pot/H	Hereford
WB	Eko	4	Melkvee	?	Nee	LBS	Mtb / MRIJ
GS	Gangb.	-	Melkvee	75	Ja	LBS	HF / MRIJ
Mwij	Eko	2	Melkvee	45	Nee	LBS	?
JP	Gangb.	-	Melkvee	70	Nee	LBS	HF
RL	Gangb.	-	Melkvee	?	Ja	LBS	HF

<sup>1</sup> vroeger al homeopathie gebruikt bij kinderen (bijv. Arnica)

<sup>2</sup> vroeger homeopathisch gel-oplossing gebruikt voor baarmoederontsteking

## Afkortingen:

BD:	Biologisch-dynamisch
H:	Hellingstal
Pot:	Potstal
LBS:	ligboxenstal
Fr. Grup:	Friese grupstal
Hol. Grup:	Hollandse grupstal
HF:	Holstein-Fresian
FH:	Fries-Hollands
Mtb:	Montbéliarde
BB:	Belgische Blauwe
MRIJ:	Maas-Rijn-IJssel